

Kiroileminen ja karakterisaatio

***Mullan alla* -tv-sarjan tekstityksissä**

Laura Liimatainen
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2012

Tampereen yliopisto

Käännöstiede (englanti)

Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

Liimatainen, Laura: Kiroilemisen ja karakterisaation suhde *Mullan alla* -tv-sarjan tekstityksissä

Pro gradu -tutkielma, 64 sivua, 20 liites., englanninkielinen lyhennelmä 10 s.

Maaliskuu 2012

Tiivistelmä

Pro gradu -tutkielmassa selvitetään, kuinka kiro sanat vaikuttavat karakterisaatioon ja henkilöhahmojen luomiseen. Tätä tutkitaan analysoimalla käännösratkaisuja, erityisesti tutkielmassa painotetaan kiro sanojen aihealueita, niiden käyttötarkoituksia sekä vahvuutta. Tutkielman aineistona ovat yhdysvaltalaisen *Mullan alla (Six Feet Under)* -tv-sarjan ensimmäisen tuotantokauden viisi ensimmäistä jaksoa sekä näiden suomenkieliset tekstitykset. Koska tutkimuksen aineisto on varsin rajallinen, ei tutkimuksen tarkoitus ole tarjota minkäänlaisia yleispäteviä neuvoja kiroilemisesta ja sen kääntämisestä audiovisuaalisessa kontekstissa, vaan tutustua tapaustutkimuksen omaisesti kiroilemisen ja karakterisaation suhteeseen *Mullan alla* - tv-sarjassa.

Tutkimus on toteutettu vertailemalla alkuperäistekstin kiro sanoja suomennosten kiro sanoihin. Kiro sanoja vertaillaan aihealueittain, käyttötarkoituksen ja vahvuuden perusteella. Kiro sanat ovat jaettu kolmeen eri aihealueeseen sen perusteella, mihin aihealueeseen ne kuuluvat. Aihealuekategoriat ovat ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvät kiro sanat, uskonnolliset kiro sanat sekä eläimiin liittyvät kiro sanat. Käyttötarkoituksia on eritelty neljä eri luokkaa: tunteiden ilmaisu, herjaus, humoristinen käyttö sekä vahvistava käyttö. Vahvuutta tutkimuksessa analysoidaan käyttäen apuna yksikielisten sanakirjojen tyylilajimerkintöjä sekä tutkijan omaa kielikorvaa. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty kvantitatiivisia menetelmiä, sillä kiro sanojen prosentuaalinen määrä on laskettu jokaiselle henkilöhahmolle sekä jaksolle.

Tutkimuksessa selvisi, että prosentuaalisesti kiro sanojen määrä ei juurikaan kokonaisuudessaan vähentynyt, kun verrattiin alkuperäistekstiä suomenkieliseen tekstitykseen, vaikka tekstitystä tehdessä koko tekstiä joutuu tiivistämään varsin paljon. Kiro sanojen aihealueet kuitenkin muuttuivat varsin paljon, erityisesti alkuperäistekstin ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin viittaavat sanat olivat käännöksessä usein muuttuneet uskonnollisiksi kiro sanoiksi. Kiro sanojen vaikutusta karakterisaatioon pohditaan analyysiosassa, ja suurin huomio tästä osuudesta oli, että mitä vähemmän kiro sanoja alkuperäistekstissä, sitä suurempi niiden vaikutus on myös käännöksessä, ja sitä useammin kiro sanojen myös tulisi näkyä käännöksessä. Tutkielman analyysiosio vahvisti ennako-odotusta, että kiro sanat voivat vaikuttaa suurestikin henkilöhahmojen karakterisaatioon.

Avainsanat: av-kääntäminen, tekstittäminen, kiro sanat, kiroilu, karakterisaatio

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	1
2. Kiroileminen ja kiro sanat.....	3
2.1. Mitä on kiroilu?.....	3
2.2. Minkälaisia kiro sanoja on?.....	5
2.3. Miten kiro sanoja käytetään?	7
2.4. Kiroileminen ja konteksti	9
2.5. Mitä väliä kiroilulla on?.....	10
3. Karakterisaatio.....	12
3.1. Mitä on karakterisaatio?.....	12
3.2. Karakterisaation keinot	12
3.3. Karakterisaatio ja kiroileminen.....	16
4. Audiovisuaalinen kääntäminen, kiroilu ja karakterisaatio.....	19
4.1. Audiovisuaalisen kääntämisen yleispiirteitä.....	19
4.2. Kiro sanat ja karakterisaatio tekstityksissä.....	22
5. Tutkimusaineisto	25
6. Aineiston analyysi	27
6.1. Tiivistäminen Mullan alla -sarjassa	29
6.2. Kiro sanat ja niiden käännökset.....	30
6.2.1. Ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvät kiro sanat.....	31
6.2.2. Uskontoon liittyvät kiro sanat.....	37
6.2.3. Eläimiin liittyvät kiro sanat	42
6.3. Kiro sanojen käyttötarkoitukset.....	44
6.4. Tiivistämisen ja kiro sanojen muutoksien vaikutus karakterisaatioon.....	48
6.4.1. Nate	49
6.4.2. David.....	50
6.4.3. Ruth	52
6.4.4. Claire.....	53
6.4.5. Nathaniel	54
6.4.6. Brenda, Keith ja Federico.....	55
7. Tuloksia ja päätelmiä	59

8. Tutkimusaineisto.....	61
9. Lähteet.....	61
10. Liitteet 1 - 5	

1. JOHDANTO

Minä tykkään kiroilla ja minä kiroilen paljon. Tämän tutkimuksen aihe lähti siis omasta kiinnostuksesta aihetta kohtaan, sillä minusta on todella kiinnostavaa, kuinka suuria tunteita kiroilu herättää, oli sitten kysymys perhe-elämästä, jossa äiti käskee lapsiaan pesemään suunsa saippualla kiroilemisen jälkeen tai esimerkiksi viihteestä, kun *Sinkkuelämää* - tv-sarjan naiset kohauttivat kiroamalla kuin merimiehet konsanaan.

Kiroilua sekä kuulee että näkee suomalaisessa televisiossa. Suomalaista televisiota määrittää hyvin pitkälti sen omaksuma tapa tekstittää vierailta kielillä lähetettävät ohjelmat, Suomessa lähinnä lapsille suunnattuja ohjelmia dubataan eli jälkiäänitetään suomeksi. Suomalaiset siis kuulevat vieraita kieliä ja näiden vieraitten kielten kiro sanat alkuperäismuodossaan, mutta tekstityksiä tekevät kääntäjät eivät lähes koskaan jätä käännökseensä kaikkia kiro sanoja, eivätkä edes usein käytä katsojan mielestä vastaavan vahvuista kiro sanaa. Tekstityksiin ja kiro sanoihin tekstityksissä on helppo tarttua, jos ymmärtää hiemankin vierasta kieltä, sillä televisiossa on käännöksen ohella kaiken aikaa esillä sen lähtöteksti.

Kiroilu aiheuttaa keskustelua ja herättää tunteita, mutta tämän tutkimuksen syvin idea ei ole tarrautua siihen, kuinka kiro sanoja käännetään, vaan siihen, kuinka kiro sanoilla rakennetaan henkilö hahmoja ja välittykö tämä kiro sanojen avulla luotu kuva tietystä hahmosta käännöksen, eli tässä tapauksessa tekstityksen välityksellä. Oma alkuoletukseni oli, että kiro sanoja usein lievennetään ja vähennetään tekstityksistä verrattuna alkuperäistekstiin, joten ajatuksena oli myös tutkia, pitääkö tämä paikkaansa ja kuinka kiro sanojen väheneminen tai lieventyminen vaikuttaa henkilö hahmojen luomiseen.

Kiroilemisen ja karakterisaation suhdetta ei ole tutkittu, joten tämä on siinä mielessä merkittävä tutkimus, jonka toivon kiinnittävän huomiota enemmän karakterisaatioon ja sen luomiseen tekstityksissä. Kiroilututkimuksessa nojaan lähinnä muutamaan jo hieman vanhempaan kiroilututkimuksen perusteokseen, mutta audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksen osalta lähteitä oli tarjolla runsaasti, sillä av-kääntämisen tutkimus on viime aikoina vilkastunut. Erityisesti Minna Hjortin artikkelit kiroilemisesta ja audiovisuaalisesta

kääntämisestä ovat olleet minulle kultaakin kalliimpia, jäämme innolla odottamaan hänen pian ilmestyvää väitöskirjaansa ja sen antia.

Tutkimukseni on tapaustutkimus, joka keskittyy henkilöhahmojen ensivaikutelmiin, ja tämän takia tutkimusaineistonani on *Mullan alla* - tv-sarjan ensimmäisen tuotantokauden viisi ensimmäistä jaksoa. En pyri siis jakamaan minkäänlaisia yleisiä sääntöjä tai ohjeita kääntäjille kirosanojen kääntämisestä, vaan paremminkin vain tarkastelemaan tätä yhtä tapausta ja kirosanojen vaikutusta karakterisaatioon tässä tapauksessa. Eniten toivon tämän tutkimuksen nostavan esille karakterisaation välittymisen tekstityksissä, ja kuinka karakterisaatiota pystyisi välittämään katselijoille ilman, että tekstityksen luettavuus tai sujuvuus kärsii.

Tutkimus etenee teorian kautta aineiston analyysiin. Ensiksi käsittelen teoreettisesti kiroilemista toisessa luvussa, karakterisaatiota kolmannessa luvussa sekä audiovisuaalista kääntämistä neljännessä luvussa, ja teoreettista osuutta seuraa *Mullan alla* –sarjan analysointi. Esittelen tutkimusaineistoni viidennessä luvussa, ja kuudes luku on itse analyysia. Analyysi jakautuu neljään eri alakohtaan: ensimmäisessä käsitellään tiivistämistä, toisessa kirosanojen kääntämistä, kolmannessa kirosanojen käyttötarkoituksia ja niiden muutoksia ja neljännessä osassa kirosanojen ja tiivistämisen muutoksien vaikutusta karakterisaatioon aina hahmo kerrallaan.

Tahtoisin erityisesti kiittää Riitta Leinosta Yleltä sekä Laura Valkamaa Broadcast Text Internationalilta. Riitta Leinosen avulla sain käyttööni *Mullan alla* - tv-sarjan ensimmäisen kauden post production -käsikirjoitukset, jotka helpottivat tutkimistani huomattavasti, ja Laura Valkamalta sain käyttööni Arto Vartiaisen kääntämät tekstitykset kyseisiin jaksoihin.

2. KIROILEMINEN JA KIROSANAT

2.1. MITÄ ON KIROILU?

Kiroilu ei ole meidän aikamme keksintö, vaan kirosanoja on ollut läpi aikojen, sillä niillä on oma tärkeä funktionsa kielessä (Fernández Fernández 2009, 210–211; Fernández Dobao 2006, 222), ja vaikka kiroilu vaikuttaa pintapuolisesti katsotusti yksinkertaiselta, on se itse asiassa hyvin monimutkaista kielenkäyttöä (Jay & Janschewitz 2008, 268). Kiro sanat eivät ole soveliaita jokaisessa tilanteessa, mutta ne ovat tärkeitä kielen työkaluja esimerkiksi tunteiden ilmaisuun (Fernández Dobao 2006, 222), ja kiroilun on myös todettu lieventävän kipua (Honkamaa 2009). Kiroilu on myös kulttuurisidonnaista (Fernández Dobao 2006, 223; Andersson & Trudgill 1990, 57; Díaz Cintas & Remael 2007, 196; Jay 2000, 147): esimerkiksi katolisissa maissa on enemmän Neitsyt Mariaan viittaavia kirosanoja kuin protestanttisissa maissa (Andersson & Trudgill 1990, 57) eikä kaikissa kulttuureissa edes kiroilla (Hughes 1991, 3).

MacMillan English Dictionary for Advanced Learners (2005, 1450) määrittelee kiroilemisen olevan ”loukkaavien sanojen tahallista käyttöä esimerkiksi toiselle vihastuttaessa”. Tämä määritelmä tuokin esiin kiroilun peruseräatteen, eli loukkaavien sanojen käytön, mutta ei kuitenkaan riitä tieteelliseksi määritelmäksi. Edward Sagarin määrittelee kiro sanat vain sanomalla niiden olevan tabusanoja (1968, 31). Timothy Jay (2000, 11) määrittelee kiroilun olevan loukkaavaa puhetta, joka koostuu eri osista, esimerkiksi muiden haukkumisesta, slangista sekä jumalanpilkasta, mutta mielestäni Jayn määritelmä käsittää kiroilun liiankin laajasti: ainakin itse miellän slangin tavaksi puhua ja käyttää kieltä enkä vain kiroiluksi. Tässä työssäni nojaudun siis kiroilututkijoiden Lars Anderssonin ja Peter Trudgillin määritelmään kiroilusta, sillä se on mielestäni kattavin ja ottaa parhaiten huomioon kiroilun eri kannat aina sanojen sisällöistä niiden käyttötarkoituksiin. Heidän mukaansa

kiroilu on sellaista kielenkäyttöä, jossa ilmaisut

- a) viittaavat kulttuurin tabuihin ja stigmatisoituihin asioihin.

b) on käsitettävä abstraktilla tasolla: sanoja ei siis tulkita kirjaimellisesti.

c) voivat välittää vahvoja tunteita tai asenteita. (Andersson & Trudgill 1990, 53)

Ensimmäisen kriteerin mukaan kiro sanat viittaavat siis asioihin, jotka ovat, tai ovat ainakin olleet, yhteiskunnassa tabuja: länsimaisissa yhteiskunnissa tabut liittyvät esimerkiksi seksiin, uskuntoon, etnisiin ryhmiin sekä ruumiintoimintoihin ja kuolemaan. Tabut eivät ole asioina yhteiskunnassa täysin kiellettyjä, eihän esimerkiksi seksiä voi yhteiskunnassa kieltää, mutta sille ja siitä puhumiselle on olemassa tiettyjä rajoituksia sekä tiedostettuja sekä tiedostamattomia sääntöjä. (Andersson & Trudgill 1990, 55–56.) Hughes'n (1991, 10) mukaan tabut voidaan jakaa kahteen kategoriaan: universaaleihin sekä yhteiskunnallisiin tabuihin, sillä on olemassa asioita, kuten kuolema, jotka ovat tabuja lähes kaikissa maailman kulttuureissa, sekä tiettyihin yhteiskuntiin ja kulttuureihin liittyviä tabuja. Nykyään kuitenkin kiro sanojen edustamat asiat eivät ole, ainakaan siinä määrin kuin ennen, tabuja. Ennen pelättiin puhua pakanalliseen uskoon liittyvistä riiteistä ja luonnonvoimista, sitten kristinuskoon liittyvistä sanoista, 1960-luvulla vapautui seksistä puhuminen, ja nyt Jari Tammen (2007, 8) mukaan meillä on jäljellä enää kaksi tabua: vammaisuus ja rasismi.

Kuten jo aiemmin mainitsin, kiroilu on kulttuurisidonnaista, sillä tabut vaihtelevat kulttuurien välillä (Andersson & Trudgill 1990, 57; Hughes 1991, 8). Monissa uskonnoissa jumalan nimi on liian pyhä lausuttavaksi ja siksi tabu (Hughes 1991, 8). Suomessa taas esimerkiksi *karhu* sanana on ennen ollut tabu lähes jumalamaisen asemansa takia, ja siksi sille on useita kiertoilmaisuja, kuten *otso*, *mesikämmen*, *kontio* sekä *metsänomena* (Tanner 1997).

Toinen kriteereistä on, että kiro sanat on käsitettävä abstraktilla tasolla. Vaikka kiro sanalla onkin myös konkreettinen merkitys, ei kiroillessa viitata kuitenkaan tähän merkitykseen, vaan sana erotetaan konkreettisesta merkityksestään ja kyseistä sanaa käytetään tunteiden ilmaisemiseen. Esimerkiksi kiro sana *paska* tarkoittaa ulostetta, mutta sitä voidaan käyttää ilmaisemaan myös esimerkiksi harmistusta käyttämällä sitä huudahduksen lailla ilmaisussa *voi paska!* Kun kyseistä sanaa käytetään ilmaisemaan harmistusta, ei sana enää liity sen konkreettiseen merkitykseen eli ulosteeseen. (Andersson & Trudgill 1990, 53.)

Kolmas kriteereistä on se, että kirosanoja voidaan käyttää ilmaisemaan vahvoja tunteita (Andersson & Trudgill 1990, 53). Tämä ei kuitenkaan ole välttämätöntä, sillä kirosanoilla saatetaan myös maustaa puhetta, jolloin kiroilusta tulee tavallaan puheen tai kirjoituksen tyylikeino, ei niinkään tunteiden ilmaisemisen välittämistä (Andersson & Trudgill 1990, 53–54; Fernández Dobao 2006, 223).

Vaikkapa suomen rakastetuinta ja vihatuinta kirosanaa *vittu* voidaan katsoa näiden Anderssonin ja Trudgillin kirosanakriteerien mukaan. Se on ehdottomasti yhteiskunnassamme tabu, sillä seksiin ja sukupuolielimiin viittaavat asiat ovat vapautumisesta huolimatta edelleen tabuja. Sitä ei käytetä kiroillessa konkreettisesti merkityksessä, vaan abstraktilla tasolla: *vitun hyvä* -sanonnassa puuttuu *vitusta* täysin sen konkreettinen merkitys, sillä se toimii vain abstraktilla tasolla pääsanana vahvistajana eikä sillä tarkoiteta naisen sukupuolielintä. Lisäksi sanalla *vittu* voi välittää vahvoja tunteita tai asenteita: kun se lisätään määrittämään pääsanana aiemman esimerkin lailla, vahvistaa se tässä genetiiviattribuuttina esimerkissä kyseisen adjektiivin voimakkuutta. *Vitun hyvä* on huomattavasti parempi kuin vain *hyvä*.

2.2. MINKÄLAISIA KIROSANOJA ON?

Tutkimuksessani nojaudun siis pitkälti Lars Anderssonin ja Peter Trudgillin määritelmään kiroilusta (kts. 2.1), ja lisäksi hyödynnän heidän lajittelujaan kirosanojen aihepiireistä sekä käyttötarkoituksista (kts. 2.4) myöhemmin tutkimukseni analyysivaiheessa. Andersson ja Trudgill ovat muodostaneet kolme eri luokkaa kirosanojen aihepiireistä. Anderssonin ja Trudgillin lajittelu on alun perin tehty pätemään englanninkielisiin kirosanoihin, mutta mielestäni lajittelua voi käyttää myös suomenkielisiin kirosanoihin, sillä vaikka kielet ovat kaukana toisistaan, ovat kulttuurit kuitenkin varsin samankaltaisia. Kirosanojen kolme aihealue luokkaa ovat:

1. ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin liittyvät sanat
2. uskontoon liittyvät sanat
3. eläimiin liittyvät haukkumasanat. (Andersson & Trudgill 1990, 15.)

Myös Edwin L. Battistella (2005, 72) on luokitellut kirosanoja: hänen mukaansa ne kuuluvat neljään eri luokkaan eli haukkumanimet (eng. epithets), rienaukset (profanity), karkeudet (vulgarity) sekä rivoudet (obscenity). Kuitenkin Battistellan kaksi eri luokkaa karkeudet ja rivoudet ovat mielestäni lähes sama asia, ja sen takia käytänkin Anderssonin ja Trudgillin määritelmää, jonka ensimmäinen kategoria vastaa Battistellan kahta erillistä luokkaa, eli karkeuksia ja rivouksia.

Anderssonin ja Trudgillin ensimmäiseen kategoriaan kuuluvat siis esimerkiksi englannin sanat *shit* ja *prick*, suomeksi *paska* ja *mulkku* (Moore & Tuominen 2010, 437, 394). Toiseen kategoriaan osuvat sanat ovat länsimaisissa, kristillisissä yhteiskunnissa usein myös varsin samankaltaisia: kategoriaan kuuluvat esimerkiksi sanat *hell*, *god* ja *jesus*, suomeksi *helvetti* (Moore & Tuominen 2010, 264), *jumala* (Rekiaro & Robinson 1999, 937) ja *jeesus*. Kolmanteen kategoriaan kuuluvat kirosanat ovat usein eläinlajien nimiä, joita käytetään kirosanoina (Andersson & Trudgill 1990, 15), esimerkiksi *cow* tai *pig*, suomeksi *lehmä* ja *sika* (Moore & Tuominen 2010, 146, 373). Tähän kategoriaan kuuluu myös englannin *bitch*, suomeksi *narttu* (Moore & Tuominen 2010, 75), joka tarkoittaa naaraskoiraa (Rekiaro & Robinson 1999, 752).

Ulla-Maija Kulonen (1995, 369) teroittaa artikkelissaan, että kirosanojen tarkoitus on herättää tunteita, joten niihin täytyy jo sanoinakin liittyä affektia eli tunnelatausta, ja tämän takia juuri uskoon ja ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksuaalisuuteen liittyvistä sanoista on muodostunut kirosanoja. Kulonen (1995, 369) mainitsee myös, että karkeimpia ilmauksia ovat näiden kahden, siis uskonnollisuuden ja ihmisen peruselintoimintojen yhdistelmät, mutta huomauttaa, ettei Suomessa kuitenkaan käytetä tällaisia yhdistelmiä kirosanoina yleisesti. Itse olen kuitenkin kuullut ja ehkä joskus jopa käyttänyt ilmaisua *jeesuksen vittu*, ja se löytyy myös Jari Tammen *Suuresta kirosanakirjasta* (2007, 158), ehkäpä tässä on kuitenkin kyseessä sukupolvien välinen ero ja kyseiset yhdistelmäsanat ovat hiljalleen yleistymässä. Maailmalle levisi vuonna 2001 kuvamateriaalia luhistuvista New Yorkin World Trade Centerin torneista, ja niitä kuvannut mieskään ei kyennyt sanomaan muuta kuin *jesus-fucking-christ* (Hintikka 2004, 188). Tämäkin varmasti kertoo jotain uskonnollisten ja ruumiillisuuteen liittyvien sanojen yhdistelemisestä: ne kuuluvat äärimmäisiin tilanteisiin.

Toisen kategorian sanoista on muodostunut aikojen saatossa lievennettyjä versioita, jotka eivät enää olekaan rienausta, kuten alkuperäiset sanat: sanasta *god* tulee *gosh* sekä *damn* muuttuu muotoon *darn* (Sagarin 1968, 40). Suomessa yksi esimerkki tällaisesta muutoksesta on *jessus*, joka on hyvin lähellä *jeesusta*, mutta ei kuitenkaan sama sana. Myös ensimmäisen kategorian sanoista on tehty vastaavia lievennettyjä muunnelmia, esimerkiksi *shit* muuntuu muotoon *shucks* (Sagarin 1968, 66–67). Suomeksi tällainen muutos tapahtuu, kun ei kirotakaan *vittu*, vaan säilytetään sanasta vain ensimmäinen tavu ja sanotaankin *vitja*.

Andersson ja Trudgill ovat myös huomanneet, että englannissa kirosanojen kategoriat joskus muuttuvat tai ovat epäselviä: eräänä esimerkkinä heillä on englannin sana *dam*, jonka alkuperäinen merkitys tarkoittaa eläinemoa. Sana siis alkuperäisen merkityksensä takia kuuluisi kategoriaan kolme, mutta jonka ihmiset nykyisin ajattelevat juontuvan sanasta *damnation*, kadotus (Rekiaro & Robinson 1999, 834), joka kuuluu kategoriaan kaksi. (Andersson & Trudgill 1990, 15.)

2.3. MITEN KIROSANOJA KÄYTETÄÄN?

Anderssonin ja Trudgillin mukaan kirosanoja voi käyttää neljällä eri tavalla. Nämä kategoriat ovat:

1. tunteiden ilmaisu
2. herjaava käyttö
3. humoristinen käyttö
4. vahvistava käyttö (Andersson & Trudgill 1990, 61).

Tunteiden ilmaisun kategoriaan otan Anderssonin ja Trudgillin (1990, 59, 61) mallin mukaan vain spontaanit huudahdukset, vaikka voihan kirosanoilla toki ilmaista tunteita muutenkin: myös toisten halventaminen on tunteiden ilmaisua. Esimerkki kirosanojen käytöstä tunteiden ilmaisussa voi olla siis esimerkiksi ilmoille huudahdettu *voi perkele!*, kun huutaja on juuri lyönyt varpaansa tuolinjalkaan. Tässä tapauksessa kiroilulla siis ilmaistaan fyysistä kipua, mutta tämän lisäksi todennäköisesti myös yllätystä sekä harmia. Tunteita

ilmaistessa kirosanoja ei kohdisteta kenellekään muulle henkilölle (Andersson & Trudgill 1990, 61).

Kirosanojen herjaavan käytön voi jakaa kahteen alalajiin: toisten ihmisten nimittelyyn ja haukkumiseen sekä erilaisiin kirouksiin (Andersson & Trudgill 1990, 61). Toista voi esimerkiksi halveerata huutamalla hänelle *senkin kusipää!*, joka tietysti on nimittelyä eli kuuluu ensimmäiseen alalajiin. Toiseen alalajiin kuuluu *painu helvettiin!* ja *suksi vittuun!* - tyyppiset kehotukset.

Kirosanoja voidaan käyttää tunteiden ilmaisemisen ja herjaamisen lisäksi humoristisella tavalla. Silloinkin käyttö kohdistuu yleensä johonkin toiseen henkilöön, mutta ei halventavassa tai loukkaavassa tarkoituksessa, vaan leikkisällä ja humoristisella tavalla (Andersson & Trudgill 1990, 61). Käytettäessä kirosanoja humoristisesti voidaan kutsua kaveria *idiotiksi*, jos hän esimerkiksi hölmöilee tarkoituksella. Edward Sagarinin (1968, 108) mielestä sanaa *bitch*, voidaan käyttää myös tavallaan positiivisessa mielessä, jos naista pidetään seksuaalisesti haluttavana, mutta moraaliltaan standardeiltaan alhaisena: Sagarinin esimerkissä mies sanoo ”I had a date with a nice bitch” (Kävin treffeillä kivan nartun kanssa”, oma käänös), mutta Sagarinin mukaan tämä nainen ei ole morsiantyyppiä, vaan ilmeisesti ainoastaan miehen seksuaalisen halun kohde, ei rakkauden. Tämä ei kuitenkaan ole humoristista käyttöä eikä mielestäni mitenkään positiivista, vaan kuuluu kategoriaan kaksi eli herjaavaan käyttöön. Jenni Tuhkanen (2007, 20) mainitsee yhden pätevän esimerkin kirosanan humoristisesta käytöstä etnisen ryhmän sisällä: mustat kutsuvat toisiaan leikkimielisesti haukkumasanalla *nigger*, suomeksi tummaihoisen ihminen, nekeri, nekru (Moore & Tuominen 2010, 348), mutta valkoisen käyttämänä sana mielletään loukkaavaksi. Myös Hugh Rawson (1989, 3) nostaa esiin haukkumasanojen humoristisen käytön esimerkiksi etnisten ryhmien sisällä: juutalainen henkilö voi kutsua toista halventavalla sanalla *kike*, suomeksi *juutalainen*, *jutsku* (Moore & Tuominen 2010, 305), mutta kukaan tämän ryhmän ulkopuolelta ei voi kutsua juutalaista henkilöä samalla sanalla olematta loukkaava.

Kaikki aiemmat esimerkit nostavat esiin näkökulman ongelman: käyttäjä saattaa käyttää haukkumasanaa mielestään humoristisesti, mutta kuulijalle sana saattaa olla loukkaava: näin olisi vaikkapa Sagarinin esimerkissä, jos minä olisin esimerkin nainen ja kyseinen

bitch. Kuitenkin omassa analyysissäni aion käsitellä humoristista käyttöä juuri puhujan eikä niinkään kuulijan kannalta.

Näiden kolmen tavan lisäksi kiro sanoja käytetään paljon vahvistavassa merkityksessä, jolloin kiro sana toimii pääsanana määrittäen (Andersson & Trudgill 1990, 61). Kiro sanalla voi määrittää lähes mitä adjektiivia tai substantiivia tahansa: voi sanoa esimerkiksi *vitun hyvä kirja* tai *vitun kirja*. Tulee kuitenkin huomata, että kuten englannissa *fucking*, suomessa *vitun* vahvistaa positiivista vaikutelmaa vain yhdistettäessä adjektiiviin (Sagarin 1968, 143). *Vitun hyvä kirja* on todella hyvä, mutta *tämä vitun kirja* on ärsyttävä tai turha: *Ope pakottaa mut lukeen tän vitun kirjan*. Edward Sagarin (1968, 142) kuvailee osuvasti *fucking* -määrittäen käyttöä englanninkielellä, ja mielestäni tämä pätee myös suomen *vitun* -ilmaisuuksiin: ”Vaikka se [fucking] syrjimättä voi määrittää lähes mitä tahansa sanaa ja ilmaisee lähes mitä vaan ja siksi ei lähes mitään, on sen käytön yleissävy kiistämättömän loukkaava” (oma käännös). Ajat ovat muuttuneet, mutta mielestäni Sagarinin mielipide pitää yhä paikkansa. Vaikkei *vitun* -määrittä enää mielestäni käytetä vain loukkaavassa mielessä, silti se loukkaa useita kuulijoita ja sen käyttöä on tämän takia mietittävä tarkkaan.

2.4. KIROILEMINEN JA KONTEKSTI

Vaikka jotkut sanat tuntuvat aina loukkaavilta, on kuitenkin hyvä huomata, että kiro sanatkin ovat kontekstisidonnaisia. Jotkut sanat, jotka toisessa kontekstissa ovat kiro sanoja, ovat toisessa taas täysin hyväksyttävä, sillä sana itsessään ei ole hyvä tai paha, vaan konteksti ratkaisee tämän (Jay 2000, 148) yhdessä näkökulman kanssa, eli kuulijalle jokin kiro sana saattaa olla loukkaavampi kuin puhujalle. Kiro sanoina voidaan myös käyttää täysin yleiskielisiä sanoja, jotka kontekstissaan muuttuvat kiro sanoiksi. Jenni Tuhkanen (2007, 16) käyttää tällaisista sanoista esimerkkeinä *jumalaa* ja *jeesusta*, jotka ovat yleiskielisiä uskonnollisia sanoja, mutta joita käytetään myös kiro sanoina. Oulun yliopiston suomen kielen professori Harri Mantila kuvailee Anu Silfverbergin artikkelissa, kuinka lähes mitä tahansa yleiskielistä sanaa voidaan käyttää haukkumasanana, kunhan kyseinen sana vain on tarpeeksi kaukana omasta identiteetistä, hyvänä esimerkkinä artikkelin otsikko *Mutsis oli anarkisti* (Silfverberg 2007, 51). Jos vaikkapa itse on arvoiltaan vihreä kaupunkilainen, kelpaa haukkumasanaksi *kokoomuslainen*, ja konservatiivisempaa arvomaailmaa kannattava saattaisi solvata sanomalla esimerkiksi *kommari*.

Samoin eläinten nimiä voidaan käyttää kirosanoina (Andersson & Trudgill 1990, 15), vaikkapa kutsuttaessa ärsyttävää kaveria *apinaksi*, mutta jos biologian tunnilla puhutaan apinoiden elinolosuhteista, ei *apinaa* käytetä kirosanana, joten *apina* on hyvä esimerkki kiro- ja haukkumasanojen kontekstisidonnaisuudesta. *Lehmä*, *pöllö* ja *aasi* ovat meille tuttuja kiro sanoja (Tuhkanen 2007, 16), mutta miksi sitten emme käytä vaikkapa *sarvikuonoa*, *vesinokkaeläintä* tai *minkkiä* haukkumasanoina? Anderssonin ja Trudgillin (1990, 16) mukaan haukkumasanoina käytetään lähinnä sellaisten eläinten nimiä, joilla koetaan olevan ainakin jonkin verran inhimillisiä piirteitä, joten usein eläimelliset haukkumanimet ovat sekä suomen että englannin kielessä kotieläinten nimiä (Tuhkanen 2007, 16).

Kirosanojen voimakkuus on myös hyvin kontekstisidonnaista, vaikka yleissävyltään voimakkuuden voi tietenkään aistia (Jay 2000, 148). On jokaiselle natiiville kielenpuhujalle ns. perintötiedon perusteella selvää, onko *hitto* vai *vittu* voimakkaampi kirosana (Jay & Janschewitz 2008, 276), mutta tietyissä tilanteissa, vaikkapa kaveriporukassa, *vittu* voi olla täysin hyväksyttävä eikä niinkään voimakas sana (Jay 2000, 148). Jenni Tuhkanen (2007, 31) on omassa pro gradu -työssään käyttänyt kirosanojen vahvuuden luokittelamisen avuksi yksikielisten sanakirjojen tyylilajimerkintöjä, ja aion itsekin hyödyntää tätä analyysivaiheessa. *MacMillan English Dictionary For Advanced Learners* (2005, 1691) käyttää kahta eri merkintää kirosanojen voimakkuuksista (1691): *damn* esimerkiksi menee kategoriaan epäkohtelias (engl. impolite) (347), kun taas *fuck* kuuluu kategoriaan loukkaava (engl. offensive) (572). Suomeksi taas Kielitoimiston sanakirja erottelee lievät päivittely- ja kiro sanat, esimerkiksi *jessus*, halventavat sanat, kuten *mulkku*, sekä karkeat kiro sanat, esimerkiksi *vittu*. Kuitenkin olen samaa mieltä Timothy Jayn kanssa siitä, että konteksti olennaista kirosanojen vahvuuden tulkinnassa.

2.5. MITÄ VÄLIÄ KIROILULLA ON?

Kielenkäytöllämme luomme kuvan itsestämme muille ihmisille, ja tämän kuvan muodostumiseen vaikuttavat kaikki erilaiset tapamme käyttää kieltä: esimerkiksi teitittelemmekö meitä vanhempia ihmisiä, käytämmekö tietyn murrealueen sanoja tai kiroilemmeko paljon. Erityisesti kirosanojen käyttö luo eroja ihmisten välille. Anderssonin ja Trudgillin (1990, 65–66) mukaan kirosanojen käyttö on sallitumpaa tietyille yhteiskuntaryhmille, kuten nuorisolle sekä rikollisille, ja ihmisten ulkoinen olemus myös

ohjaa sitä, minkälaista kielenkäyttöä heiltä odotetaan: siististi pukeutuvalta pukumieheltä odotetaan siistiä puhetapaa ja epäsiistiltä henkilöltä odotetaan myös epäsiistiä kieltä (Andersson & Trudgill 1990, 37). Nämä odotukset eivät kuitenkaan ole täysin vailla pohjaa, sillä Tony McEneryn (2006, 43) isobritannialaisten kiroilemista käsittelevän korpustutkimuksen mukaan nuoret todellakin kiroilevat enemmän, ja kiroileminen siis vähentyy iän myötä, kun ihmisistä tulee kielellisesti konservatiivisempia (McEnery 2006, 45; Andersson & Trudgill 1990, 47). Lisäksi McEneryn (2006, 49) mukaan ainakin Iossa-Britanniassa pitää paikkansa oletus, että mitä korkeampi koulutus, sitä vähemmän kirosanoja käytetään.

Kirosanojen käyttö siis luo tietynlaisia odotuksia esimerkiksi puhujan koulutustasosta, sosiaalisesta asemasta sekä uskonnosta (McEnery 2006, 1), joten kiroilulla on väliä. McEneryn (2006, 29) tutkimuksen mukaan henkilö vaikuttaa sitä arvovaltaisemmalta, mitä vähemmän kirosanoja hän käyttää, joten kiroilu ehdottomasti luo eroja ihmisten välille, jopa arvottaa ihmisiä eri luokkiin. Koska kirosanat luovat vahvoja vaikutelmia niiden käyttäjistä, vanhemmat yrittävät kieltää jälkikasvuun käyttämästä ”rumia sanoja”, sillä vanhemmat haluavat lapsiensa vaikuttavan kilteiltä ja tottelevaisilta, ja sellaiset lapsethan eivät yleisen käsityksen mukaan kiroile (Andersson & Trudgill 1990, 6–7, 46). Kuitenkin samat vanhemmatkin kiroilevat, kuten lähes kaikki ihmiset (Andersson & Trudgill 1990, 6–7, 14; Fernández Dobao 2006, 222).

Asenteet kiroilua kohtaan ovat lieventyneet ajan myötä ainakin Euroopassa (Díaz Cintas & Remael 2007, 197) sekä Yhdysvalloissa, jossa kiroilu esimerkiksi elokuvissa on lisääntynyt (Jay teoksessa Battistella 2005, 69). Kiroilu nähdään nykyään jopa luonnollisena osana kielenkäyttöä (Fernández Dobao 2006, 22), mutta on se silti edelleen ristiriitojen aluetta. Kuten kaikkeen muuhunkin yhteiskunnassa ja ihmiselämässä, myös kiroiluun pätee ikaikainen sääntö: kun joku kielletään, siitä tulee mielenkiintoista ja sitä varmasti käytetään (Andersson & Trudgill 1990, 49).

3. KARAKTERISAATIO

3.1. MITÄ ON KARAKTERISAATIO?

MacMillan English Dictionary for Advanced Learners (2005, 226) -sanakirja määrittelee karakterisaation olevan ”tapa, jolla kirjoittaja luo henkilöahmoja kirjassa, näytelmässä, elokuvassa, jne.” (oma käännös), ja juuri tätä karakterisaatio yksinkertaisimmillaan on. Jakob Lothe määrittelee kirjassaan *Narrative in Film and Fiction: An Introduction* (2000) karakterisaation olevan ”henkilöhahmon tunnusmerkit diskurssissa” (81), eli yksinkertaisesti sanottuna henkilöahmon luomiseen tarkoitetut piirteet tekstissä. C. Hugh Holman (1972, 91) taas pohtii karakterisaatiota fiktiivisessä kirjallisuudessa sekä näytelmissä, ja määrittelee karakterisaation päämääräksi henkilöahmojen luomisen niin todellisiksi kuin fiktion puitteissa on mahdollista. Pohjimmiltaan jokaisen kolmen määritelmän perusajatus on, että karakterisaatio tarkoittaa tapaa, jolla fiktiivisistä hahmoista tehdään todentuntuisia, joten tässä tutkielmassa karakterisaatiolla viitataan tapoihin, joilla fiktiivinen henkilöahmo saadaan tuntumaan mahdollisimman realistiselta ja ”pyöreältä”. Pyöreällä henkilöahmolla Holman 1972, 470) tarkoittaa uskottavaa fiktiivistä henkilöä, jolla on omat luonteenpiirteensä, motiivinsa sekä ihmissuhteensa, jotka tekevät hahmosta moniulotteisen. Pyöreän henkilöahmon vastakohta on ohut hahmo, jolla tarkoitetaan yksiulotteista ja epäuskottavaa hahmoa, esimerkiksi karikatyyriä, jossa vain yhtä tai muutamaa piirrettä korostetaan hahmon uskottavuuden kannalta (Holman 1972, 92; Boggs & Petrie 2004, 64). Karikatyyrit ja muut ohuet hahmot ovat toimivia esimerkiksi sketsisarjoissa, kun taas ihmissuhteisiin keskittyvä draamasarja vaatii toimiakseen pyöreitä henkilöahmoja.

3.2. KARAKTERISAATION KEINOT

Karakterisaation keinot ovat luonnollisesti erilaiset, kun kyseessä ovat erilaiset välineet, kuten esimerkiksi kirja tai elokuva (Lothe 2000, 86). On useita eri tapoja, joilla kirjoittaja voi vaikuttaa henkilöahmon karakterisaatioon, ja nämä tavat vaihtelevat luonnollisesti eri välineiden välillä: esimerkiksi kirja voi vain kuvailla jonkun henkilöahmon ulkonäköä,

mutta elokuva näyttää sen fyysisesti, ja kirja taas pystyy kuvailemaan henkilön päänsisäisiä ajatuksia, mutta elokuvan pitää tyytyä vain esittämään hahmo ulkoisesti (Lothe 2000, 85–86). Elokuva voi käyttää henkilöahmon ajatusten esiintuomiseksi joko metaforia tai näyttää suoraan unia tai ns. mielensisäistä maisemaa (Boggs & Petrie 2004, 62), mutta ei koskaan kuitenkaan tule saavuttamaan tässä samanlaista tasoa kuin kirjallisuus, ellei elokuva käytä kirjallisuudesta lainattua kertojaa, joka selostaa päähenkilön ajatuksia.

Jakob Lothe (2000, 81–82) jakaa fiktiivisen kirjallisuuden karakterisointikeinot kahteen eri pääkategoriaan, eli henkilöahmojen suoraan ja epäsuoraan kuvailuun. Suoraan kuvailuun kuuluu kertojan suorittama henkilöahmon kuvailu esimerkiksi adjektiivien avulla, ja epäsuoraa kuvailua on kaikki, mitä henkilöahmo sanoo, tekee, miltä hän näyttää ja missä hän on (Lothe 2000, 81–83). Holman (1972, 91) erottelee kolme eri karakterisaation tapaa: hänellä on sama ensimmäinen kategoria kuin Lothella, eli henkilöiden suora kuvaus, mutta henkilöiden epäsuoran kuvauksen hän jakaa kyseisten henkilöiden tekojen sekä ajatusten ja muun sisäisen elämän kuvaukseen.

Vaikka sekä Lothe että Holman kuvaavat kirjallisuuden karakterisointikeinoja, pätevät samat keinot pääpiirteissään mielestäni myös elokuvaan. Aion kuitenkin käyttää vain Jakob Lothen kahta karakterisoinnin kategoriaa, sillä Holmanin kolmas kategoria (henkilöahmojen sisäinen elämä) ei ole yhtä selvästi erotettavissa elokuvassa kuin kirjallisuudessa.

Joseph M. Boggs ja Dennis W. Petrie antavat teoksessaan *The Art of Watching Films* (2004) kattavan listan elokuvan karakterisaatiokeinoista, joista kaikki paitsi yksi (nimivalinta) kuuluvat Lothen toiseen pääkategoriaan eli epäsuoraan kuvaukseen (58–66). Epäsuora kuvaus onkin yleisintä elokuvassa ja teatterissa (Holman 1972, 91). Boggsin ja Petrien (2004, 58–66) karakterisointikeinot ovat seuraavat:

1. Ulkonäkö
2. Dialogi
3. Teot

4. Henkilöhahmon ajatustaso
5. Muiden reaktiot henkilöhahmoon
6. Kontrasti hahmojen välillä
7. Karikatyyrit ja toisto
8. Nimivalinta

Karakterisointikeinolistan ensimmäiset seitsemän tapaa ovat Lothen (2000, 81) lajittelun mukaan epäsuoraa kuvausta. Ulkonäöllä ei tarkoiteta vain sitä, miltä näyttelijä näyttää, vaan myös näyttelijävalintoja. Tietyt näyttelijät saattavat profiloitua tietynlaisiin rooleihin, esimerkiksi komediallisiin rooleihin, ja tämän takia myös näillä valinnoilla on karakterisoinnin kannalta merkitystä, sillä jos tuttu hauskuuttaja laitetaan murhaajan rooliin, on vaikutus varmasti erilainen kuin jos siinä olisi monesta elokuvasta tuttu murhaaja (Boggs & Petrie 2004, 58–59).

Dialogi ja henkilöhahmojen teot ovat ulkonäön ohella kaikista selvimmät ja selkeimmät karakterisaation keinot, sillä ne ovat nähtävillä kaiken aikaa. Dialogi vaikuttaa tietysti siltä kannalta, mistä puhutaan, mutta myös erityisesti siksi, miten hahmot puhuvat. Kielioppi, lauserakenteet, sanavalinnat sekä erityisesti murteet vaikuttavat hahmon luomiseen. Henkilöhahmojen teot taas ovat tärkeitä siksi, että ne kumpuavat hahmon persoonallisuudesta ja ovat siksi merkityksellisiä elokuvassa. (Boggs & Petrie 2004, 59, 62.)

Henkilöhahmon ajatustaso tuo esiin paljon informaatiota elokuvan tai tv-sarjan hahmosta. Tätä ajatustasoa, eli unia, pelkoja, unelmia, haaveita, voidaan kuvata suoraan esimerkiksi näyttämällä unijaksoja elokuvassa, mutta myös metaforien kautta, jolloin hahmon ajatuksia ei sinänsä nähdä, mutta ne ovat kuitenkin merkityksellisessä osassa. Hahmon psyyken ymmärtämisen kautta saavutetaan myös todellinen ymmärtämys elokuvasta. (Boggs & Petrie 2004, 62.)

Henkilöhahmoista voi myös kertoa paljon toisten henkilöhahmojen kautta. Muiden hahmojen reaktiot ovat yksi karakterisaation keino: jos esimerkiksi kaikki muut elokuvan

hahmot kavahtavat yhtä, on hän varmasti pelottava tai uhkaava henkilö. Henkilöhahmojen välille voi myös luoda kontrasteja tekemällä hahmoista hyvin erilaisia joko fyysisesti tai psyykkisesti: fyysisestä kontrastista hyvä esimerkki on Ohukainen ja Paksukainen. Kontrasti henkilöhahmojen välillä korostaa eroavia piirteitä, kuten juuri esimerkiksi Ohukaisen ja Paksukaisen tapauksessa. (Boggs & Petrie 2004, 62–64.)

Henkilöhahmojen karakterisointiin voidaan käyttää myös karikatyyrin keinoja sekä toistoa (Boggs & Petrie 2004, 64). Kun hahmosta tehdään karikatyyri, korostetaan yhtä tai muutamaa hallitsevaa piirrettä, jolloin hahmosta tulee varmasti muistettava (Boggs & Petrie 2004, 64), mutta samalla hahmo menettää uskottavuuttaan (Holman 1972, 92). Karakterisoinnin apuna voidaan käyttää myös hahmon ”tavaramerkiksi” muodostuvaa hokemaa tai ideaa, jota toistetaan usein (Boggs & Petrie 2004, 64). Tätä toistuvaa hokemaa tai tekoa kutsutaan nimellä *leitmotif*. Tästä erinomainen esimerkki on PulttiBois -tv-sarjan Pirkka-Pekka Peteliuksen hahmo James Potkukelkka ja hänen tunnettu ”APUVA!”-huutonsa (Venesmäki 2006), joka todella on hahmon *leitmotif*.

Lothen (2000) ensimmäiseen kategoriaan eli suoraan kuvaukseen kuuluu Boggsin & Petrien (2004) listaamista karakterisaation keinoista vain nimivalinta. Lothen (2000) mukaan nimet kuuluvat ensimmäiseen kategoriaan, koska niillä voi olla syvempiä ja varsin selviä merkityksiä, vaikka näin ei aina välttämättä ole (82). Boggsin & Petrien (2004, 64–65) käsitys nimistä eroaa sen verran Lothesta, että heidän mukaansa nimilläkin on aina merkityksiä ja konnotaatiota, ja samaa mieltä on lastenkirjallisuuden nimiä tutkinut Yvonne Bertills (2003, 51), jonka mielestä hahmojen nimet ovat olennainen osa hahmon karakterisaatiota. Esimerkiksi Kari Hotakainen on antanut romaaninsa *Juoksuhaudantie* päähenkilön nimeksi Matti Virtanen (Kantokorpi 2008), ja nimen tarkoitus on varmasti korostaa päähenkilön ”tavallisuutta”, sitä kuinka hän on vain tavallinen suomalainen mies. Itse olen samaa mieltä Boggsin ja Petrien sekä Bertillsin kanssa nimien merkityksellisyydestä: nimet ovat aina merkityksellisiä karakterisaation kannalta, sillä, kuten Boggs ja Petriekin toteavat, niihin liittyy aina merkityksiä ja konnotaatioita, vaikuttivatpa ne sitten kuinka yhdentekeviltä tahansa. Sekin on kirjoittajalta valinta, jos hän valitsee henkilöhahmolleen nimen, joka ei kanna mukanaan ilmiselviä merkityksiä.

Karakterisaatioon vaikuttaa myös, ovatko hahmot aktiivisia toimijoita vai passiivisia tarkkailijoita, eli toimivatko ja tekevätkö hahmot itse valintojaan ja tekojaan, vai ajautuvatko

he tilanteesta toiseen; tämän toimijuuden perusteella henkilöahmot voidaan jakaa dynaamisiin ja staattisiin henkilöahmoin (Holman 1972, 92). Hyvä esimerkki staattisesta henkilöahmosta on päähenkilö Marsalkka Mikko Rimmisen (2004) romaanissa *Pussikaljaromaani* sekä siitä sovitetussa elokuvassa, sillä Marsalkka aina vain ajautuu tilanteisiin ja kulkee kavereidensa mukana, hän ei itse tunnu tekevän lainkaan päätöksiä elämänsä tai valintojensa suhteen. Taas esimerkiksi perinteisesti dekkareiden rikoksia tonkivat päähenkilöt ovat lähes aina dynaamisia hahmoja, aktiivisia toimijoita, joiden toiminnan päämääränä on rikoksen selvittäminen.

3.3. KARAKTERISAATIO JA KIROILEMINEN

Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkkailemaan yhtä karakterisaation keinoa, dialogia, ja vielä spesifimmin ainoastaan kirosanojen käyttöä dialogissa ja sen vaikutusta henkilöahmojen luomiseen. Kiroilemisen ja karakterisaation suhdetta ei ole tutkittu, joten käytän hyväkseni kiroilututkijoiden tutkimuksia siitä, kuinka kiroiluun yleensä suhtaudutaan ja minkälaiset ihmiset kiroilevat. Koska karakterisaation kautta usein pyritään luomaan mahdollisimman uskottavia henkilöahmoja, voidaan olettaa, että fiktiivisten henkilöahmojen kiroilutottumukset ja tavat ainakin jossain määrin heijastuvat ”oikeiden” ihmisten kiroilutottumuksista. Tarmo Hietamaa on kandidaatintutkielmassaan todennut, että esimerkiksi vierassanojen käyttö voi vaikuttaa karakterisaatioon tekstityksissä, ja että tekstityksissä karakterisaation erot luodaan pienillä eroavaisuuksilla henkilöahmojen välillä (Hietamaa 2008, 5–6), ja kirosanat ovat juuri tällainen pieni, mutta vaikuttava seikka. Yleisesti ottaen kiroilu elokuvissa ja tv:ssä on lisääntynyt, koska kiroilun kautta elokuvien ja tv-ohjelmien tekijät tavoittelevat realistisuutta ja aitoutta puheeseen, sillä kiroilu eittämättä on osa ihmisten luonnollista puheenpartta ja näin ollen erittäin oleellinen osa hahmojen karakterisaatiota (Fernández Dobao 2006, 223; Battistella 2005, 86).

Kiroilu on yleismaailmallisesti negatiivinen asia, ja esimerkiksi vanhemmat eivät tahdo lapsiansa kiroilevan, sillä yleisesti kirosanat kuuluvat esimerkiksi rikollisten ja muiden ”huonojen” ihmisten suihin (Andersson & Trudgill 1990, 6–7, 65–66). Elokuvissa ja tv-sarjoissa tämän hyödyntäminen on helppoa, sillä ”pahikset” voi aina laittaa kiroilemaan enemmän, ja kiroilu luo myös vaikutelman alempiluokkaisesta henkilöstä (McEnery 2006, 29). Kirosanojen käyttö hyväksytään siis helpommin tietyiltä ihmis- ja yhteiskuntaryhmiltä, kuten nuorisolta ja alempiluokkaisilta henkilöiltä, joilta kiroilua myös odotetaan, kun taas

ylempiluokkaisilta, edustavannäköisiltä ihmisiltä kiroilua ei siedetä läheskään yhtä paljon (Andersson & Trudgill 1990, 65–66; McEnery 2006, 49). Tähän liittyen kiroilulla voidaan pelata karakterisaation kanssa luomalla hahmolle odotustenvastainen puhetapa: siisti korkeakoulutettu saattaakin kiroilla, kun taas duunarin puhe voi olla hyvin huoliteltua.

Kiroilun välttäminen saattaa myös kieliä tahdosta pitää itsensä puhtaana, myös kielellisellä tasolla, eikä ns. liata itseään, tai tässä tapauksessa käyttämänsä kieltä, kirosanoilla (Andersson & Trudgill 1990, 36–37). Mielestäni tähän liittyy myös ajattelutapa, että se josta ei puhuta, sitä ei ole olemassa. Esimerkiksi jos seksistä tai ruumiintoiminnoista ei puhuta eikä edes kirotta käyttäen niihin viittaavia sanoja, voimme kuvitella, ettei näitä asioita ole olemassa tai ne ovat tabuja. Vaikka kirosanoilla ei sinänsä viitatakaan konkreettisesti juuri esimerkiksi sukupuolielämää tai ihmisen ruumiintoimintoja käsitteleviin asioihin, on Anderssonin ja Trudgillin näkemys ihmisen puhtaudesta ja kielen puhtaudesta silti mielestäni olennainen karakterisaation kannalta, sillä vaikka sanoilla ei viitattaisikaan niiden konkreettisiin merkityksiin, ovat ne kuitenkin aina taustalla ne asiat, joiden takia nämä kyseiset sanat ovat niin kiellettyjä tai paheksuttuja. Tämän kautta kiroilun välttäminen voi kertoa siis paljonkin hahmon sisäisestä elämästä ja siitä, minkälainen hänen maailmankuvansa on. Kiroilu voi myös kertoa paljon siitä, mikä on tietyn henkilöahmon mielestä sopivaa ja mikä epäsopivaa.

Tavallisesti miehet kiroilevat eniten miesten seurassa ja naiset naisten seurassa (McEnery 2006, 38; Jay & Janschewitz 2008, 276), joten tälläkin voi vaikuttaa hahmon karakterisaatioon. Esimerkiksi jos nainen haluaa sulautua ns. jätkäporukkaan, hän todennäköisesti käyttää enemmän kirosanoja miesseurassa kuin naisseurassa, sillä hän luultavasti imitoi ryhmänsä miesten puhetapaa. Tällä tapaa myös siitä, kenelle kiroillaan, tulee merkityksellistä karakterisaation kannalta. Kiroilu ilmentää tällä tapaa joukkoon kuulumista, tietynlaisia sisäpiiriä (Hjort 2006, 1; Tammi 2007, 9).

Kiroilun kulttuurisidonnaisuuden (Fernández Dobao 2006, 223; Andersson & Trudgill 1990, 57; Díaz Cintas & Remael 2007, 196; Jay 2000, 147) voidaan olettaa myös vaikuttavan karakterisaatioon, sillä eri kulttuurit käyttävät jossain määrin eri aihepiireistä kumpuavia kirosanoja (Andersson & Trudgill 1990, 57). Näin ollen kiroilun kautta voidaan ilmaista esimerkiksi hahmon uskonnollista taustaa, sillä esimerkiksi katolisissa maissa käytetään

enemmän Neitsyt Mariaan viittaavia kiro sanoja kuin protestanttisissa maissa (Andersson & Trudgill 1990, 57).

Kiroileminen ja käyttämämme kiro sanat siis ehdottomasti vaikuttavat siihen, miten muut näkevät meidät ja minkälaisina ihmisinä meitä pidetään, joten tämän takia minusta on tärkeää tutkia myös sitä, miten kiro sanat vaikuttavat fiktiivisten henkilö hahmojen rakentumiseen. Kiro sanat mielletään usein informaatiosta tyhjiksi, merkityksettömiksi sanoiksi, mutta tosiasias sa ne voivat kertoa paljon esimerkiksi henkilön tai henkilö hahmon uskonnollisesta tai koulutuksellisesta taustasta.

4. AUDIOVISUAALINEN KÄÄNTÄMINEN, KIROILU JA KARAKTERISAATIO

4.1. AUDIOVISUAALISEN KÄÄNTÄMISEN YLEISPIIRTEITÄ

Dubbaus eli jälkiäänitys ja tekstitys ovat vakiinnuttaneet paikkansa televisio-ohjelmien sekä elokuvien kääntämisessä nykymaailmassa, jossa englannin kielen ylivalta viihdeteollisuudessa on kiistämätön tosiasia. Näistä kahdesta tekstitystä käytetään apuna elokuvien ja televisio-ohjelmien ymmärtämiseksi usein pienillä, alle 25 miljoonan ihmisen kielialueilla, esimerkiksi Pohjois- ja Länsi-Euroopan maissa kuten Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Virossa, Belgiassa ja Alankomaissa, kun taas suuret kielialueet, kuten Espanja, Saksa ja Ranska suosivat dubbaamista. (Gottlieb 2004, 83–85; Vertanen 2007, 149–150.)

Audiovisuaalinen kääntäminen eli tekstittäminen on kääntämisen moodina erityislaatuinen siinä mielessä, että käännettäessä ei vain käännetä informaatiota kielestä toiselle, vaan myös moodista toiselle: puhutusta kirjoitetuksi (Gottlieb 2004, 86; Diaz Cintas & Remael 2007, 9) eli kuten Riitta Oittinen (2007, 49) sanoo, auditiivisverbaalisesta tekstistä visuaalisverbaaliseksi tekstiksi. Lisäksi audiovisuaalisessa kääntämisessä on erikoista se, että siinä on käännökseen kanssa esillä jatkuvasti myös alkuperäisteksti. Kuva kuuluu olennaisena osana alkuperäistekstiin, joten kuva on myös olennainen osa käännoästä eikä käännoästä tulisikaan tarkastella erotettuna kontekstistaan, sillä kuva tuo mukanaan informaatiota, joka vaikuttaa käännoäksen ymmärtämiseen (Pettit 2009, 44; Tomaszkiwicz 2010, 94; Gottlieb 2004, 145). Jorge Díaz Cintasin ja Aline Remaelin (2007, 45, 49) mukaan audiovisuaalisen käännoäksen tulkitsemiseen vaikuttavat kaikki audiovisuaalisessa tekstissä itse käännoäksen lisäksi läsnä olevat seikat, eli vieraskielinen puhe ja kaikki sen mukanaan tuoma auditiivinen informaatio, esimerkiksi intonaatio, mutta myös visuaalinen informaatio, eli kuva ja kaikki siihen liittyvä, esimerkiksi leikkaukset, valaistus ja puvustus.

Samaa mieltä on myös Henrik Gottlieb (2004, 86), joka mainitsee elokuvan ja tv-ohjelmien informaationvälityskanaviksi dialogin, musiikin ja efektit, kuvan sekä tekstit (esimerkiksi ruudussa näkyvät paikannimet tai ajat, tällä ei siis viitata tekstityksiin). Tekstityksen tekeminen tai lukeminen ja ymmärtäminen ei ole siis mitenkään yksinkertaista puuhaa, kun siinä pitää samanaikaisesti ottaa huomioon niin monta eri informaationlähdettä.

Suurimmat tekstitykseen vaikuttavat tekstinulkoiset seikat ovat kuva, tila ja aika (Georgakapoulou 2009, 22; Díaz Cintas & Remael 2007, 9), sillä tekstitykselle on vain oma määrätty tilansa, johon mahtuu tietty määrä merkkejä, ja tekstityksen pitää olla ruudussa tarpeeksi kauan, jotta katsoja ehtii lukea ja ymmärtää tekstityksen (Vertanen 2007, 153). Lisäksi tekstityksen pitää olla synkroniassa kuvan kanssa, sillä ne ovat olennaisia toisilleen tulkinnan kannalta (Pettit 2009, 44). Näistä rajoituksista huolimatta puhujien ja ohjelman tyyli pitäisi säilyttää (Georgakapoulou 2009, 30; Vertanen 2007, 150–151). Seuraavaksi käsittelen tarkemmin audiovisuaalisen kääntämisen rajoitteita ja niiden asettamia haasteita sekä niiden vaikutuksia kääntäjien ratkaisuihin.

Kieltenvälisille tekstityksille on useimmiten varattu kaksi riviä ruudun alareunasta, ja tekstitys kulkee useimmiten vasemmalta oikealle, paitsi Japanissa, jossa tekstitys on oikeassa reunassa ja kulkee ylhäältä alas (Díaz Cintas & Remael 2007, 82). Suomessa tekstityksille on tilaa kaksi riviä, joille molemmille mahtuu 33 merkkiä, kaksirivinen repliikki on ruudussa noin 4–5 sekuntia ja yksirivinen noin 2–3 sekuntia (Vertanen 2007, 151, 154). Tilankäytössä on kuitenkin otettava myös huomioon se, ettei tekstitys saa koskaan peittää kuvassa tapahtuvia tärkeitä tapahtumia tai esimerkiksi lähikuvassa olevaa puhujan suuta (Vertanen 2007, 151, 154), sillä kuva on olennainen myös tekstityksen tulkitsemisessä ja kokonaisuuden ymmärtämisessä (Georgakapoulou 2009, 23). Kun kuva ja käännös sopivat luonnollisesti yhteen, ne vahvistavat toistensa viestiä, mutta jos kuva ja käännös ovat ristiriidassa, tämä saattaa luoda ironisen tai sarkastisen vaikutelman (Pettit 2009, 44). Tekstitys saattaa myös joskus viedä huomiota kovalta, sillä tekstitystä on todella vaikea jättää lukematta, jos se ruudun alareunassa jatkuvasti kulkee (Koolstra et al. 2002, 331, 333).

Koska tekstityksille ei ole käytettävissä kovinkaan paljoa tilaa, on tekstityksiä aina tiivistettävä, ja näin ollen informaatio tarjotaan hyvin tiiviissä muodossa (Koolstra et al. 2002, 327). Tekstityksen tiivistämisessä on olennaisinta, että kaikki ohjelman tai elokuvan

juonen kannalta tärkeä informaatio välittyy (Koolstra et al. 2002, 328), mutta repliikkien on silti oltava järkeviä, helppolukuisia kokonaisuuksia (Vertanen 2007, 154). Jorge Díaz Cintas ja Aline Remael (2007, 145, 150–151, 154, 162–163, 166) mainitsevat tekstittämisen tekstin vähentämistekniikoiksi tekstin tiivistämisen ja uudelleenmuotoilun sekä sana- että lausetasolla ja poistot sekä sana- että lausetasolla. Vähentämisellä tarkoitetaan joko leksikaalisten elementtien poistamista kokonaan tai viestin uudelleenmuotoilemista tiiviimmäksi (Díaz Cintas & Remael 2007, 146). Tiivistäminen tarkoittaa esimerkiksi toiston vähentämistä tekstityksestä, esimerkiksi sana *sinä* voitaisiin jättää pois lauseesta *Mitä sinä teet täällä*. Poistot usein kohdistuvat juuri kirosanoihin, johtolauseisiin, titteleihin ja muihin vastaaviin elementteihin, jotka eivät tuo sinänsä uutta informaatiota tai toistavat jo kuvassa nähtyä informaatiota (Díaz Cintas & Remael 2007, 145–162; Vertanen 2007, 152). Esko Vertanen (2007, 152) antaa tästä esimerkiksi repliikin: *Näetkö tuon punaisen talon tuolla?* Jos kuvassa kuitenkin näkyy vain yksi talo, on turhaa toistaa tekstityksessä, että talo on punainen, sillä katsojahan näkee sen kuvasta.

Tekstitysten informaation tarjonnassa on toistuvuutta, sillä sama informaatio tarjotaan sekä auditiivisverbaalisesti alkuperäisen ääniraidan kautta että visuaalisverbaalisesti tekstityksen kautta (Koolstra et al. 2002, 330). Usein television katselijat ymmärtävät ainakin jonkun verran ohjelman alkuperäiskieltä ja pystyvät seuraamaan ohjelmia tekstityksen lisäksi myös alkuperäisen ääniraidan avulla (Koolstra et al. 2002, 329), ja informaation toisto siis helpottaa ymmärtämistä. Juuri tämän takia tekstitys ei saisi olla ristiriidassa alkuperäistekstin, ei ääniraidan eikä kuvan, kanssa, sillä muuten käännöksestä saattaa syntyä ironinen tai sarkastinen vaikutelma (Pettit 2009, 44). Ääniraita ja kuva vaikuttavat myös tekstin ymmärtämiseen siltä kannalta, että äänensävy ja -väri, intonaatio sekä eleet ja ilmeet usein kertovat ihmisen mielentilasta enemmän kuin se, mitä hän itse asiassa sanoo (Díaz Cintas & Remael 2007, 45; Tomaszkievicz 2010, 93; Vertanen 2007, 153).

Tekstin ymmärtämistä ja lukunopeutta haittaa, jos tekstityksessä käytetään paljon murteellisia sanoja tai slangisanoja, joten näitä ei voi juurikaan käyttää, sillä sujuvuus on yksi tärkeimmistä kriteereistä tekstityksille (Vertanen 2007, 153). Muutenkin puheelle ominaisia seikkoja karsitaan aina tekstitystä tehdessä, sillä jos puhe käännettäisiin suoraan tekstitykseksi, olisi lopputulos lukukelvoton (Díaz Cintas & Remael 2007, 63). Puheelle ominaista kielioppia ja leksikaalisia elementtejä yksinkertaistetaan ja siistitään,

mutta puheen tyylin voi säilyttää esimerkiksi sanajärjestyksen, retoristen kysymysten tai epätäydellisten lauseitten avulla (Díaz Cintas & Remael 2007, 63). Lisäksi on muistettava, että fiktiivistä tv-sarjaa tai elokuvaa käännettäessä sen henkilöhahmojen puhe ei ole autenttista ihmisten puhetta, vaan se on käsikirjoitettua, joten sen informaation sisältö on tarkasti mietittyä (Díaz Cintas & Remael 2007, 62–62).

4.2. KIROSANAT JA KARAKTERISAATIO TEKSTITYKSISSÄ

Kiroilu televisiossa on suhteellisen uutta, sillä vielä 1960-luvulla televisiossa tai radiossa ei voinut kiroilla (Sagarin 1968, 31), mutta nyt kiroilu on vapautunut, sillä se kuuluu usean elokuvan- ja televisio-tekijän mielestä osaksi fiktiivisten hahmojen realistisuuteen pyrkivää kielenkäyttöä (Fernández Dobao 2006, 223). Kiro sanat tekstityksissä aiheuttavat paljon päänvaivaa kääntäjille (Fernández Fernández 2009, 225) sekä kiivasta keskustelua yleisön ja kääntäjien välillä, sillä kiro sanat ovat usein sanoja, jotka myös katsojat ymmärtävät vieraskielisestä puheesta, varsinkin Suomessa englanninkielistä puhetta ymmärretään (Hjort 2011, 7). Katsojat usein tarttuvat yksittäisiin sanoihin, kuten Jenni Tuhkanen (2007, 1) kuvailee, ”se sano *paska* eikä *hitsi*”. Kiro sanojen kääntäminen vaatii erittäin tarkkaa kulttuurintuntemusta ja vainua kiro sanojen vaikutuksen ja voimakkuuden suhteen, sillä tärkeintä olisi kääntää kiro sanat vastaavasti vaikuttavalla sanalla, ei niinkään täysin ekvivalentilla kiro sanalla, vaikka sellainen olisikin, jos kyseisen sanan vaikutus on tulokulttuurissa erilainen kuin lähtökulttuurissa (Fernández Fernández 2009, 225; Díaz Cintas & Remael 2007, 196; Hjort 2011, 4). Kiro sanojen kääntämiseen on myös muodostunut tietynlaisia vakiopareja, esimerkiksi englannin *fuck* ja suomen *vittu*, sillä ne vastaavat karkeudeltaan suurin piirtein toisiaan, vaikka eivät merkitykseltään olekaan täysin vastaavia (Hjort 2006, 5). Vakioparien muodostuminen kertoo kääntäjien pyrkimyksestä juuri idiomaattisuuteen ja kiroilun funktion säilyttämiseen (Hjort 2006, 4).

Yleisesti kiro sanoja vähennetään ja laimennetaan tekstityksiin, erityisesti, jos tilasta on pulaa (Díaz Cintas & Remael 2007, 195). Saman huomasi Minna Hjort (2006, 2009), joka suoritti av-kääntäjillä kyselytutkimuksen, jonka aiheena oli kiro sanojen kääntäminen. Hänen mukaansa av-kääntäjien kiro sanojen kääntämiseen vaikuttaa alkuperäisen tyylin ja sisällön tulkitseminen, oletettujen katsojien mahdollinen kiro sanojen vastaanotto,

käytettävissä oleva tila sekä kulttuuriset, kielelliset ja ideologiset tekijät. Hjortin mukaan myös kääntäjien oma tapa käyttää kieltä sekä kääntäjän ideologiset seikat vaikuttavat käännökseen. Ulkopuolisista vaikutteista työnantajien ohjesäännöt sekä vanhempien kollegoiden neuvot vaikuttavat kirosanojen kääntämiseen, mutta Suomen laissa ei ole minkäänlaista pykälää siitä, mitä kirosanoja saisi käyttää ja milloin.

Suurin osa Hjortin (2006, 2009) kyselyyn vastanneista kääntäjistä oli sitä mieltä, että kirosana tulee kääntää alkuperäistä laimeammaksi, ja tämä oli usein myös työnantajalta tai vanhemmalta kollegalta saatu ohjenuora. Kuitenkin myös liiallisesta siveydestä varoiteltiin. Suuri osa kääntäjistä oli myös sitä mieltä, että kirosanat eivät usein sisällä sellaista sisältöä, joka tarvitsisi kääntää. He uskoivat, että kirosanojen viesti tulee välitetyksi muutenkin, esimerkiksi eleiden ja äänenpainojen kautta, ja että kirosanat vievät avkääntäjiltä niin arvokasta tilaa, että ne voi jättää pois. Kääntäjien mielestä avkäännöksessä eli ruututekstissä tulee myös olla vähemmän kirosanoja kuin lähtötekstissä.

Esko Vertanen on varsin samoilla linjoilla kuin Hjortin kyselyn tulokset: hänen mielestään kirosanat ovat vahvempia kirjoitettuna, ja hän luottaa siihen, että ammattitaitoinen avkääntäjä välittää viestin laimentamattomana ja tiiviisti laittamatta repliikkiin liikaa turhia kirosanoja. Vertasen mielestä myös voi luottaa siihen, että henkilöhahmon muukin ilmaisu antaa viitteitä siitä, minkä tasoisia kirosanoja käytetään. Kuitenkin hän myös varoittaa käyttämästä liian pliiisuja sanoja, ”Ensimmäisen maailmansodan taisteluhaidoissa kiroilevat miehet tuskin sanoisivat 'simpskatti'.” (Vertanen 2007, 153.) Hjortin tutkimuksen lisäksi useista lähteistä nousi vahvasti esille kääntäjien näkemys, että on eri asia sanoa kirosana kuin lukea kirosana (Hjort 2006; Vertanen 2007, 153; Díaz Cintas & Remael 2007, 196) ja tämä on varmasti yksi näkemys, joka on suuresti vaikuttanut siihen, että kirosanoja jätetään pois tekstityksistä tai niitä lievennetään.

Díaz Cintas ja Remael (2007, 196, 200) varoittavat kirosanojen liiallisesta poistamisesta vedoten siihen, että niilläkin on kielessä ja dialogissa oma tehtävänsä, mutta ovat kuitenkin sitä mieltä, ettei jokaista kirosanaa tarvitse kääntää, vaan muutama kirosana oikeassa paikassa ajaa kyllä asiansa. He huomauttavat, että kirosanoja ei saisi poistaa, jos niillä on temaattinen tarkoitus tai jos ne vaikuttavat karakterisaatioon (Díaz Cintas & Remael 2007, 197). On kuitenkin mielestäni vaikea määritellä, milloin kirosanat vaikuttavat karakterisaatioon. Jos henkilöhahmon jokaisessa repliikissä on kirosana tai jopa useita

kirosanoja, on se varmasti merkittävää hahmon karakterisaation kannalta, mutta pitääkö kääntäjän silti jättää kirosanoja jokaiseen repliikkiin? Díaz Cintas ja Remaelin mielestä siis ei, eikä myöskään Vertasen tai Hjortin haastatteleminen kääntäjien. Itse olen samaa mieltä, mutta mielestäni kuitenkin kirosanojen suhteen vallitsee edelleen hieman liian yleisöä suojeleva asenne, ja Hjortkin (2009) mainitsee, että suomalainen yleisö kestäisi enemmän kirosanoja. Muutkin karakterisaatioon vaikuttavat puheen elementit, kuten murre- ja slangisanat sekä muut poikkeavat piirteet kielessä usein lieventyvät yleiskielisemmiksi, sillä liika vaikeiden tai erikoisten sanojen käyttö vaikeuttaa tekstin ymmärrettävyyttä (Vertanen 2007, 153). Tasapainottelu ymmärrettävyyden ja karakterisaation rajamailla onkin vaikeaa ja vaatii kääntäjältä ammattitaitoa.

Kiroilun ja karakterisaation suhde tekstityksissä on erittäin monimutkainen, sillä kirosanat ovat usein kääntäjien mielestä sitä ”turhaa” sisältöä, jossa ei ole informaatiota, joten kirosanojen poisjättäminen on yleinen tekniikka. Kuitenkin esimerkiksi toiston poistoa pitäisi miettiä, jos se vaikuttaa henkilöhahmon luomiseen (Georgakapoulou 2009, 28–29), joten eikö saman pitäisi päteä kiroiluun? Kirosanoja käytetään alkuperäistekstissä, sillä ne auttavat realistisuuden illuusion luomisessa, kuuluvathan kirosanat lähes jokaisen ihmisen oikeaan puheenparteen (Fernández Dobao 2006, 223), joten mielestäni kirosanat kuuluvat myös tekstityksiin, jos alkuperäistekstin henkilöhahmot niitä käyttävät. Kuitenkin kääntäjän on otettava huomioon myös lukijat, eli television katselijat, joihin kuuluu lähes aina eri-ikäisiä ja muutenkin erilaisia ihmisiä, jotka suhtautuvat kiroiluun jokainen eri tavalla. Kääntäjän täytyy miettiä, toimiiko hän kirosanojen suhteen kaikkein sallivimman katsojan mukaan, joka luultavasti kiroilee itsekin, vai muovaako hän kirosanapolitiikkansa kaikkein kirosanakriittisimmän ja konservatiivisimman katselijan mukaan (Hjort 2011, 7).

5. TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineistoni koostuu yhdysvaltalaisen Home Box Officen eli HBO:n tuottaman *Six Feet Under* eli *Mullan alla* -tv-sarjan ensimmäisen tuotantokauden viidestä ensimmäisestä jaksosta sekä näiden suomenkielisistä tekstityksistä. Olen saanut tutkimuskäyttöni Ylen Riitta Leinosen avulla HBO:lta *post production scriptit* eli jälkituotantokäsikirjoitukset, joista tutkimukseni englanninkieliset esimerkit ovat. Suomenkieliset käännökset ovat Arto Vartiaisen Broadcast Textille tekemät, ja Broadcast Text on ystävällisesti antanut minun käyttää käännöksiä tutkimustarkoitukseen.

Yhdysvalloissa sarja pyöri vuosina 2001–2005, ja sitä tehtiin kaiken kaikkiaan viisi tuotantokautta ja 63 jaksoa (*Six feet under*). Ensimmäistä kertaa *Mullan alla* näytettiin Suomessa MTV3-kanavalla 2003–2006. Viimeksi Yleltä sarja tuli uusintana kesällä 2011 (Sarja: *Mullan alla*), ja käytän tässä tutkimuksessani juuri näitä Broadcast Textin Arto Vartiaisen Ylelle tekemiä käännöksiä. Olen valinnut kyseiset käännökset siksi, että ne ovat uusimmat. Olisi myös mielenkiintoista vertailla aiempia MTV3:n käännöksiä sekä dvd-käännöksiä Vartiaisen käännöksiin, mutta tämän tutkimuksen resurssien puitteissa minulla ei ollut siihen mahdollisuutta.

Mullan alla kertoo Fisherin perheen elämästä heidän pyörittämänsä pienen hautausoimiston ympärillä. Sarjan keskeisiä henkilöitä ovat Fisherin perheen eli Ruthin, Naten, Davidin ja Clairen lisäksi Fishereiden hautausoimiston ainoa ulkopuolinen työntekijä Federico Diaz eli Rico, Naten tyttöystävä Brenda Chenowith ja Davidin poikaystävä Keith Charles. Sarja rakentuu pitkälti monimutkaisten ihmissuhdekuvioiden varaan toisistaan vieraantuneiden perheenjäsenten yrittäessään löytää toistensa luo. Lähes nelikymppinen Nate on joutunut palaamaan lapsuutensa maisemiin, mistä hän on pitkään paennut, kaapissa elävä David piilottelee homouttaan ja poikaystäväänsä Keithiä perheeltään, teini-ikäinen Claire on taitelijasieluinainen aikapommi ja perheen äiti Ruth marttyyrien marttyyri, nainen, joka on antanut kaikkensa perheelleen ja lapsilleen, mutta jotka eivät hänen mielestään anna hänelle mitään takaisin.

Päähenkilöksi nousee ensimmäisessä jaksossa, jonka nimi on englanniksi vain *Pilot*, suomeksi *Isä*, lapsuudenkotiinsa Los Angelesiin Seattlesta joulua viettämään saapuva Nate Fisher, jonka isä Nathaniel kuolee kolarissa hakiessaan poikaansa lentokentältä. Nate joutuu jäämään auttamaan hautaustoimiston pyörittämisessä pikkuveljeään Davidia sekä äitiään Ruthia ja vielä koulua käyvää pikkusiskoaan Clairea. Jokaisessa jaksossa perheen hautaustoimisto ottaa hoitaakseen yhden asiakkaan, ja alussa näytetään aina tämän kuolema: ensimmäisessä jaksossa tämä on Fisherin perheen isä Nathaniel.

Toisessa jaksossa nimeltään *Will*, suomeksi *Testamentti*, menehtyy pyramidihuijausta johtanut mies, jonka rahatonta leskeä Nate yrittää auttaa ja uppoutuu yhä syvemmälle hautaustoimiston bisnekseen. Kolmannessa jaksossa, englanniksi nimeltään *Foot*, suomeksi *Jalka*, Fisherit saavat hoidettavakseen taikinasekoittimessa silpoutuneen miehen hautajaiset, ja Claire varastaa miehen jalan kostaakseen poikaystävälleen kiusanteon. Samalla suuryritys Kroehner yrittää ostaa Fishereiden firman ja ajaa Fisherit ahtaalle. Neljännessä jaksossa *Familia*, suomeksi *Perhe* on jengiin kuuluneen latinopojan hautajaiset, ja David pohtii homouttaan sekä suhdettaan Keithiin. Lisäksi perhe on huolissaan Clairen varastelusta sekä huumeidenkäytöstä. Viidennessä jaksossa *An Open Book*, suomeksi *Avoim kirja* Fisherit saavat haudattavakseen pornotähden, Brendan ja Naten suhde syvenee, kun taas Keith jättää Davidin hänen kaapissaolonsa ja homoutensa salailun takia. Claire ja Ruth yrittävät myös parantaa äiti-tytär-suhdettaan.

Sarja keskittyy nimenomaan henkilöhahmoihin ja heidän välisiin suhteisiin, joten karakterisaatio on äärimmäisen tärkeää, sillä muuten hahmot jäävät etäisiksi ja epäuskottaviksi katsojille. *Mullan alla* on ollut äärimmäisen suosittu tv-sarja sekä kotimaassaan Yhdysvalloissa että ympäri maailmaa, ja uskon tähän yksi syy on ehdottomasti uskottavat ja inhimilliset henkilöhahmot. Minusta *Mullan alla* on siinä mielessä hedelmällinen tutkimusaineisto juuri kiroilun ja karakterisaation suhteen, että siinä henkilöhahmot ovat hyvin pitkälle kehiteltyjä, joten heidän sanomisiinkin on varmasti kiinnitetty paljon huomiota ja vaivaa, ja myös siksi, että hahmojen kiroilemisessa huomaa jo ensimmäiseltä katsomalta paljon eroja: hahmot kiroilevat eri tavalla ja toiset enemmän, toiset taas vähemmän. Juuri sen takia minun mielestäni *Mullan alla* on sopiva tapaustudkimus kiroilemisesta ja sen vaikutuksesta karakterisaatioon.

6. AINEISTOANALYYSI

Tämän tutkimuksen analyysiosa rakentuu useammasta pienestä osiosta: aluksi käsittelen kirosanojen tiivistymistä sekä käännösratkaisuja, ja myöhemmin käsittelen näiden vaikutuksia karakterisaatioon. Olen laskenut sekä käsikirjoituksista että suomennoksista jokaisen mielestäni keskeisen henkilöhahmon repliikkien sanamäärän ja erotellut näistä kirosanat. Olen laskenut myös erikseen jokaisen jakson kirosanamäärän ja erotellut, kuinka monta kirosanaa kukin hahmo sanoo. Laskin repliikkien sanamäärät käsikirjoituksista sekä suomennoksista Microsoftin MS Officen Word-ohjelman Word count (Sanamäärä)-ominaisuuden avulla. Toinen analyysiosio koostuu kirosanojen muuttumisesta alkuperäistekstistä käännökseen: osiossa tarkastellaan siis, muuttuuko kirosanojen aiheiluokitus (kts. s.5) tai käyttötarkoitus (kts. s.6-7) verrattaessa alkuperäistekstiä käännökseen. Kolmas analyysiosio käsittelee edellä mainittujen muutosten vaikutusta karakterisaatioon henkilöhahmoittain.

Kirosanojen laskemiseen repliikeistä vaikutti runsas slangisanojen käyttö kyseisessä sarjassa. Slangisanoja ja -ilmaisuja ei nimittäin voi laskea kirosanoiksi, vaikka ne sinänsä saattaisivat olla samoja sanoja kuin kirosanat. Esimerkiksi sanaa *shit* voidaan käyttää kirosanana, jolloin sillä ei ole konkreettista merkitystä eikä se toimi sanan *uloste* synonyymina, mutta slangisanana *shit* tarkoittaa juuri konkreettisesti *ulostetta*. (Andersson & Trudgill 1990: 76; Tuhkanen 2007: 13.)

Slangi- ja kirosanojen erojen takia jouduin jättämään tarkastelusta pois joitakin kirosanoilta näyttäviä sanoja, jotka kuitenkin palvelivat slangisanoina kyseisissä tilanteissa. Esimerkiksi kun sanaa *fuck* käytetään verbinä merkityksessä *nussia*, *naida*, en ole laskenut sanaa kirosanaksi, sillä se ei täytä Anderssonin ja Trudgillin kirosanan määrittelyyn käyttämiä kriteerejä muodon eikä käytön puolesta (kts. luku 2). Tämän takia en laskenut esimerkiksi seuraavien repliikkien kirosanojen kaltaisia tai alatyylisiä slangisanoja tilastoihini:

ESIMERKKI 1:

Nate: Oh yeah? Then how come my name is branded on your ass? (*The Foot*, repliikki 48)

Nate: Koska nimeni on perseessäsi? (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 29)

ESIMERKKI 2:

Brenda: Shut up and fuck me! (*Pilot*, repliikki 71)

Brenda: Turpa kiinni ja nai minua. (Vartiainen, *Isä*, repliikki 47)

Ensimmäisen esimerkin repliikeistä voisi poimia sanan *ass* eli *perse*, jos sen haluaisi ymmärtää kirosanana. Kuitenkin tässä tapauksessa sillä viitataan kirjaimellisesti takapuoleen, joten sitä ei käytetä kirosanana, vaan slangisanana takapuolesta. Myös Mooren ja Tuomisen (2010, 30) *Fucktionary* antaa sanalle *ass* ensimmäisenä slangimerkityksen *takapuoli*, *perse*. Jari Tammen *Suuren kirosanakirjan* (2007, 358) mukaan suomessa sanaa *perse* käytetään kuitenkin myös kirosanana, esimerkiksi sanonnassa "Haista perse perjantaina, suutarin mulkut maanantaina".

Esimerkissä kaksi sanaa *fuck* käytetään verbinä, mutta kyseistä sanaa voi käyttää myös esimerkiksi substantiivina ja adjektiivina, ja se usein osana useita sanontoja (Moore & Tuominen 2010, 213–226). Tässä esimerkissä sanaa *fuck* ei siis käytetä kirosanamaisesti, ja sen huomaa myös suomennoksesta, sillä vakioparina sanan *fuck* suomennoksena toimii *vittu* (Hjort 2006, 5), mutta tässä tapauksessa se on suomennettu verbillä *naida*.

Kirosanojen vahvuutta ja muutoksia niiden vahvuudessa olen analysoinut käyttäen apunani yksikielisten sanakirjojen tyyllilajimerkintöjä. Käytän analyysini apuna *MacMillan English Dictionary*a (tästä edespäin *MacMillan*) sekä *Kielitoimiston sanakirjaa* ja niiden merkintöjä sanojen loukkaavuudesta ja kirosanojen vahvuuksista. *MacMillan* käyttää kahta eri merkintää kirosonoista: epäkohtelias ja loukkaava, kun taas Kielitoimiston sanakirjassa on neljä eri luokkaa, jota erottavat selvemmin eri kirosanojen vahvuudet. Kielitoimiston sanakirja erottelee sanat lieviin päivittely- ja kirosoihin, halventaviin sanoihin, kirosoihin sekä karkeisiin kirosoihin. Kuitenkin kirosanojen vahvuus on myös hyvin paljon subjektiivinen asia, ja näin ollen olen käyttänyt paljon myös omaa kielikorvaani analysoidessani kirosanojen vahvuuksia. Tässä mielessä oma idiolektini vaikuttaa

tutkimukseni tuloksiin, sillä arvioin kirosanojen vahvuutta omalta kannaltani, vaikkakin apunani ovat sanakirjojen merkinnät.

Valitsin analysoitavaksi Fisherin perheen päähenkilöt, eli äidin Ruthin, aikuiset pojat Naten ja Davidin, teini-ikäisen Clairen sekä näiden lisäksi Naten tyttöystävän Brendan, Davidin poikaystävän Keithin sekä Fisherien hautaustoimiston työntekijän Federicon. Näiden lisäksi otin vielä analysoitavaksi perheen isän Nathanielin, vaikka hän kuoleekin heti ensimmäisen jakson alussa. Tämän jälkeen hän näyttäytyy jaksoissa, mutta silloin muiden hahmojen unissa tai kuvitelmissa, ja myös muistoissa, joten päätin kuitenkin ottaa hänet mukaan analyysiin, sillä hän on mielestäni erittäin keskeinen hahmo näissä koko sarjan alkujaksoissa, joita analysoin.

Liitteissä olevista taulukoista löytyy kaikki laskemani kirosanat ja sanojen suomennokset, niiden sanojat, kirosanojen aiheuokitukset ja käyttötarkoitukset. Aiheluokitus sekä käyttötarkoitukset on numeroitu Anderssonin ja Trudgillin mallin mukaan (kts. luvut 2.2. ja 2.3.).

6.1. TIIVISTÄMINEN MULLAN ALLA - SARJASSA

Kuten jo aiemmin luvussa neljä totesin, vaatii tekstittäminen paljon tiivistämistä, sillä kaikkea alkuperäisessä puheessa tulevaa informaatiota ei voi mitenkään mahduttaa tekstitykseen, eikä se edes olisi mitenkään tarkoituksenmukaista, vaan pahimmassa tapauksessa tekisi tekstityksestä ainoastaan lukukelvottoman. Kokonaisuudessaan kaikkien viiden jakson repliikeissä on sanoja yhteensä 25 820 kappaletta. En ole laskenut näihin mukaan huudahduksia, esimerkiksi interjektiot *oh* ja *wow* olen jättänyt laskematta sanamäärään. Tämä johtuu siitä, että käsikirjoituksissa kaikissa kohdissa interjektioita ei ollut litteroitu, mutta toisinaan oli, ja tahdoin säilyttää tässä yhtenäisen linjan, joten jätin ne kokonaan pois.

Jaksoittain sanamäärä jakautuu seuraavasti: ensimmäisessä jaksossa on 5 314, toisessa jaksossa 4 622, kolmannessa jaksossa on 5 630 sanaa, neljännessä 4 514 ja viidennessä 5 740. Käännöksen repliikeissä on sanoja yhteensä 13 332. Jaksoittain ne jakautuvat näin:

ensimmäisen jakson sanamäärä on 2 816, toisen jakson 2 444, kolmannen jakson 2 668, neljännen jakson 2 493 ja viidennen jakson 2 911. Alkuperäisteksteistä on siis tiivistynyt "pois" 48,4 % käännösprosessin aikana. Tähän kuitenkin vaikuttaa myös kielten erilaiset rakenteet, sillä englannin kielessä erillisiksi sanoiksi lasketaan esimerkiksi prepositiot ja artikkelit, joita suomessa ei ole. Vaikka tämä seikka otetaan huomioon, on tiivistyminen silti varsin mittavaa.

Kirosanoja näissä tutkimassani viidessä jaksossa oli alkuperäisteksteissä yhteensä 191 ja suomennoksissa yhteensä 103. Kirosanat ovat siis vähentyneet 46,1 %, eli hieman vähemmän kuin sanamäärä kokonaisuudessaan. 191 kirosanasta kaikkiaan kääntämättä on jätetty 90 kirosanaa. Alkuperäistekstissä kirosanojen määrä prosentillisesti on siis 0,7 % ja suomennoksessa 0,8 %. Kirosanoja on myös lievennetty, eli kääntäjä on selvästi ottanut suuresti huomioon kaikki erilaiset katsojat, jotka saattavat reagoida erilaisilla tavoilla kirosanoihin. Seuraavissa osioissa käsittelen kirosanojen kääntämistä ja tiivistämistä.

Kokonaisuudessaan kääntäjä Arto Vartiainen on mielestäni onnistunut tiivistämään erittäin hienosti Mullan alla -sarjan paljon puhuvien henkilöhaahmojen puheen toimivaksi ja sujuvaksi kokonaisuudeksi. Tietenkin kaikissa käännöksissä on aina kommentoitavia kohtia, ja kaikkeahan voi aina korjailta ja parantaa ikuisuuteen asti, mutta yleisesti ottaen käännökset olivat minusta erittäin toimivia ja palvelivat erinomaisesti tarkoitustaan.

6.2. KIROSANAT JA NIIDEN KÄÄNNÖKSET

Olen jakanut kaikki viidessä käsittelemässäni jaksossa esiintyvät kirosanat Anderssonin ja Trudgillin aiheuokitusten mukaan (ks. luku 2.2.) kolmeen kategoriaan. Nämä kategoriat ovat 1) ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin liittyvät sanat, 2) uskontoon liittyvät sanat sekä 3) eläimiin liittyvät haukkumasanat (Andersson & Trudgill 1990, 15). Seuraavissa osioissa käsittelen minkälaisia kirosanoja Mullan alla -jaksoissa sekä minkälaisia käännösratkaisuja Arto Vartiainen on käyttänyt kirosanoja kääntäessään.

6.2.1. IHMISEN RUUMIINTOIMINTOIHIN JA SEKSIIN LIITTYVÄT KIROSANAT

Kokonaisuudessa eniten kaikkien jaksosten alkuperäisteksteissä yhteensä oli ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin liittyviä kiro sanoja, sillä niitä oli yhteensä 112 kappaletta eli 58,6 % kaikista kiro sanoista: ensimmäisessä jaksossa 25, toisessa jaksossa 18, kolmannessa jaksossa 17, neljännessä jaksossa 34 ja viidennessä jaksossa 20. Suomentoksissa vastaavat luvut ovat 11 ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvää kiro sanaa ensimmäisessä jaksossa, viisi sanaa toisessa jaksossa, kuusi sanaa kolmannessa jaksossa, 17 neljännessä jaksossa ja neljä viidennessä jaksossa; myös prosentteissa kategorian yksi kiro sanoja on enemmän alkuperäistekstissä kuin suomentoksessa, sillä niitä oli suomentoksissa yhteensä 43 sanaa eli 41,7 %. Laskin tähän kategoriaan kuuluvan myös sellaiset seksiin liittyvät sanat kuin *fag*, suomentoksissa *hinttari* tai *hintti*, sekä *bastard*, *runkkari* ja *slut*, *lutka*.

Ylivoimaisesti eniten käytetty kiro sana tutkimieni jaksosten alkuperäisteksteissä on ehdottomasti seksiin viittaava kiro sana *fuck*. Se esiintyy viidessä jaksossa 74 kertaa eri muodoissa, laskin tässä vaiheessa kaikki nämä erilaiset *fuck*-sanan muodot tässä vaiheessa vielä yhteen, sillä seuraavassa kappaleessa tarkastelen sen erilaisia käyttötarkoituksia ja niiden muutoksia tarkemmin. Sanaa *fuck* käytetään sekä vahvistavana sanana, adjektiiviattribuuttina sekä substantiivina:

ESIMERKKI 3:

Nate: What the fuck was that? (*Familia*, repliikki 532)

ESIMERKKI 4:

Claire: Fuckin' boy scout (*Pilot*, repliikki 64).

ESIMERKKI 5:

David: I'm not saying anyone's going to die. There are tragedies far worse than death. Things you couldn't even dream of, you spineless candy-ass corporate fuck (*Familia*, repliikki 526)

Vaikka *fuck* onkin alkuperäistekstin käytetyin kirosana koostaen 38,7 % kaikista käytetyistä kirosanoista, ei sen suomalainen vakiopari *vittu* ole suomennoksen käytetyin kirosana: sanan *vittu* prosenttiosuus kirosanoista käännöksissä on vain 7,8 %. Tässä mielessä kääntäjä on toiminut juuri niin kuin Hjortin aiemmin esittelemäni tutkimuksen mukaan kääntäjät toimivat, eli lieventänyt kirosanoja eikä käyttänyt vakioparia hyödykseen. *Vittu* on sanana varsin voimakas, eikä se siis esiinny käännöksissä kuin kahdeksan kertaa. Claire käyttää sitä heti ensimmäisessä jaksossa puhuessaan isoveljestään Davidista:

ESIMERKKI 6:

Claire: Fuckin' boy scout (*Pilot*, repliikki 64).

Claire: Vitun partiolainen (Vartiainen, *Isä*, repliikki 43).

On myös mielenkiintoista, että *vittu* sanotaan ensimmäisessä jaksossa viisi kertaa ja neljännessä jaksossa kolme kertaa, mutta sitä ei esiinny lainkaan toisessa, kolmannessa tai viidennessä jaksossa. *Fuck* sen sijaan esiintyy tasaisesti jokaisessa jaksossa. Mielestäni kuitenkin sanan *vittu* käyttö on perusteltua ensimmäisessä jaksossa, sillä siinä perheen isä on juuri kuollut, ja kaikkien tunteet ovat hyvin pinnassa, ja silloin tulee sanottua asioita alatyylisemmin kuin tavallisesti. Ehkä suomentajan tarkoituksena on ollut myös eräänlaisen shokkivaikutelman luominen, jotta ihmiset kiinnostuisivat sarjasta, onhan kyseessä ensimmäinen jakso, ja *vittu* -sanon käyttö vähenee kuitenkin huomattavasti seuraavissa jaksoissa.

Kun alkuperäistekstissä esiintyy sana *fuck* jossain muodossaan, usein silloin suomennoksessa esiintyy jokin uskontoon liittyvä kirosana. Tässä suhteessa kääntäjä on joissain tapauksissa lieventänyt kirosanojen vahvuutta, esimerkiksi valitessaan suomennokseksi *hemmetti* tai *hitto*, jonka luokitus *Kielitoimiston sanakirjassa* on lievähkö kirosana, vaikka *vittu* on saman lähteen mukaan karkea kirosana, ja *MacMillanin* (2005, 572) mukaan alkuperäinen kirosana *fuck* on "erittäin loukkaava sana" (oma suomennos). Useimmiten *vittu* on käännetty uskontoon liittyvillä sanoilla, jotka on luokiteltu karkeiksi kirosanoiksi, näistä esimerkkeinä mm *helvetti* ja *perkele*. Tässä tulee kuitenkin esiin taas kiroilun subjektiivisuus: minä henkilökohtaisesti luokittelisin *vitun* paljon karkeammaksi kirosanaksi kuin *perkele*, mutta *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan kyseiset sanat ovat yhtä karkeita. Arto Vartiainen on usein suomentanut sanan *fuck* sanalla *helvetti* tai tämän

taivutetulla muodolla, ja Kielitoimiston sanakirjan mukaan myös *helvetti* on siis karkea kirosana. Seuraavaksi muutama esimerkki *fuckin* muuntautumisesta *helvetiksi*:

ESIMERKKI 7:

Ronnie (muu sivuhenkilö): Fuck yeah (*The Will*, repliikki 20).

Ronnie (muu sivuhenkilö): Totta helvetissä! (Vartiainen, *Testamentti*, repliikki 14)

ESIMERKKI 8:

Claire: You fucking asshole (*The Foot*, repliikki 224).

Claire: Helvetin kusipää! (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 137)

ESIMERKKI 9:

Viveca (muu sivuhenkilö): 'Cause I am one fucking hot shit bitch and he'd be fucking lucky to have me (*An Open Book*, repliikki 6).

Viveca (muu sivuhenkilö): Olen helvetin seksikäs muija. Se mies on oikea onnenpekka (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 9).

Fuck muuntautuu siis usein kategorian uskontoon viittaavaksi kirosanaksi, sillä näin tapahtuu jopa 19 tapauksessa eli 25,7 % kokonaisuudessaan 74 *fuck* -sanasta, ja kuten aiemmin todettiin, suurin osa eli 44,6 % on jätetty kääntämättä kokonaan. *Fuck* kuitenkin käännettään myös muilla sanoilla kuin vain *helvetillä*: käännöksistä löytyy myös esimerkiksi *fuckin* käännöksinä sanat *hemmetti*, *saatana* ja *hitto* uskontoon viittaavista sanoista. Mielestäni on myös mielenkiintoista, että varsin voimakasta kirosanaa *fuck* on suomennettu uskonnollisten kirosanojen lievennetyillä versioilla, kuten *hemmetti*. *Hemmetti* ja *hitto* ovat Kielitoimiston sanakirjan luokituksen mukaan vain lievähköjä kirosanoja, ja *fuck* -sanana vastapari *vittu* on kuitenkin karkea kirosana, joten tässä kohtaa kirosanojen vahvuus vaihtelee suuresti. Mielestäni siinä kirosanaa on lievennetty liikaa, sillä esimerkiksi seuraavan esimerkin tilanteessa Nate ja Brenda harrastavat seksiä lentokentän siivouskomerossa pari tuntia ensitapaamisensa jälkeen, ja silloin minusta olisi

tarvetta rankemmalle sanalle kuin *hemmetti*, varsinkin kun Nate vielä tehostaa sanomansa voimaa sanomalla ensiksi *God*, joka on jätetty kokonaan suomentamatta:

ESIMERKKI 10:

Nate: I know. God, you are so fucking hot! (*Pilot*, repliikki 68)

Nate: Tiedän. Olet hemmetin seksikäs! (Vartiainen, *Isä*, repliikki 45)

Muista ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin viittaavista sanoista eniten käytetty on *shit*, joka esiintyy alkuperäisteksteissä 15 kertaa, ja jonka prosenttiosuus ruumiintoimintoihin ja seksiin viittaavista sanoista on 13,4 % ja kaikista kirosanoista 7,9 %. Viidestätoista *shit* -sanasta viisi, eli tarkalleen kolmasosa, on käännetty suomenkielisellä vastineella *paska*. Muutamassa tapauksessa *shit* on suomennettu *hemmetiksi* ja *helvetiksikin*. Suomentoksissa *paska* -sanana osuus kaikista kirosanoista on hieman korkeampi kuin alkuperäisteksteissä, eli 11,7 %, mutta ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin viittaavista kirosanoista *paska* kattaa suomentoksissa jopa 28 %, joka on yli kaksinkertainen määrä verrattuna alkuperäistekstiin. *Fuck* on suomennettu sanalla *paska* niissä tapauksissa, kun sitä on käytetty alkuperäistekstissä haistatteluna tyyliin *Fuck you* (Esimerkki 11), tai kun sitä on käytetty substantiivina ja haukkumasanana (Esimerkki 12).

ESIMERKKI 11:

Nate: Oh, my life is a waste? Fuck you! At least I enjoy it (*The Will*, repliikki 340).

Nate: Vai tuhlata? Haista paska! Ainakin minä nautin siitä (Vartiainen, *Testamentti*, repliikki 198).

ESIMERKKI 12:

Nate: You know, I've always wanted to tell off some corporate suit, some greedy little Nazi fuck, you know (*The Foot*, repliikki 329).

Nate: Olen aina halunnut haistatella jollekin ahneelle natsipaskalle (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 210).

Sanojen *shit* ja *fuck* lisäksi kategoriaan yksi kuuluu alkuperäisteksteistä kiro sanat *whore*, *bastard*, *prick*, *asshole*, *skank*, *slut*, *motherfucker* ja *fag*. Näiden kiro sanojen prosenttiosuus alkuperäistekstien ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin viittaavista kiro sanoista on yhteensä 22 %, ja kaikista kiro sanoista 13 %, kun taas suomennosten kohdalla vastaavat prosentit ovat 51,2 % ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin viittaavista kiro sanoista ja 21,4 % kaikista kiro sanoista. Suomennoksissa siis nämä haukkumasanat on jätetty paikoilleen eikä niitä ole juurikaan poistettu. Näistä sanoista alkuperäisteksteissä neljä kertaa esiintyvä *whore* on kolme kertaa käännetty suoraan sanaksi *huora* ja kerran jätetty kääntämättä. Mooren ja Tuomisen *Fucktionary* (2010, 528) antaa myös sanan *whore* suomennoksiksi sanat *prostituoitu* ja *huora*, joten kääntäjä on tässä tapauksessa pysytellyt varsin uskollisena alkutekstille. *Whore* on jätetty kääntämättä ainoastaan kerran, ja silloin sana ei viittaa löyhämoraaliseen naiseen, vaan Brenda käyttää sitä puhuessaan vanhemmista ja tarkoittaa, että he tekevät mitä vaan rahasta:

ESIMERKKI 13:

Brenda: Oh, they're such whores, they'll do anything (*The Foot*, repliikki 326).

Brenda: Se oli joku sarjamurhaajajuttu. He suostuvat mihin tahansa
(Vartiainen, *Jalka*, repliikki 208).

Whore -sanon kanssa samankaltaisia halventavia naisiin viittaavia sanoja esiintyy alkuperäisteksteissä kaksi: *slut* ja *skank*. *Slut* esiintyy kaksi kertaa ja molemmilla kerroilla se on suomennettu suoralla vastineella *lutka* (Moore & Tuominen 2010, 465). Kerran esiintyvä *skank* on taas suomennettu sanalla *vosu*, joka on ehkä hieman lievempi haukkumasana kuin Mooren ja Tuomisen (2010, 459) antama suomennos *ruma nainen/tyttö, joka harrastaa irtosuhteita; horo, lutka*. Jari Tammen (2007, 554) mukaan *vosu* voi merkitä sekä naista yleensä että "määräilevää ja ahnetta huoraa", joten siinä mielessä *vosu* on varmasti tarpeeksi loukkaava suomennos alkuperäissanalle *skank*, jota Claire käyttää viitatessaan romanttisen kiinnostuksen kohteensa mahdollisiin muihin naisiin:

ESIMERKKI 14:

Claire: Don't your skanks need to be walked? (*The Will*, repliikki 213)

Claire: Eikö vosujasi pidä ulkoiluttaa? (Vartiainen, *Testamentti*, repliikki 129)

Loput ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin viittaavat sanat ovat siis haukkumasanoja: *bastard*, *prick*, *asshole*, *motherfucker* ja *fag*. *Bastard* esiintyy kaksi kertaa alkuperäistekstissä. Moore ja Tuominen (2010, 65) antavat sanalle suomennokeksi *epämiellyttävä ihminen*, *nilkki*, *sika*, *paskiainen*, *kusipää*, ja Vartiainen onkin suomentanut toisessa tapauksessa *bastardin paskiaiseksi*. Toisessa tapauksessa hän on lieventänyt sen vain sanaksi *äijä*, ehkä sen takia, että kyseisessä kohtauksessa Nate puhuu kuolleesta isästään, ja häneen viittaaminen paskiaisena voisi tuntua hieman liian rankalta (Esimerkki 15). Tarkasteltaessa tätä puhtaasti käytännöllisestä kääntäjän näkökulmasta, onhan *äijä* sanana paljon lyhyempi ja vie siis tekstityksestä paljon vähemmän tilaa kuin *paskiainen* tai *kusipää*.

Asshole esiintyy alkuperäistekstissä neljä kertaa, ja sen käännökset eivät vaihtelee juurikaan: kolme kertaa *asshole* on suomennoksessa *kusipää* ja kerran *runkkari*. *Prick* esiintyy alkuperäistekstissä vain kerran, ja se on suomennettu sanalla *mulkku*, joka on myös yksi Mooren ja Tuomisen (2010, 394) suomennoksista samalle sanalle: *penis*, *kalu*, *mulkku*. *Motherfucker* esiintyy alkuperäisteksteissä kolme kertaa: se on käännetty kaksi kertaa ja kerran *motherfucker* on jätetty kääntämättä. Kerran se on käännetty sanalla *runkku*, mutta toisella kertaa se liittyy pitempään sanarimpuun, jolloin se on suomennettu sanalla *paska*:

ESIMERKKI 15:

Paco (muu sivuhenkilö): Damn. Lazy-ass, punk motherfucker, man (*Familia*, repliikki 15)

Paco (muu sivuhenkilö): Helvetti. Laiska paska (Vartiainen, *Perhe*, repliikki 11).

Fag esiintyy kokonaisuudessaan alkuperäisteksteissä kahdeksan kertaa. Moore ja Tuominen (2010, 191) antavat sanalle *fag* suomennookset *homo* ja *hintti* amerikkalaisessa kontekstissa, ja Vartiainen liikkuu aika samoilla linjoilla, sillä neljä kertaa *fag* on käännetty *hintiksi*, kolme kerta *hinttariksi* ja kerran se on jätetty kokonaan kääntämättä. Sana *fag*

esiintyy vain jaksoissa neljä ja viisi, neljännessä jaksossa seitsemän kertaa ja viidennessä yksi, mikä on varsin ymmärrettävää, sillä neljännessä jaksossa käsitellään Davidin homoutta sekä hänen ja Keithin suhdetta.

6.2.2. USKONTOON LIITTYVÄT KIROSANAT

Uskontoon kirosanoja esiintyy alkuperäisteksteissä yhteensä 68 eli ne muodostavat 35,6 % kaikista kirosanoista, kun taas käänöksessä niitä esiintyy 55 kappaletta ja ne muodostavat 53,4 % kaikista kirosanoista. Uskontoon liittyvät kirosanat ovat siis suosituin kirosanakategoria suomennoksessa, kun taas alkuperäistekstissä ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvät kirosanat ovat käytetyimpiä. Jaksoittain alkuperäistekstissä uskontoon liittyvät kirosanat jakautuvat näin: ensimmäisessä jaksossa esiintyy 21 uskontoon liittyvää kirosanaa, toisessa jaksossa kahdeksan sanaa, kolmannessa jaksossa 11 sanaa ja neljännessä sekä viidennessä jaksossa 14 kirosanaa, kun taas suomennoksissa uskontoon liittyvät kirosanat jakautuvat vastaavasti: ensimmäisessä jaksossa 15 kirosanaa, toisessa jaksossa 13 kirosanaa, 10 kirosanaa sekä kolmannessa että neljännessä jaksossa, ja seitsemän kirosanaa viidennessä jaksossa.

Eniten esiintyvä uskontoon liittyvä kirosana alkuperäistekstissä on *god*, joka esiintyy 27 kertaa tutkimassani viidessä jaksossa. Uskontoon liittyvistä kirosanoista *god* kattaa 39,7 %. Se on käännetty kymmenen kertaa ilmaisulla *luoja* tai jollakin samantapaisella ilmaisulla, kuten esimerkiksi *hyvä luoja*, kolme kertaa *god* on suomennettu ilmaisulla *herran tähden*. *MacMillanin* (2005, 610) mukaan *God* on sana, jolla ilmaistaan vahvoja tunteita, ja joka saattaa loukata joitain ihmisiä, mutta sitä ei luokitella suoraan kirosanaksi. Samalla tapaa *Kielitoimiston sanakirja* määrittelee *luojan* olevan sana, jota käytetään "pelästymistä t. kauhistumista ilmaisevissa huudahduksissa, päivittelyissä yms.", eikä se sinänsä siis ole myöskään kirosana. Viidessätoista tapauksessa *god* on jätetty kääntämättä kokonaan. Sanaa *god* käytetään usein interjektiona esimerkiksi lauseen alussa, eikä siihen silloin usein sisälly mitään sen suurempaa informaatiota, joten ymmärrän kääntäjän ratkaisun jättää se pois useissa paikoissa. Esimerkiksi näissä tapauksissa *god* on jätetty kääntämättä:

ESIMERKKI 16:

Claire: Oh God, I have to tell somebody, I am tweeking (*Pilot*, repliikki 204).

Claire: Olen ihan sekaisin (Vartiainen, *Isä*, repliikki 142).

ESIMERKKI 17:

Ruth: Why? What does that - Oh, dear God, they don't think... Oh she couldn't have (*Familia*, repliikki 89).

Ruth: Eivät kai he luule... Hän ei ole voinut... (Vartiainen, *Perhe*, repliikit 58 & 59)

Useimmiten *god* on siis jätetty kääntämättä, mutta kymmenessä tapauksessa *god* on käännetty vastineella *luoja*, sillä suomeksi ei juuri kirotta sanomalla vain *jumala*, vaan usein siihen yhdistetään jotain, esimerkiksi *jumalauta* (Tammi 2007, 181 - 186). Tämän takia on luontevaa, että Vartiainen on useassa tapauksessa valinnut *godin* suomenkieliseksi vastineeksi kirosan *luoja*. *Luoja* on myös suomennosten kategorian kaksi toiseksi suosituin kirokana, se kattaa kategoriasta kaksi 23,6 %. Eniten *luoja* esiintyy spontaanina tunteidenilmaisuna, esimerkiksi tilanteessa, jossa David saa tietää isänsä kuolleen:

ESIMERKKI 18:

David: Oh my God (*Pilot*, repliikki 83).

David: Hyvä luoja (Vartiainen, *Isä*, repliikki 56).

Mielenkiintoista on myös se, että myös alkuperäistekstissä kirosanana ollut *jesus* on kaksi kertaa suomennettu sanalla *luoja*. Ehkä se liittyy tilanteisiin, joissa *jessus* tai muu *jeesuksen* lievempi versio tuntuu liian laimealta, mutta *jeesus* -sanana käyttö kirosanana tuntuu kuitenkin liian rankalta, vaikka Kielitoimiston sanakirjan mukaan sekä *jeesus* että *jessus* ovat lieviä päivittely- ja kirokana, kun taas *luojaa* ei lasketa kirosanaksi ollenkaan, niin kuin aiemmin *totesin*. *MacMillanin* (2005, 768) mukaan *Jesus* kuuluu kuitenkin luokkaan epäkohtelias, joka käsitykseni mukaan karkeasti vastaa *Kielitoimiston sanakirjan* lieviä kiro sanoja, joten tässä mielessä kääntäjä olisi voinut käyttää joko *jeesusta* tai *jessus*. Näissä kahdessa repliikissa *jesus* on kääntynyt *luojaksi*, ensimmäisessä tapauksessa Nate ja David puhuvat isänsä ruumiin valmistelusta hautaa varten (esimerkki

19), toisessa tapauksessa mies näkee ystävänsä kuolleen uima-altaassa (esimerkki 20):

ESIMERKKI 19:

Nate: Jesus! (*Pilot*, repliikki 591)

Nate: Voi luoja! (Vartiainen, *Isä*, repliikki 434)

ESIMERKKI 20:

Ronnie (muu sivuhenkilö): Jesus... Is that blood? Shit! (*Will*, repliikki 26)

Ronnie (muu sivuhenkilö): Voi luoja! Onko tuo verta? Helvetti! (Vartiainen, *Testamentti*, repliikki 18)

Jesus tai sen laajempi yhdistelmä *Jesus Christ* tai pelkkä *Christ* onkin yksi varsin usein alkuperäistekstissä esiintyvistä uskonnollisista kirosanoista: kaiken kaikkiaan tutkimissani viidessä jaksossa *jesus* esiintyy jossain muodossa 18 kertaa, eli siitä koostuu 26,5 % uskonnollisista kirosanoista, ja 9,3 % kaikista kirosanoista. Suomenoksissa suora suomennos *jeesus* tai yhdistelmä *jeesus kristus* ei esiinny kertaakaan. Kaksi kertaa tekstissä esiintyy kirosana *kristus*, toisella kertaa alkutekstin kirosana on *Christ* ja toisella kertaa *Jesus*. *Jeesuksen* sijasta suomennoksissa käytetään usein lievennettyä versiota *jessus*, sillä neljässä tapauksessa *jesus* on suomennettu muotoon *jessus* ja näistä kahdessa on vielä lisätty tämän perään *sentään*, joten kirous on kokonaisuudessaan *jessus sentään*. Molemmilla kerroilla *jesus* on yksinään tunteita ilmaisevana sanontana, ja siihen liittyy toisessa tapauksessa vielä *oh* (esimerkki 22), joka saattaa vahvistaa tunnetta siitä, että pelkkä *jessus* yksinään ei riitä.

ESIMERKKI 21:

David: Jesus! (*Foot*, repliikki 492)

David: Jessus sentään! (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 319)

ESIMERKKI 22:

Brenda: Oh Jesus! (*Familia*, repliikki 450)

Brenda: Jessus sentään (Vartiainen, *Perhe*, repliikki 324).

God on siis kategorian kaksi suosituin kirosana alkuperäistekstissä, mutta käännöksessä suosituin kirosana on *helvetti*. *Helvetti* esiintyy suomennoksissa 18 kertaa, siitä koostuu siis 32,7 % suomennosten uskonnollisista kirosanoista, ja kaikkiaan kirosanoista 17,5 % on *helvettiä*. Alkuperäistekstistä löytyy useita erilaisia kirosanoja, jotka on käännetty suomennoksessa *helvetiksi*, mutta yksi sana alkuperäistekstin kirosanojen keskeltä nousee vahvasti esiin: 15 tapauksessa 18:sta *helvetin* esiintyessä suomennoksessa oli alkukielinen kirosana *fuck*. Alkuperäistekstin ihmisen ruumiintoimintoihin tai seksiin viittaava kirosana siis muuntuu usein suomennoksessa uskonnolliseksi kirosanaksi, kuten jo edellisessä alaluvussa huomioin. *Helvetiksi* ovat kääntyneet myös englanninkieliset kirosanat *goddamnit*, *shit* ja luonnollisesti *hell*. Paradoksaalisesti lähtötekstissä esiintyy myös *hell* -sana, mutta näistä vain yksi on käännetty suomalaisella suoralla vastineella *helvetti*. Ilmeisesti kääntäjä on ajatellut, että *helvetti* on *hellille* liian roisin kuuloinen vastine, ja kääntänyt sen takia kerran *hellin hitoksi*, kerran *piruksi* ja jättänyt kääntämättä koko sanan kuusi kertaa. Kääntäjän ratkaisua tukee *MacMillan* (2005, 666), sillä kyseinen sanakirja ei luokittele sanaa *hell* lainkaan kirosanaksi, vaan ainoastaan epämuodolliseksi. Kuitenkin *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan *helvetti* nimittäin on karkea kirosana, jolloin lievähköksi kirosanaksi luokiteltu *hitto* ja kirosanaksi luokiteltu *piru* varmasti vastaavatkin paremmin englannin *hell* -sanaa. Todennäköisesti kääntämättä jättäminen johtuu siitä, että *hell* on usein vahvistavassa roolissa (esimerkki 23), jolloin se ei sinänsä tuo mitään lisäinformaatiota

ESIMERKKI 23:

Ruth: Nate what the hell is going on in here? (*An Open Book*, repliikki 616)

Ruth: Mitä täällä on tekeillä? (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 448)

Mielenkiintoista on myös paholaiseen liittyvien sanojen näkyvyys suomennoksessa, sillä alkuperäisteksteissä niitä ei ole ollenkaan, mutta suomennoksesta löytyy kaksi *pirua* ja *saatanaa*. Sekä yhden *pirun* että yhden *saatanan* alkukielisenä ilmauksena on ollut *fuck*, toisen *pirun* taas *hell*, jota jo käsittelinkin. Mielenkiintoinen tapaus on kuitenkin toinen *saatanan* ilmenemistapaus suomennoksessa:

ESIMERKKI 24:

Claire: Suck on that you ugly fuck ha-ha... (*An Open Book*, repliikki 192)

Claire: Ime tuota, saatanan paska! (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 132)

Claire pelaa kyseisessä kohtauksessa videopeliä ja puhuu siis videopelin hahmolle eikä esimerkiksi perheenjäsenelleen. Mielenkiintoista tässä kuitenkin on se, että kääntäjä Vartiainen on kompensoinut juuri tässä kohtaa kirosanojen poistamista muualta lisäämällä tähän *saatanan* eikä hän ole suomentanut kyseistä kohtaa esimerkiksi *rumaksi paskiaiseksi*. Näillä kahdella ei olisi pituudellisesti eroa kuin yksi merkki. *Saatanan paska* on kuitenkin varsin ytimekäs ja idiomaattinen yhdistelmä, ja sen puolesta toimiva ratkaisu.

Myös *hiton* ja *hemmetin* käytöstä huomaa Hjortinkin tutkimuksessaan havaitseman trendin, että kirosanoja lievennetään ja laimennetaan. Alkutekstissä on vain yksi lievennetty kirosana, *gosh*, mutta suomennoksessa *hitto* esiintyy kaksi kertaa (alkuperäisinä kirosanoina *hell* ja *shit*) ja *hemmetti* jopa neljä kertaa (alkuperäisinä kirosanoina *fuck* ja *shit*). Sekä *hitto* että *hemmetti* on luokiteltu Kielitoimiston sanakirjassa lievähköksi kirosanaksi, kun taas alkuperäiskirosanat *hell*, *shit* ja *fuck* ovat MacMillanin määrittelyn mukaan loukkaavia, eli karkeampia kirosanoja.

Hjortin (2006, 6) tutkimuksessa myös tuli ilmi, että kääntäjät välttävät tiettyjä kirosanoja niiden liiallisen "suomalaiskansalaisuuden" vuoksi, eli sen takia, että ne eivät tuntuisi sopivilta tekstin lähtökulttuurissa: tällaiseksi sanaksi Hjortin mukaan kääntäjät mainitsivat erityisesti *perkeleen*. Vartiainen on käyttänyt *perkelettä*, mutta varsin säästeliäästi, sillä hän käyttää sitä vain kahdessa tapauksessa. Molemmissa tapauksissa alkuperäistekstin kirosana on *fuck* (esimerkit 25 ja 26). Mielestäni molemmissa tapauksissa *perkeleen* käyttö suomennoksessa on sopivaa, vaikka täysin ymmärrän myös sen kannan, että kyseinen sana koetaan liian suomalaiseksi juuri esimerkiksi amerikkalaiseen ohjelmaan.

ESIMERKKI 25:

Brenda: Fuck (*Pilot*, repliikki 538).

Brenda: Perkele (Vartiainen, *Isä*, repliikki 379).

ESIMERKKI 26:

Keith: You're a fucking coward! (*An Open Book*, repliikki 557)

Keith: Olet yksi perkeleen pelkuri! (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 403)

6.2.3. ELÄIMIIN LIITTYVÄT KIROSANAT

Eläimiin kirosanoja löytyy alkuperäisteksteistä yhteensä 11 kappaletta, eli niiden osuus kaikista kirosanoista on 5,8 %. Suomennoksissa kategorian kolme sanoja on yhteensä 5 kappaletta, eli niiden osuus kaikista suomennosten kirosanoista on 4,9 %. Alkuperäisteksteissä eläimiin liittyvät kirosanat jakautuvat vastaavanlaisesti: kaksi kirosanaa ensimmäisessä jaksossa, ei yhtään toisessa jaksossa, yksi kirosana kolmannessa jaksossa, kuusi kirosanaa neljännessä jaksossa ja kaksi kirosanaa viidennessä jaksossa. Suomennoksissa taas eläimiin liittyvät kirosanat jakautuvat jaksoittain näin: yksi kirosana ensimmäisessä jaksossa, ei yhtään toisessa jaksossa, yksi kirosana kolmannessa jaksossa, kaksi kirosanaa neljännessä jaksossa ja yksi kirosana viidennessä jaksossa. Eläimiin liittyviä kirosanoja esiintyy siis vähiten kaikista kirosanoista sekä alkuperäisteksteissä että suomennoksissa, ja lisäksi niiden prosenttiosuus kaikista kirosanoista on lähes yhtä suuri sekä alkuperäistekstissä että käänöksessä, joka on huomattavaa, sillä muiden aihealuekategorioiden kohdalla ero on selvästi suurempi. Eläimiin liittyvät kirosanat myös jakautuvat varsin samanlaisesti, joka varmasti kertoo siitä, että mitä vähemmän kirosanoja on, sitä todennäköisemmin ne suomennetaan. Uskoisin myös sen vaikuttavan, että eläimiin liittyvät kirosanat koetaan usein lievemiksi kuin muiden kategorioiden kirosanat: esimerkiksi jos haukkumasanana käytetään *sikaa* eikä *kusipäätä*, on vaikutus lievempi, ja ainakin erilainen. Kielitoimiston sanakirja luokittelee esimerkiksi *lehmän* ja *sian* halventaviksi sanoiksi, mutta ei sinänsä kirosanoiksi eikä näin ollen puutu niiden vahvuuteen kirosanoina. *MacMillan* (2005, 322, 1066) taas luokittelee sanan *cow* loukkaavaksi, silloin kun sillä viitataan naishenkilöön, mutta sanan *pig* loukkaavaksi vain silloin, kun sillä viitataan poliisiin, mutta kuitenkin sanakirjan listauksen mukaan sana *pig* voi olla myös "halventava sana jollekin, joka käyttäytyy epämiellyttävällä tavalla" (oma käänös).

Bitch on eläimiin liittyvistä kirosanoista yleisin alkuperäisteksteissä, sillä 11 kirosanasta jopa seitsemän on *bitch*. Prosenteissa se tarkoittaa jopa 63,6 %. Sanan *bitch* suora suomennos *narttu* on eläimiin liittyvistä kirosanoista suomennoksissa yleisin, niitä on viidestä kirosanasta yhteensä kolme, eli 60 %. Siis *bitch* ja *narttu* -kirosanojen käytössä prosentit ovat lähes vastaavat, mikä on varsin poikkeuksellista minkään kirosanan kohdalla. *Bitch* on kuitenkin suomennettu useammalla tavalla kuin ainoastaan sanalla *narttu*, ja lisäksi sanasta *bitch* on käytetty erilaisia versioita. Suomentamatta *bitch* on

jätetty vain yhden kerran. *Bitch* on suomennettu *nartun* lisäksi siis sanoilla *nössö* ja *muija*. *Nössöä* on käytetty suomennoksena kaksi kertaa, ja molemmilla kerroilla sillä viitataan miespuoliseen henkilöön halventavasti. Ensiksi Keith haukkuu häntä ja Davidia homotellutta miestä (esimerkki 27), toisella kertaa kuollut latinopoika Paco, eli Davidin mielikuvituksen tuote, kehottaa Davidia olemaan miehisempi, lopettamaan nössöilyn (esimerkki 28):

ESIMERKKI 27:

Keith: Now get your punk-ass out of here. Fuckin' bitch (*Familia*, repliikki 217).

Keith: Vitun nössö (Vartiainen, *Perhe*, repliikki 145).

ESIMERKKI 28:

Paco (muu sivuhenkilö): Don't be a bitch (*Familia*, repliikki 569).

Paco (muu sivuhenkilö): David, älä ole nössö (Vartiainen, *Perhe*, repliikki 426).

Bitch on suomennettu kerran muijaksi. Tässä tapauksessa kyseistä sanaa käyttävä henkilö on nainen, joka viittaa itseensä sanalla *bitch*, joten ilmeisesti sen suomentaminen *nartuksi* olisi ollut hieman liian rankka ratkaisu. Harva nainen luultavasti kutsuu itseään *nartuksi*, mutta silti olisin ehkä kaivannut hieman kovempaa sanaa *muijan* tilalle, esimerkiksi Mooren ja Tuomisen (2010, 31) *Fucktionaryssa* yhdeksi *bitch* -sanan suomennokseksi tarjotaan *ämmää*, joka minusta olisi erittäin hyvä esimerkin yhdeksän *bitch* -sanan suomennokseksi. *Narttu* on Kielitoimiston sanakirjan mukaan halventava sana, mutta samaan kategoriaan sanakirja laittaa myös sanat *ämmä* ja *muija*, vaikka niiden vahvuudessa on mielestäni varsin suuri ero.

Neljännessä jaksossa käytetään myös haukkumasanaa *born bitch*, joka on suomennettu yhdistelmällä *täysmulkku*. Tässä tapauksessa siis eläimiin liittyvä kirosana on korvattu ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvällä sanalla, ja sama muutos tapahtuu kun ilmaisu *son of a bitch* on suomennettu kirosanalla *paskiainen*. Tämä suomennos on myös yksi *Fucktionaryn son of a bitchin* suomennoksista: "vastenmielinen ihminen, nilkki, paskiainen, kusipää" (Moore & Tuominen 2010, 470).

Muita eläimiin liittyviä kirosanoja ovat *stud* sekä *pig*. *Stud* -sanaa käytetään huumorimielessä viittamaan Federicon miehisyyteen, kun hän kertoo Natelle vaimonsa olevan jälleen raskaana (esimerkki 29). *Pig*, suomeksi *sika* (*myös kuv*) (Rekiaro & Robinson, 1999, 1154) on ainoa suoranainen eläimen nimi, jota käytetään halventavassa merkityksessä, mutta tässäkin tapauksessa sillä on hieman humoristinen merkitys, sillä David viittaa kaikkien miehien olevan sikoja, kun eräs nainen yrittää iskeä häntä, mutta David ilmoittaa naiselle olevansa varattu (esimerkki 30).

ESIMERKKI 29:

Nate: Oh, you stud. Huh? (*Pilot*, repliikki 320)

Nate: Aikamoinen pukka! (Vartiainen, *Isä*, repliikki 231)

ESIMERKKI 30:

David: Yes, men are pigs (*An Open Book*, repliikki 55).

David: Miehet ovat sikoja (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 41).

Eläimiin liittyvät kirosanat ovat siitä erikoisia, että ne ovat useimmiten käännetty suoraan eivätkä ne ole minun henkilökohtaisen arvioni mukaan lieventyneet, mutta tämä johtuu todennäköisesti siitä, että nämä kirosanat mielletään muita lievemiksi, joten tarvetta lieventämiseen ei ole.

6.3. KIROSANOJEN KÄYTTÖTARKOITUKSET

Olen lajitellut kirosanat paitsi niiden aiheuokitusten mukaan, myös niiden käyttötarkoitusten mukaan. Tähän olen käyttänyt apunani Anderssonin ja Trudgillin (1990, 61) luomaa luokitusta kirosanojen käytöstä. Heidän mukaansa kirosanat luokitellaan neljään eri kategoriaan käyttötavan mukaan: 1) tunteiden ilmaisu, 2) herjaava käyttö, 3) humoristinen käyttö sekä 4) vahvistava käyttö (Andersson & Trudgill 1990, 61) (kts. luku 2.3.).

Alkuperäistekstin yleisin kirosanojen käyttötapa on vahvistava käyttö, jolloin kirosanaa käytetään vahvistamaan jotakin toista sanaa. Tätä käyttöä oli yhteensä 35,6 %, mutta suomennoksissa vahvistavan käytön osuus oli ainoastaan 24,3 %. Uskon tämän johtuvan

siitä, että usein vahvistavassa asemassa käytettäviä kirosanoja ei koeta kovinkaan tärkeiksi, sillä ne eivät sinänsä tuo mitään uutta informaatiota. Lisäksi kun tila on muutenkin kortilla, ymmärrän, että kääntäjä on useassa tapauksessa päättänyt jättää vahvistavan kirosanan pois (esimerkki 31). Tällaisissa tilanteissa kirosanat kuitenkin usein tuovat jotain esiin hahmon persoonallisuudesta, mutta tätä käsittelen enemmän seuraavassa alaluvussa.

ESIMERKKI 31:

David: It's such a fucking easy decision for him. Oh, and then Mom takes his side - big surprise (*The Foot*, repliikki 154).

David: Se on helppo päätös Natelle, ja äiti on hänen puolellaan (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 93).

Vahvistavasti käytetään eniten kirosanaa *fuck*, sillä se esiintyy alkuperäisteksteissä 74 kertaa ja näistä 54 tapauksessa sitä käytetään vahvistavana sanana. Kaikista vahvistavasti käytetyistä kirosanoista *fuck* on ehdottomasti suosituin, prosentuaalisesti sen osuus vahvistavista kirosanoista on 79,4 %.

Toiseksi yleisin kirosanojen käyttötapa alkuperäistekstissä on tunteiden ilmaisu. Tähän lasketaan vain spontaanit tunteidenilmaisut, esimerkiksi huudahdukset, sillä onhan kiroileminen muutenkin tunteiden ilmaisua. Spontaanisti tunteita ilmaisee 35,6 % käytetyistä kirosanoista. Suomennetuista kirosanoista vastaava prosenttimäärä taas on 24,3 %. Myös tunteita ilmaisevat kirosanat on helppo kääntäjän jättää pois, jos ne esiintyvät yksinään esimerkiksi pidemmän virkkeen alussa (esimerkki 32). Silloin viestin tunne välittyy varmasti muustakin asiasisällöstä sekä näyttelijän ulosannista niin, ettei kääntäjän tarvitse uhrata kallista tilaa kirosanan sisällyttämiselle tekstiin. Usein nämä tunteita ilmaisevat kirosanat onkin käännetty silloin, kun ne ovat yksinään eivätkä liity sen suurempaan lause- tai virkerakenteeseen (esimerkki 33).

ESIMERKKI 32:

Nate: God, I'm glad you called (*Pilot*, repliikki 343).

Nate: Hyvä että soitit (Vartiainen, *Isä*, repliikki 242).

ESIMERKKI 33:

Claire: Great! Thank you! Fuck! (*Pilot*, repliikki 125)

Claire: Mahtavaa! Kiitos! Helvetti! (Vartiainen, *Isä*, repliikki 87)

Näiden kahden tavan lisäksi kirosanoja voi myös käyttää halventavasti, eli toisten haukkumiseen: tähän kategoriaan kuuluu siis sekä haukkumasanat, esimerkiksi *paskiainen*, että toisiin henkilöihin kohdistetut kiroukset, esimerkiksi *painu helvettiin*. Halventamaan käytettyjen kirosanojen osuus kaikista kirosanoista on alkuperäistekstissä 22 % ja suomennoksissa 38,8 %. Suomennoksissa on siis prosentuaalisesti lähes kaksinkertainen määrä haukkumasanoina verrattuna alkuperäistekstiin, ja lukumäärällisesti niiden määrä on lähes sama: alkuperäisteksteissä käyttökategoriaan kaksi kuuluvia sanoja on 42 ja suomennoksissa 40. Haukkumasanat on siis tässä tapauksessa suomennettu lähes aina. Uskoisin tämän johtuvan siitä, että haukkumasanat on yleensä kohdistettu toisiin henkilöihin, ja näin ollen ne kertovat varsin paljon ihmisten välisistä suhteista, jolloin niiden suomentaminen on varsin tärkeää. Esimerkiksi seuraavissa esimerkeissä 34 ja 35 on veljesten tulehtuneet välit tulevat hyvin esille heidän toisistaan käyttämien kirosanojen välityksellä:

ESIMERKKI 34:

Nate: David, don't be a fucking moron (*The Will*, repliikki 608).

Nate: Älä ole tollo (Vartiainen, *Testamentti*, repliikki 374).

ESIMERKKI 35:

David: You sanctimonious prick. Talk to me when you've had to stuff formaldehyde-soaked cotton up your father's ass so he doesn't leak (*Pilot*, repliikki 590).

David: Vai hyväksyt ikävätkin asiat, tekopyhä mulkku? Yritäpä tunkea pumpulia isäsi perseeseen, jottei hän vuotaisi (Vartiainen, *Isä*, repliikit 432 & 433).

Humoristista käyttöä ei juuri esiinny *Mullan alla* -sarjassa, sitä on käytetty ainoastaan 4,2 % kirosanoista alkuperäisteksteissä ja 5,8 % suomennoksissa. Kuten kohdassa 2.3. selitin, käsittelen humoristista käyttöä kiroilijan näkökulmasta enkä vastaanottajan näkökulmasta.

Kun humoristista käyttöä ajatellaan kiroilijan näkökulmasta, olen laskenut humoristiseksi käytöksi esimerkin 36 sanan *motherfucker* -käytön. Keith viittaa sillä autossa istuvaan Davidiin, joka ei todellisuudessa ole poliisi, mutta saattaa vaikuttaa siltä ulkopuoliselle.

ESIMERKKI 36:

Keith: Now either you can tell me where you put that foot, or you're gonna be dealing with that crazy-ass motherfucker (*The Foot*, repliikki 551).

Keith: Kerro minne piilotit jalan, tai pääset puhumaan hänen kanssaan (Vartiainen, *Jalka*, repliikki 362 & 363).

Käännöksessä huumoriarvo hieman laimenee, sillä siinä viitataan Davidiin vain *hänenä*, vaikkakin edellisessä repliikissä on sanottu, että hän on "umpihullu". Silti mielestäni käännöksessä ei täysin välity tilanteen koomisuus, kun Keith esittelee Davidia hulluna ns. pahana poliisina. Tämä esimerkki on kuitenkin sinänsä poikkeus, että kahdeksasta humoristisesti käytetystä alkuperäistekstin kirosanasta on jätetty kääntämättä vain kaksi, eli 75 % humoristisesti käytetyistä kirosanoista on suomennettu ja vain 25 % on jätetty kääntämättä. Esimerkin 36 lisäksi esimerkistä 13 (s. 35) on jätetty siinä humoristisesti käytetty kirosana *whores*.

Kirosanojen aihekategoriat muuttuivat paljonkin tiettyjen kirosanojen kohdalla, mutta käytössä ei ole luokittelun kanssa huomattavissa samanlaisia muutoksia. Tunnistin ainoastaan kaksi tapausta, joissa kirosanan käyttökategoria muuttui, ja tässä niistä toinen:

ESIMERKKI 37:

Viveca (muu sivuhenkilö): Aren't you glad I rescued you? You better be fucking glad (*An Open Book*, repliikki 12).

Viveca (muu sivuhenkilö): Etkö iloitse, että pelastin sinut? Olisi syytä olla, jumalauta (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 13).

Tässä alkuperäistekstissä käytetään kirosanaa *fucking* vahvistavana sanana, mutta suomennoksessa ei ole käytetty vahvistavaa kirosanaa, vaan lisätty loppuun *jumalauta*, jonka luokittelisin käyttötarkoitukseltaan tunteiden ilmaisuksi. Tässäkin tapauksessa

sanakirjojen vahvuusmerkinnät tukevat Vartiaisen päätöstä, sillä *Kielitoimiston sanakirja* luokittelee myös kirosanan *jumalauta* karkeaksi kirosanaksi, kuten myös *fuck* -sanon suomenkielisen vakioparin *vittu*. Kuitenkin minä itse miellän *jumalauta* -kirosanan lievemmäksi kuin sanat *vittu* tai *fuck*, mutta tämä on ilmeisesti kiinni vain idiolektistani.

Kokonaisuudessaan käyttötarkoitukset pysyvät siis samoina, lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta. Vahvistavat kirosanat jätetään useimmiten käänöksistä pois, mutta myös tunteita ilmaisevat kirosanat koetaan usein turhiksi, jos ne esiintyvät muussa virkekokonaisuudessa eivätkä yksinään. Käyttötarkoitukseltaan kahta edellä mainittua esiintyy myös eniten alkuperäisteksteissä, joten on luonnollista, että niitä on myös karsiutunut eniten. Halventamiseen käytettyjä sanoja sekä humoristisesti käytettyjä kirosanoja ei ole juurikaan jätetty käänöksestä pois, vaan lähes kaikki näistä on otettu mukaan suomennokseen.

6.4. TIIVISTÄMISEN JA KIROSANOJEN MUUTOKSIEN VAIKUTUS KARAKTERISAATIOON

Kuten jo luvussa 3.3. totesin, on kirosanojen käytöllä vaikutusta karakterisaatioon. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka kirosanojen käyttö ja niiden suomennokset ovat vaikuttaneet jokaiseen valitsemastani seitsemästä henkilöahmosta tutkimassani viidessä Mullan alla -jaksossa. Sarjassa itsessään myös kiinnitetään huomiota henkilöahmojen kiroilemiseen, sillä ainakin kolmessa kohdassa puututaan siihen, miten on soveliasta puhua. Esimerkki 38 on mielestäni mahtava esimerkki Fisherien perheen kontrollista, tai ainakin halusta kontrolliin, ja kuinka se myös välittyy kielen kautta. Kyseisessä kohtauksessa on meneillään perheen isän Nathanielin hautajaiset, ja perheen äiti Ruth tunnustaa pojilleen, että hänellä on ollut suhde toiseen mieheen. Kuitenkin myös tällaisen äärimmäisen tunnekuohon, surun ja murheen hetkellä Ruth muistaa olla tarkkana siitä, kuinka tärkeää on, että puhutaan kauniisti eikä kiroilla.

ESIMERKKI 38:

Nate: David, she's grief stricken, okay? Fuck propriety.

Ruth: We don't say that word! (*Pilot*, repliikit 498 & 499)

Nate: Äiti suree. Vitut kaikesta muusta!

Ruth: Täällä ei kiroilla! (Vartiainen, *Isä*, repliikki 351)

6.4.1. NATE

Nate on sarjan selkein keskushenkilö, ja hänen henkilöhahmonsa rakentuminen on näin ollen erittäin tärkeää sarjan uskottavuuden kannalta. Naten repliikeissä on yhteensä 4 959 sanaa, ja ne kattavat siis 19,2 % tarkastelemissani viidessä jaksossa puhutusta puheesta. Suomennoksissa Naten repliikkeihin lukeutuu 2 489 sanaa, jonka prosenttiosuus kaikista repliikkien sanoista on 18,7 %, eli puoli prosenttia pienempi kuin alkuperäisteksteissä. Ero on kuitenkin hyvin pieni, joten mitään merkittävää muutosta ei ole siis tapahtunut tekstin suhteellisessa määrässä tämän henkilön kohdalla.

Kirosanoista alkuperäisteksteissä Nate sanoo 26,1 % kaikista kirosanoista Naten kirosanojen yhteislukumäärän ollessa 50, suomennoksissa taas Naten kirosanojen lukumäärä on 24, eli prosentuaalisesti hänen kirosanojensa määrä kaikista kirosanoista on 23,3 %. Tässä ero on hieman isompi kuin kaikissa sanoissa, mutta silti 2,8 % ero ei ole huomattava. Kaikkiaan Naten puheesta kirosanoja alkuperäistekstissä 1 % ja suomennoksessa 1 %, joten tässäkin suhteessa ne vastaavat toisiaan.

Mielestäni Naten henkilöhahmon kannalta kuitenkin hänen kiroilemisensa on hyvin merkittävää, sillä kiroilemisen kauttahan usein kiinnittäydytään johonkin tiettyyn ryhmään (Hjort 2006, 1; Tammi 2007, 9), ja kiroilu onkin suotavampaa esimerkiksi nuorisolta kuin vanhemmilta ihmisiltä (Andersson & Trudgill 1990, 65–66; McEnery 2006, 49). Nate on yli kolmekymppinen, mutta ei vielääkään tiedä mitä tahtoo elämältään, ja sen takia hän ehkä yrittää leimautua myös kielenkäyttönsä kautta nuoreksi: kirosanat ovat osa tätä nuoruuden vaikutelmaa. Hän myös kiroilee varsin vapaasti kaikenlaisessa seurassa, esimerkiksi myös äitinsä Ruthin (esimerkki 38, s. 49) sekä Fishereiden ainoan työntekijän Federicon kanssa. Koska Nate kiroilee myös Federicon kuullen, antaa se Natesta paljon rennomman kuvan kuin veljestään Davidista, joka on tarkka kielenkäytöstä hautaustoimistossa (esimerkki 39, s.52). Tämän takia minusta on tärkeää, että Naten kiroilusta on käännetty mahdollisimman paljon, tai ainakin prosentuaalisesti lähes vastaava määrä kuin alkuperäistekstissä.

Kuitenkin kirosanojen lieventäminen koskee myös Naten henkilöahmoa, kuten kaikkia muitakin Mullan alla -hahmoja, ja varmaankin lähes jokaista television henkilöahmoa, joka kiroilee paljon. Nate sanoo kaikkiaan 18 kertaa *fuck* tutkimani viiden jakson aikana, ja näistä yksi (esimerkki 38) on suomennettu sanan suomalaisella vastinparilla *vittu*. 50 % hänen sanomistaan *fuck* -sanoista on jätetty kääntämättä, loput käännetty lähinnä uskontoon liittyvillä sanoilla. Minusta kuitenkin olisi ollut Naten henkilöahmon luomisen kannalta parempi ratkaisu, että olisi käyttänyt enemmän jopa *vittu* -sanaa tai esimerkiksi kaksi kertaa *fuck* -suomennoksissa esiintyvää *paskaa*, sillä nuoriso suosii kiroillessaan erityisesti vittua (Tammi 2007, 540 - 543), ja minulla on ainakin jonkinlainen tuntuma siitä, että nuoriso ei ehkä käytä yhtä paljon uskontoon viittaavia kirosanoja kuin vanhemmat ihmiset, mutta tästä en ole löytänyt tutkimustietoa.

Kaiken kaikkiaan kirosanojen lieveneminen haittaa mielestäni juuri Naten henkilöahmon luomista, sillä hän on perheen musta lammas ja yrittää edelleen elää jo osaksi kadotettua nuoruuttaan, joten hänen suustaan uskonnollisen kategorian kirosanoista lievennetyt sanat, esimerkiksi *hemmetti* (esimerkki 10, s. 34), tuntuvat hieman teennäisiltä.

6.4.2. DAVID

David on kiroilun suhteen minusta mielenkiintoisin hahmo koko sarjassa. Hänen kiroiluaan, kuten muutenkin hänen persoonaansa, määrää tietty kaksijakoisuus. Välillä hän kiroilee varsin rankasti, erityisesti poikaystävänsä sekä veljensä seurassa, mutta äitinsä tai erityisesti alaisensa kuullen hän ei tahdo kiroilla, sillä hän kokee, että hänen on toimittava esimerkkinä. Hän myös kiinnittää huomiota muiden kielenkäyttöön ja erityisesti kiroiluun (esimerkki 39). Aivan kuin hänen persoonansa on jaettu työminään, joka toimii myös perheiminänä, ja henkilökohtaiseen minään, on hänen kielenkäytössään havaittavissa samanlainen kahtiajako.

ESIMERKKI 39:

Federico: And I'm gonna be up all night anyway putting together all the
useless shit Santa Claus is bringing my kid, you know?

David: We don't use that kind of language in here. Show some respect (*Pilot*,
repliikit 292 & 293).

Federico: Valvon muutenkin ja kasaan ipanan lahjaksi saamia paskaromuja.

David: Älä käytä tuollaista kieltä. Osoita hieman kunnioitusta (Vartiainen, *Isä*, repliikit 209 & 210).

Davidiin mielestäni pätee myös hyvin Anderssonin ja Trudgillin ajatus siitä, että kun pitää kielensä puhtaana, pitää itsensä puhtaana (kts. luku 3.3.). Davidin henkilöahmon yksi määrittävä tekijä on hänen homoseksuaalisuutensa ja minusta toinen vielä määrittävämpi on sen salailu: kun David ei puhu siitä, sitä ei ole olemassa.

Tilastollisesti Davidin repliikeissä on 4 028 sanaa, eli koko sarjan alkuperäistekstin dialogista Davidin osuus on 15,6 %. Suomennoksissa Davidin osuus taas on sanoissa 2 201 sanaa eli 16,5 %. Davidin osuus on suomennoksessa siis 0,9 % suurempi kuin alkuperäisteksteissä. Kiro sanoja alkuperäistekstissä hänen kontolleen osuu 22 eli 11,5 % kaikista kiro sanoista ja suomennoksissa 14 eli 13,6 %, eli Davidin osuus kiro sanoista on suomennoksissa 2,1 % suurempi kuin alkuperäisteksteissä. David puheesta kiro sanoja on alkuperäistekstissä 0,5 % ja suomennoksessa 0,6 %.

Davidin käyttää alkuperäisteksteissä huomattavasti enemmän ihmisen ruumiintoimintoihin sekä seksiin liittyviä kiro sanoja, joita esiintyy Davidin puheessa 12 kappaletta, kuin uskontoon liittyviä kiro sanoja, joita esiintyy yhteensä seitsemän kappaletta. Kuitenkin suomennoksissa näiden kahden aihealueen sanoja esiintyy lähes saman verran, ihmisruumiiseen sekä seksiin viittaavia kiro sanoja kuusi kappaletta ja uskontoon liittyviä kiro sanoja seitsemän kappaletta, eli uskontoon liittyvät sanat ovat itse asiassa kiilanneet ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvien sanojen edelle. Davidin sanomista *fuck* -sanoista on jätetty kääntämättä viisi yhdeksästä, kahdesti se on käännetty sanalla *helvetti*, kerran sanalla *paska* ja kerran *vittu*. Mielestäni Davidin tapauksessa uskonnollisten kiro sanojen varsin huomattava määrä on toimiva ratkaisu, sillä hän on uskovainen, käy kirkossa ja nousee kirkkonsa diakoniksi tutkimieni jaksojen aikana. Siten koen, että hänelle olisi luontevaa käyttää uskontoon liittyviä sanoja myös kirouksina. Davidin kohdalla kääntäjä Vartiainen on säästellyt *vittu* -sanon käyttöä, eikä se esiinnykään kuin yhdessä tapauksessa (esimerkki 40), mutta mielestäni tilanteessa, jossa Vartiainen on sitä käyttänyt, se on täydellinen. David suree isäänsä, on vihainen veljellensä, kaikki tuntuu

kaatuvan hänen päälleen ja sitten häneltä yritetään ostaa hänen yrityksensä. Mitäpä muuta siihen voisi vastata kuin *painu vittuun*.

ESIMERKKI 40:

David: We're not selling. Now get the fuck out of here (*Pilot*, repliikki 608).

David: Me emme myy. Painu vittuun (Vartiainen, *Isä*, repliikki 447).

6.4.3. RUTH

Ruthin osuus alkuperäistekstien repliikkien sanoista sanamäärällisesti on 2 332 sanaa, eli 9,0 %, kun taas suomennoksissa hänen osuutensa on 1 431 sanaa eli 10,7 %. Kiro sanoja hän sanoo hyvin vähän, sillä alkuperäisissä teksteissä hänen kiro sanamääränsä on yhteensä neljä kiro sanaa, joka tekee 2,0 % kaikista kiro sanoista, ja suomennoksissa hän sanoo kolme kiro sanaa, eli 2,9 % kaikista kiro sanoista. Kaikkiaan hänen puheestaan kiro sanoja on sekä alkuperäisteksteissä että suomennoksissa 0,2 %.

Ruth ei todellakaan siis kiroile paljon, ainoastaan yhden kiro sanan ensimmäisessä, toisessa, kolmannessa sekä viidennessä jaksossa, neljännessä hän ei kiroile ollenkaan. Hänen käyttämänsä kiro sanat yhtä lukuun ottamatta ovat uskonnollisia kiro sanoja, ja hän käyttää niitä kahdessa tapauksessa neljästä tunteiden ilmaisuun. Kerran hän käyttää kiro sanaa vahvistavasti ja kerran halventavasti. Halventavasti hän käyttää kiro sanaa *whore* viitatessa itseensä ja siihen, että hänellä oli suhde toiseen mieheen avioliittonsa aikana. Hän kokee suhteesta suurta syyllisyyttä miehensä kuoleman jälkeen, ja purkaa sitä nimittelemällä itseään.

Ainoastaan yhdessä kohtaa olen kääntäjä Vartiaisen ratkaisusta eri mieltä. Viidennessä jaksossa Ruth tulee alakertaan, jossa vietetään edesmenneen pornotähden hautajaisia, ja tästä kohtaa Vartiainen on jättänyt kiro sanan kokonaan kääntämättä (esimerkki 41). Minusta Ruthin suusta *hell* kuulostaa varsin vahvalta, vaikka se ei olekaan yhtä voimakas kuin suomen *helvetti*, ja ottaen lisäksi huomioon, ettei hän juuri kiroile, niin minusta olisi ollut paikallaan suomentaa *hell* suoraan *helvetiksi* tai esimerkiksi vähemmän tilaa vieväksi *piruksi*. Kiro sana tässä tapauksessa mielestäni kuvaa erittäin hyvin hänen tyrmistystään, kun hän kävelee kyseiseen tilanteeseen.

ESIMERKKI 41:

Ruth: Nate what the hell is going on in there? (*An Open Book*, repliikki 616)

Ruth: Mitä täällä on tekeillä? (Vartiainen, *Avoim kirja*, repliikki 448)

Ruthin hahmoa ei siis niinkään rakenna kiro sanat tai niiden käyttö, vaan kiro sanojen poissaolo, se ettei niitä ole. Tässä mielessä Ruth on Davidin kanssa samasta puusta veistetty: hän ei puhu elämän likaisista tai epämiellyttävistä asioista, ja sitten niitä ei ole olemassa, ja hän tahtoo pitää itsensä henkisesti puhtaana yhtä paljon kuin fyysisestikin.

6.4.4. CLAIRE

Claire on perheen teini, ja hänen puheestaan kuuluu hänen ikänsä; kiroileminenhan kuuluu nuorille, ja nuoret kiroilevat ainakin tiettyjen lähteiden mukaan muita ikäryhmiä enemmän (McEnery 2006, 43). Clairen osuus alkuperäistekstin repliikkien sanoista on 2 266 eli prosentteina 8,8 %, ja suomennoksissa hänen sanamääränsä on 1 084 eli 8,1 %. Clairen osuus kiro sanoista alkuperäistekstissä on 22 eli 11,5 %, ja suomennoksessa vastaava määrä on 14 kiro sanaa eli 13,6 %. Suomennoksessa hänen osuus kiro sanoista on siis 2,1 % suurempi kuin alkutekstissä. Kokonaisuudessaan Clairen puheesta kiro sanoja on alkuperäistekstissä 1,0 % ja suomennoksessa 1,3 %, eli 0,3 % suurempi kuin alkuperäistekstissä.

Clairen suosikkikirosana alkuperäistekstissä on ehdottomasti *fuck*, joka esiintyy seitsemän kertaa, ja kattaa siis 31,8 % kaikista hänen sanomistaan kiro sanoista. Suomennoksessa hänen eniten käyttämäkseen kiro sanaksi nousee *helvetti*, joka onkin usein sanan *fuck* suomennos (kts. 6.2.1.). Clairen tapauksessa *fuck* on kuitenkin suomennettu jopa kaksi kertaa sanan suomenkielisessä vastineparilla *vittu*, ja molemmat näistä esiintyvät ensimmäisessä jaksossa. Ehkä Vartiainen on tahtonut antaa ensimmäiseen jaksoon hieman enemmän räväkkyyttä ja säpinää laittamalla tekstityksiinkin useamman kerran sanan *vittu*. Toisaalta ensimmäisessä jaksossa myös käydään läpi hyvin äärimmäisiä tunteita, jolloin myös hyvin äärimmäiset sanat ovat paikallaan.

Claire on teini-ikäinen tyttö, joka kapinoi perheensä hänelle toivomaa tulevaisuutta ja heidän toivomaa yliopistokoulutusta vastaan, ja tähän kapinaan kuuluu olennaisena osana

kielenkäyttö. Claire on ironinen ja sarkastinen aina inhottavuuteen asti, ja kiroilee ja haukkuu muita varsin estoitta. Sinänsä kirosanatilastot eivät kerro kaikkea Clairen kielenkäytöstä, sillä hän käyttää paljon slangi-ilmauksia, jotka voisi käsittää "rumiksi" sanoiksi, mutta jotka eivät kuitenkaan ole kiro sanoja näin tieteellisessä mielessä. Tätä kuvaa esimerkki 42.

ESIMERKKI 42:

Claire: Sure. My pimp's threatening to beat me up 'cause I can't turn enough tricks. What's worse is he's threatening to take away my smack. It's hell (*Familia*, repliikki 466).

Claire: Parittajani uhkaa hakata minut, koska en tienaa tarpeeksi. Mikä pahinta, hän uhkaa viedä heponi. Se on yhtä helvettiä (Vartiainen, *Perhe*, repliikit 336 & 337).

Claire testaa rajojaan kaiken aikaa, ja tämän takia hänelle sopii runsas kiro sanojen käyttö. Mielestäni Vartiainen on myös onnistunut kääntämään kiro sanat Clairen angstiseen teinipersoonaan sopivaksi: hän ei juuri ajattele muiden tunteita ja heittelee kiro sanoja hieman kaikille. Hänen suuhunsa sopivat karskit kiro sanat, kuten *vittu* ja *helveti*. Clairen tapauksessa hänen kielenkäyttönsä, kiro sanoineen kaikkineen, kuvaa varmasti myös hänen sisäistä kaaostaan, joka on tuttu jokaiselle, joka on joskus ollut teini-ikäinen.

6.4.5. NATHANIEL

Nathaniel on siinä mielessä kiinnostava hahmo, ettei hän oikeastaan esiinny koko sarjassa muuten, kuin ensimmäisen jakson ensimmäisessä kohtauksessa, jos hän on ajamassa lentokentälle hakemaan poikaansa Natea. Silloin Nathaniel ajaa kolarin ja kuolee. Kuitenkin hän esiintyy myös tulevissa jaksoissa, mutta silloin aina vaimonsa ja jonkun hänen lapsistaan mielikuvitushahmona. Näin he käsittelevät omaa, hyvin keskeneräistä suhdettaan isäänsä, Ruthin tapauksessa aviopuolisoonsa.

Nathanielin käyttää ainoastaan yhtä selvästi kiro sanaksi luokiteltavaa sanaa, ja silloin Nathaniel on Naten mielikuvituksen tuotetta. Nate käyttää useasti sanayhdistelmää *nazi fuck* puhuessaan Kroehner-yhtiön edustajasta Gilardista, mutta ensimmäisen kerran tämä

yhdistelmä kuullaan Nathanielin suusta, kun hän "valvoo" Naten ja Gilardin palaveria Fishereiden hautaustoimiston myymisestä. Nathaniel tässä kohtauksessa edustaa minun tulkintani mukaan Naten alitajuntaa, sillä todellisuudessa hän tietää, että hänen kuuluu pyörittää hautaustoimistobisnестä eikä myydä firmaa. Joten on luontevaa, että Naten alitajunnasta tullut ilmaisu *nazi fuck* tulee hänelle esiin Nathanielin kautta, ja sen jälkeen hän käyttää kyseistä ilmaisua Gilardista toistuvasti.

Sinänsä Nathanielin tapauksessa ei voi puhua siitä, kuinka kiroileminen ja kirosanojen käyttö vaikuttaa hänen karakterisaatioonsa, sillä eihän hänen henkilöahmoaan ehditä näkemään kuin pienen hetken verran, mutta mielenkiintoista minusta on se, kuinka Nathaniel ja hänen kielenkäyttönsä kuvastaa niitä hahmoja, jotka hänen kuvittelevat.

6.4.6. BRENDA, KEITH JA FEDERICO

Brenda, Keith ja Federico ovat tärkeimmät sivurooleissa olevat henkilöt näissä alkujaksoissa. Brenda Chenowith on Naten tyttöystävä, jonka hän tapaa ensimmäisessä jaksossa lentomatallaan Seattlesta Los Angelesiin, Keith Charles on Davidin poikaystävä, joka työskentelee poliisissa ja joka on avoimesti homoseksuaali, toisin kuin David. Lisäksi yksi tärkeä sivuhenkilö on Fishereiden ainoa työntekijä Federico Diaz eli Rico, jonka koulutuksen Nathaniel Fisher aikoinaan kustansi. Rico on lahjakas maskeeraamaan kuolleita, ja siksi hän on korvaamaton yritykselle.

Brendan osuus sanamäärällisesti alkuperäistekstistä on 2 019, prosentuaalisesti 7,8 %. Kirosanoja hän sanoo alkuperäisteksteissä yhteensä 11, eli kaikkiaan 7,6 % kaikista kirosanoista. Suomennoksissa hänen kirosanamääränsä on kuitenkin vain kolme, eli prosentteina 2,9 % kaikista suomennoksen kirosanoista, ja kuitenkin hänen osuutensa koko suomennoksen sanoista on 1 148 eli 8,6 %, eli jopa enemmän kuin alkuperäistekstissä. Tämä ero on erittäin huomattava, sillä kaikkien muiden kohdalla kirosanojen prosenttimäärät alkuperäisteksteistä ja käännöksiä vertaillaessa ovat suurin piirtein samanlaiset. Brendan kohdalla ero johtuu siitä, että hänen käyttämistään kirosanoista viisi on *fuck* -sanon käyttöä vahvistavana kirosanana (esimerkki 43). Silloin kirosana ei sinänsä tuo mitään lisäinformaatiota, mutta mielestäni olisi ollut kääntäjältä parempi ratkaisu laittaa ainakin johonkin väliin yksi vahvistava kirosana, ainakin kohtaukseen, jossa Nate ja Brenda riitelevät (esimerkki 43). Brenda myös puhuu

suhteellisen paljon ja nopeasti, joten hänen puhettaan on jo senkin takia pitänyt tiivistää. Kaikkiaan Brendan puheesta kirosanoja on alkuperäisteksteissä 0,5 % ja suomennoksissa 0,3 %.

ESIMERKKI 43:

Brenda: It is a fucking law of physics that the very act of observation changes that which is being observed! (*An Open Book*, repliikki 396)

Brenda: On selvää, että tarkkailu muuttaa tarkkailun kohdetta (Vartiainen, *Avoin kirja*, repliikki 279).

Brendan kohdalla runsaampi kirosanojen käyttö olisi myös siksi ollut minusta paikallaan, että hieman kuten Nate ja kapinoiva teini-ikäinen Claire, ei Brendakaan ole löytänyt paikkaansa maailmassa, vaan hän jatkuvasti kapinoi vanhempiaan ja omalla tavallaan koko yhteiskuntaa vastaan, sillä hänen huippuälykkäänä ja lahjakkaana pitäisi hänen kokemansa paineen mukaan tehdä jotain täysin muuta kuin olla shiatsu-hieroja. Kiro sanat ovat helppo tapa tuoda esiin tämä turhautuneisuus ja kapinahalu, joka ihmisessä kytee.

Keithin osuus sanamäärällisesti kaikista alkuperäistekstien repliikkien sanoista on 1 408, eli prosentteina 5,5 %. Suomennoksissa sanamäärä on 630, eli prosentteina 4,7 %, eli hieman pienempi kuin alkuperäisteksteissä. Keithin osuus kiro sanoista on alkuperäisteksteissä yhteensä 13, eli 6,8 % kaikista kiro sanoista, ja suomennoksessa vastaava määrä oli kahdeksan, eli 7,8 %. Suomennoksissa Keithin osuus kiro sanoista on siis noin prosentin suurempi kuin alkuperäisteksteissä. Kiro sanojen osuus Keithin puheesta on alkuperäistekstissä 0,9 % ja suomennoksessa 1,3 %.

Eniten kiro sanoja Keithin puheeseen tulee yhdestä ainoasta kohtauksesta, jossa häntä ja Davidia haukutaan hinteiksi. Keith on varsin temperamenttinen hahmo, ja hän suutuspäissään kiroilee varsin paljon, jonka huomaa esimerkiksi 44. Mielestäni tässä kohtauksessa (sekä esimerkissä 44 että muissa kohtauksen repliikeissä) olisi voinut korostaa enemmän Keithin kiroilua, sillä hänen hallitsemattomista vihanpuuskista tulee ongelma myöhemmin sarjassa. Kuitenkin esimerkissä 44 tärkeintä on se, että halventavana haukkumasanana käytetty *fag* on käännetty tarpeeksi loukkaavalla sanalla,

tässä mielessä *hinttari* on mielestäni sopiva valinta. Esimerkiksi *homppeli* tuntuisi minusta jotenkin liian "pehmeältä" sanalta tähän tilanteeseen.

ESIMERKKI 44:

Keith: Next time you call someone a fuckin' fag... You make sure that fag isn't an LAPD officer (*Familia*, repliikit 212 & 213).

Keith: Kun kutsut jotakuta hinttariksi, varmista, että hän ei ole poliisi (Vartiainen, *Perhe*, repliikki 142).

Federicon osuus näissä ensimmäisissä jaksoissa on vielä varsin vaatimaton, mikä näkyy myös laskennallisesti hänen sanamäärästään ja niiden osuuksista kokonaissanamäärästä. Federicon osuus alkuperäistekstin kokonaissanamäärästä on 1 081 sanaa eli 4,2 %, kun taas suomennoksissa hänen sanamääränsä on 621 eli 4,7 %. Kiro sanoja hän sanoo alkuperäistekstissä kahdeksan, eli kokonaiskirosanamäärästä 4,2 %, mutta suomennoksessa vain yhden, eli ainoastaan 0,1 % kiro sanojen kokonaismäärästä suomennoksissa. Kiro sanoja alkuperäisteksteissä Federicon puheesta on 0,7 %, kun taas suomennoksissa se on ainoastaan 0,2 %.

Kirosanoista Federicon suosikkeja ovat *shit* tunteita ilmaisevana kiro sanana sekä *fuck* vahvistavana sanana, ja käyttötarkoitukset varmasti ovatkin juuri syy, minkä takia lähes kaikki Federicon käyttämät kiro sanat ovat pudonneet pois käännöksestä. Kuitenkin olen hieman pettynyt tähän kääntäjä Vartiaisen tekemään ratkaisuun, sillä työ-Davidin ja Federicon välillä on selvä ero, kun Federico käyttää kiro sanoja myös töissä, ja David taas ei (kts. esimerkki 39, s. 51). Nämä pienet asiat ovat juuri sellaisia juttuja, jotka nostavat esiin henkilöhahmojen välisiä eroja, ja joita olisi hyvä miettiä käänösprosessin aikana, mutta on tietysti ymmärrettävää, ettei kääntäjällä ole samalla tavalla aikaa ruotia ja pohtia valintojaan kuin graduntekijällä. Mielenkiintoista minusta on se, että suomennoksissa esiintyy siis Federicon sanomana yksi ainoa kiro sana, ja se on *vittu* ja vielä vahvistavana kiro sanana (esimerkki 45). Myös se esiintyy ensimmäisessä jaksossa, johon Vartiainen on ladannut *vittua* varsin runsaskätisesti.

ESIMERKKI 45:

Federico: And then we cremated 'em. What a fucking waste (*Pilot*, repliikki 315).

Federico: Heidät polttohaudattiin. Vitunmoista haaskausta (*Vartiainen, Isä*, repliikki 227).

Uskon, että kiro sanoilla ja muilla pienillä sanoilla on erittäin merkityksellinen tehtävä erityisesti sivuhenkilöiden persoonallisuuksien luomisessa, sillä kun heillä ei ole niin paljon sanoja repliikeissä eikä niin paljon minuitteja filmillä, on kaikki mitä he sanovat ja tekevät hyvin merkityksellistä, ja siksi minusta olisi tärkeää kiinnittää erityishuomiota sivuhenkilöiden kielenkäyttöön, esimerkiksi juuri kiroiluun tai sivistyssanojen käyttöön, joka voi kertoa paljon henkilöahmosta hyvin pienellä vaivalla.

7. TULOKSIA JA PÄÄTELMIÄ

Tapaustutkimukseni kirosanoista ja karakterisaatiosta Mullan alla -televisiosarjassa vahvisti olettamukseni, että kirosanoilla on merkitystä henkilöhahmon luomiseen. Tutkimukseni pääasiallinen tarkoitus on nostaa esiin yleensäkin karakterisaatiota ja sen luomista tekstityksissä, ja pohtia, voiko kiroilu toimia yhtenä karakterisaation välineistä. Minusta näin on ehdottomasti, sillä vertailllessani alkuperäistekstin ja suomennoksen kirosanoja, niiden poistoja ja suomennoksia, huomasin, että usein silloin, mitä vähemmän henkilöhahmo käyttää kirosanoja, sitä suurempi painoarvo niille pitäisi antaa, eli sitä useammin ne pitäisi suomentaa. Tämä mielestäni korostuu esimerkiksi Ruthin tapauksessa, sillä koska hän ei juuri kiroile, on hänen kirosanoillaan suurempi merkitys kuin sellaisen hahmon, joka kiroilee alituisen. Alituisen kiroilevan hahmon puheeseen tulee tekstitykseen varmasti pakosta kirosanoja, sillä ei kääntäjä voi jättää niitä täysin huomiotta.

Tutkimuksessani tulivat esiin myös Minna Hjortin kääntäjäkyselyssä esiin nousseet asiat, kuten kirosanojen vahvuus kirjoitettuna verrattuna kirosanojen vahvuuteen sanottuna. Tähän liittyen usein Anderssonin ja Trudgillin kirosanakategorioiden ensimmäisen kategorian eli ihmisen ruumiintoimintoihin ja seksiin liittyvien sanojen määrä väheni käännöksessä, vaikka ne olivat suosituimpia kirosanoja alkuperäistekstissä. Suomennoksissa suosituimpia olivat kuitenkin uskontoon liittyvät sanat, johon vaikutti erityisesti se, että alkuperäistekstin suosituin kirosana *fuck* oli usein suomennettu uskontoon liittyvällä kirosanalla eikä esimerkiksi sen suomalaisella vastineparilla *vitulla*. Tähän luultavasti vaikuttaa myös se, että *vittu* sanana tuntuu vahvemmalta kirjoitettuna kuin sanottuna. Uskontoon liittyviä sanoja oli myös lievennetty, käytettiin esimerkiksi ilmaisua *jessus* eikä *jeesus*, kun alkuperäistekstissä oli kirosanana *jesus*. Jonkun verran suomennoksessa esiintyi myös muita lievennettyjä uskonnollisia kirosanoja, kuten *hemmetti*.

Kirosanoja oli lievennetty oman kielikorvani mukaan suhteellisen paljon, mutta yksikielisten sanakirjojen tyylimerkintöjen mukaan ero ei ollutkaan niin suuri, sillä esimerkiksi *Kielitoimiston sanakirjan* mukaan *vittu* ja *helvetti* ovat yhtä karkeita kirosanoja, josta en itse

ole samaa mieltä. Kiro sanoja oli jätetty pois jonkin verran, mutta prosentuaalisesti kiro sanoja oli kuitenkin jopa hieman enemmän (0,8 %) suomennoksessa kuin alkuperäistekstissä (0,7 %). Tämä oli minulle täysin uutta tietoa, sillä olen aina ajatellut, että tekstityksissä on automaattisesti vähemmän kiro sanoja kuin alkuperäistekstissä. Itse asiassa ainakaan tässä tapauksessa näin ei ollutkaan, mutta kiro sanat olivat kyllä erilaisia kuin alkuperäistekstissä.

Karakterisaation tutkiminen tuntui aluksi erittäin haasteelliselta, sillä se on nimittäin hyvin subjektiivista, ja perustuu paljon sille, minkälaisen kuvan juuri tietty ihminen, tässä tapauksessa tutkijana toiminut minä, saa tiettyjen sanojen kautta tietystä henkilöstä. Kuitenkin koen onnistuneeni suhteellisen hyvin tässä käyttäen apunani useita eri lähteitä audiovisuaalisesta kääntämisestä sekä kiroilusta. Karakterisaatioon painottamisen takia tutkimuksessa on tiettyä subjektiivisuutta, ja tutkimus koskee ainoastaan tätä aineistoa, eikä siis ole mitenkään yleispätevä ohjenuora kiro sanoista ja niiden kääntämisestä suhteessa karakterisaatioon. Siinä mielessä tutkielma on kuitenkin merkittävä, ettei aiemmin ole tutkittu kiro sanojen ja karakterisaation suhdetta.

Pohdin myös tarkasteltavien hahmojen rajaamista ihan muutamaan, ehkä kahteen, ja ottanut useamman jakson tarkasteluun, jotta olisin voinut myös tutkia hahmojen kehitystä kiro sanojen näkökulmasta esimerkiksi yhden tuotantokauden aikana, mutta toisaalta useamman hahmon käsittely toi laajempaa kuvaa kiroilemisen suhteesta karakterisaatioon. Kuitenkin kiroilemisen ja karakterisaation suhde henkilö hahmon kehittyessä olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde tulevaisuudessakin, esimerkiksi kyseisessä *Mullan alla* -sarjassa Ruthin kiroilutottumukset tuntuvat muuttuvan sarjan myötä.

Jatkotutkimuksessa mielenkiintoisia tutkimusaiheita olisi esimerkiksi juuri kiro sanojen kääntämisen eri strategiat, ja olisi myös mielenkiintoista vertailla *Mullan alla* -sarjan eri käännösten kiro sanakäännösratkaisuja, sillä minun tietääkseni MTV3:lla, Ylellä sekä *Mullan alla* - dvd-boksissa on kaikissa eri käännökset. Olisin mielelläni tehnyt tämän tutkimuksen jo nyt, mutta se olisi ollut liian laaja pro gradu -työksi eivätkä resurssini olisi riittänyt tutkimuksen toteuttamiseen.

8. TUTKIMUSAINEISTO

An Open Book. Six Feet Under. Kausi 1, Jakso 5. Home Box Office [2002] 2011.

Familia. Six Feet Under. Kausi 1, Jakso 4. Home Box Office [2002] 2011.

Pilot. Six Feet Under. Kausi 1, Jakso 1. Home Box Office [2002] 2011.

The Foot. Six Feet Under. Kausi 1, Jakso 3. Home Box Office [2002] 2011.

The Will. Six Feet Under. Kausi 1, Jakso 2. Home Box Office [2002] 2011.

Vartiainen, Arto, käänt. *Avoim kirja*. Mullan alla. Broadcast Text.

Vartiainen, Arto, käänt. *Isä*. Mullan alla. Broadcast Text.

Vartiainen, Arto, käänt. *Jalka*. Mullan alla. Broadcast Text.

Vartiainen, Arto, käänt. *Perhe*. Mullan alla. Broadcast Text.

Vartiainen, Arto, käänt. *Testamentti*. Mullan alla. Broadcast Text.

9. LÄHTEET

Andersson, Lars & Trudgill, Peter 1990. *Bad Language*. Basil Blackwell, Oxford.

Battistella, Edwin L. 2005. *Bad Language: Are Some Words Better Than Others?* Oxford University Press, Oxford.

Bertills, Yvonne 2003. *Beyond Identification: Proper Names in Children's Literature*. Åbo Akademi University Press, Åbo.

Boggs, Joseph M. & Petrie, Dennis W. 2004. *The Art of Watching Films*. McGraw-Hill, New York.

Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling*. St. Jerome Publishing, Manchester.

Fernández Dobao, Ana María 2006. Linguistic and Cultural Aspects of The Translation of Swearing: The Spanish Version of Pulp Fiction. *Babel* 52:3. 222–242.

- Fernández Fernández, María Jesús 2009. The Translation of Swearing in the Dubbing of the Film *South Park* into Spanish. Díaz Cintas, Jorge (toim.). *New Trends in Audiovisual Translation*. Multilingual Matters, Bristol. 210–225.
- Georgakapoulou, Panayota 2009. Subtitling for the DVD Industry. Díaz Cintas, Jorge & Anderman, Gunilla (toim.), *Audiovisual Translation: Language Transfer on Screen*. Palgrave Macmillan, Houndmills. 21–35.
- Gottlieb, Henrik 2004. Language-political Implications of Subtitling. Orero, Pilar (toim.). *Topics in Audiovisual Translation*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. 83–100.
- Hietamaa, Tarmo 2008. *Tohtori McCoy ja herra Spock: Karakterisaatio, rekisteri ja laatu dvd-tekstityksissä*. Tampereen yliopisto, käännöstieteen (englanti) kandidaatintutkielma.
- Hintikka, Marianna 2004. Mistä on rumat sanat tehty? Nevalainen, Terttu, Rissanen, Matti & Taavitsainen, Irma (toim.). *Englannin aika – elävän kielen kartoitusta*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki. 187–193.
- Hjort, Minna 2009. Swearwords in Subtitles: A Balancing Act. *InTRAlinea, Special Issue: The Translation of Dialects in Multimedia* 2009. URL: http://www.intralea.it/specials/dialectrans/eng_more.php?id=830_0_49_0
- Hjort, Minna 2006. Kiro sanojen valikoituminen audiovisuaaliseen ja kaunokirjalliseen tekstiin. Erikoiskielet ja käännösteoria. VAKKI-symposiumi XXVI. Vaasa 11.–12.2.2006. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyyden tutkijaryhmän julkaisu. N:o 33. Vaasan yliopisto, Vaasa. 74–84.
- Holman, C. Hugh 1972. *A Handbook to Literature*. Odyssey Press, Indianapolis.
- Honkamaa, Antti 2009. Tutkimus: Kiroilu lievittää kipua. *Iltalehti* 13.7.2009. Luettavissa osoitteessa: http://www.iltalehti.fi/elintavat/200907139919314_el.shtml
- Hughes, Geoffrey 1991. *Swearing: A Social History of Foul Language, Oaths and Profanity in English*. Basil Blackwell, Oxford.
- Jay, Timothy 2000. *Why We Curse – A Neuro-Psycho-Social Theory of Speech*. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia.

- Jay, Timothy & Janschewitz, Kristin 2008. The Pragmatics of Swearing. *Journal of Politeness Research* 4. 267–288.
- Kantokorpi, Mervi 2008. Kari Hotakainen: Juoksuhaudantie. *Helsingin sanomat* 3.12.2008. Luettavissa osoitteessa:
<<http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Kari+Hotakainen+Juoksuhaudantie/1135241634495>>.
- Koolstra, Cees M., Peeters, Allerd L. & Spinhof, Herman 2002. The Pros and Cons of Dubbing and Subtitling. *The European Journal of Communication* 17. 325–354.
- Kulonen, Ulla-Maija 1995. Miten suomalaiset kiroilivat ennen kristinuskoa? Länsimäki, Maija (toim.). *Sana kiertää: kirjoituksia suomen kielestä*. Painatuskeskus, Helsinki. 369–375.
- Lothe, Jakob 2000. *Narrative in Fiction and Film: An Introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* 2005. Macmillan Education, Oxford.
- McEnery, Tony 2006. *Swearing in English – Bad language, purity and power from 1586 to the present*. Routledge, London.
- Moore, Kate & Tuominen Tiina 2010. *Fucktionary – Englannin kielletyt sanat*. Gummerus Kustannus Oy, Juva.
- MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0. 2009. Kielikone Oy.
- Oittinen, Riitta 2007. Peukaloliisasta Nalle Puhiiin – Kuva, sana, ääni ja kääntäjä. Oittinen, Riitta & Tuominen, Tiina (toim.). *Olennaisen äärellä – Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 44–70.
- Pettit, Zoë 2009. Connecting Cultures: Cultural Transfer in Subtitling and Dubbing. Díaz Cintas, Jorge (toim.). *New Trends in Audiovisual Translation*. Multilingual Matters, Bristol. 44–57.
- Rawson, Hugh 1989. *Wicked Words*. Crown Publishers, Inc., New York.
- Rekiaro, Ilkka & Robinson, Douglas 1999. *Gummerus Suomi-Englanti-Suomi-sanakirja*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Rimminen, Mikko 2004. *Pussikaljaromaani*. Teos, Helsinki.
- Sagarin, Edward 1968. *The Anatomy of Dirty Words*. Lyle Stuart, New York.

- Sarja: Mullan alla. *Yle.fi: Tv-opas*. Luettavissa osoitteessa: <<http://yle.fi/ohjelmat/18135>>. Viitattu 4.1.2012.
- Silfverberg, Anu 2007. Mutsis oli anarkisti. *Helsingin sanomat. Nyt-liite* 11, 51.
- Six Feet Under (TV Series)*. Wikipedia, The Free Encyclopedia. Päivitetty 31.12.2011. Viitattu 4.1.2012.
- Tammi, Jari 2007. *Suuri kirosanakirja*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Tanner, Satu 1997. Mesikämmen kolarissa. *Helsingin sanomat* 18.2.1997. Luettavissa osoitteessa <<http://www.kotus.fi/index.phtml?s=2734>>. Päivitetty 25.6.2008.
- Tomaszkiewicz, Teresa 2010. Areas of Untranslatability in Audiovisual Transfers. Bogucki, Lukasz & Kredens, Krzysztof (toim.). *Perspectives on Audiovisual Translation*. Peter Lang, Frankfurt am Main. 93–106.
- Tuhkanen, Jenni 2007. *Ruma sana sentään! Kiroilu ja haukkumasanat tv-tekstityksissä*. Tampereen yliopisto, käännöstieteen (saksa) pro gradu -tutkielma.
- Venesmäki, Elina 2006. Apuva-mies vakavana. *Ylioppilaslehti* 21.4.2006. Luettavissa osoitteessa: <<http://ylioppilaslehti.fi/2006/04/apuva-mies-vakavana/>>.
- Vertanen, Esko 2007 [2001]. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Oittinen, Riitta & Tuominen, Tiina (toim.). *Olennaisen äärellä – Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 149–170

10. LIITTEET

10.1. LIITE 1

Taulukko 1. Jakso 1.

Alkuperäinen kiro sana	Kiroilija	Aiheluokit us	Käyttötark oitus	Käännetty kiro sana	Aiheluokit us	Käyttötark oitus
Fuckin'	Claire	1	4	Vitun	1	4
God	Nate	2	1	Ei käännetty		
Fucking	Nate	1	4	Hemmetin	2	4
Hell	David	2	4	hittoa	2	4
God	David	2	1	Hyvä luoja	2	1
fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	helvetissä	2	4
Fuck!	Claire	1	1	Helvetti!	2	1
Fucking	Nate	1	4	Ei käännetty		
fucking	Nate	1	4	Ei käännetty		
God!	Brenda	2	1	Herran	2	1

				tähden!		
God	Muu sivuhlö	2	1	Ei käännetty		
God	Claire	2	1	Ei käännetty		
Hell	Claire	2	4	Ei käännetty		
Jesus	Claire	2	1	Ei käännetty		
Shit	Keith	1	1	Voihan paska!	1	1
Fucking	Federico	1	4	Vitunmoista	1	4
Fucking	Federico	1	4	Ei käännetty		
Stud	Nate	3	3	Pukki	3	3
Goddamn	Claire	2	4	Ei käännetty		
God	Nate	2	1	Ei käännetty		
Oh, God	Nate	2	1	Voi luoja	2	1
Jesus Christ	Nate	2	1	Ei käännetty		

You fuck off!	Claire	1	2	Painu vittuun!	1	2
Son of a bitch	David	3	2	Paskiainen	1	2
Fucking	Claire	1	4	Ei käännetty		
Fuck off	Claire	1	2	Painu helvettiin	2	2
Shitty	Nate	1	4	paskaloukossa	2	2
Hell	Claire	2	4	Ei käännetty		
Fucking	Nate	1	4	Ei käännetty		
Hell	Nate	2	4	piru	2	4
Christ	Keith	2	1	Ei käännetty		
Jesus	David	2	1	Kristus!	2	1
Oh, shit	David	1	1	Voi paska!	1	1
Whore	Ruth	1	2	Huora	1	2
Fuck	Nate	1	2	Vitut	1	2
Fucking	Nate	1	4	Ei		

				käännetty		
Fuck	Brenda	1	1	Perkele	2	1
Goddamn	Nate	2	4	Ei käännetty		
Bastard	Nate	1	2	Äijää	-	-
Goddamnit	Nate	2	1	Helvetti	2	1
Fuck you	David	1	2	Ei käännetty		
Prick	David	1	2	mukku	1	2
Jesus	Nate	2	1	Voi luoja	2	1
God	David	2	1	Ei käännetty		
Fuck	David	1	2	vittuun	1	2
Whore	Nate	1	2	huora	1	2
Fucking	Nate	1	4	helvetin	2	4

Kirosanat alkuperäistekstissä

Nate 19 kirosanaa
David 9 kirosanaa
Claire 10 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 2 kirosanaa
Keith 2 kirosanaa
Federico 2 kirosanaa
Muut sivuhenkilöt 2 kirosanaa

yhteensä 47 kirosanaa

Kirosanat käänöksessä

Nate 10 kirosanaa
David 7 kirosanaa
Claire 4 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 2 kirosanaa
Keith 1 kirosana
Federico 1 kirosana
Muut sivuhenkilöt 1 kirosana

yhteensä 27 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

25 aihealueen 1 kirosanaa
20 aihealueen 2 kirosanaa
2 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 47 kirosanaa

Käännöksessä

11 aihealueen 1 kirosanaa
15 aihealueen 2 kirosanaa
1 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 27 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

18 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
10 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
1 kirosana käyttötarkoituksena 3
18 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 47 kirosanaa

Käännöksessä

10 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
9 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
1 kirosana käyttötarkoituksena 3
7 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 27 kirosanaa

Alkuperäistekstin repliikeissä sanoja yhteensä 5314

Nate 1300
David 1003
Ruth 801
Claire 704
Nathaniel 289
Brenda 413
Keith 202
Federico 229
Muut sivuhenkilöt yhteensä 373

Käännöksen repliikeissä sanoja yhteensä 2816

Nate 675
David 557
Ruth 460
Claire 338
Nathaniel 175
Brenda 214
Keith 95
Federico 117
Muut sivuhenkilöt yhteensä 185

10.2. LIITE 2

Taulukko 2. Jakso 2.

Alkuperäinen kirosana	Kiroilija	Aiheluokitus	Käyttörajoitus	Käännetty kirosana	Aiheluokitus	Käyttörajoitus
Shit	Muu sivuhlö	1	1	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Fuck	Muu sivuhlö	1	4	Helvetissä	2	4
Jesus	Muu sivuhlö	2	1	Luoja	2	1
Shit	Muu sivuhlö	1	1	Helvetti	2	1
Oh, my God	Muu sivuhlö	2	1	Herran tähden	2	1
Asshole	Claire	1	2	Kusipää	1	2
Hell	Nate	2	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Nate	1	4	Ei käännetty		
Skank	Claire	1	2	Vosu	1	2
Oh, my God	Muu sivuhlö	2	1	Ei käännetty		
Fuck	Nate	1	1	Hemmetti	2	1
Fuck you	Nate	1	2	Haista	1	2

				paska!		
Shit	Nate	1	1	Hemmetti	2	1
Fuck	Muu sivuhlö	1	4	Piru	2	4
Hell	Nate	2	4	Ei käännetty		
You suck!	Muu sivuhlö			Olette hanurista!	1	2
Fucking	David	1	4	Ei käännetty		
Fuck	Nate	1	1	Helvetti soikoon	2	1
Dear God	Ruth	2	1	Herran tähdän	2	1
Bastard	Muu sivuhlö	1	2	Paskiainen	1	2
Jesus	Muu sivuhlö	2	1	Jestas	Lievennetty 2	1
Fuckin'	David (Naten unessa)	1	4	Helvetin	2	4
Fuckin'	David (Naten unessa)	1	4	Ei käännetty		
Fuck	Nate	1	1	Ei saatana	2	1
Jesus	Nate	2	1	Ei käännetty		

Fuck	David	1	1	Helvetti	2	1
------	-------	---	---	----------	---	---

Kirosanat alkuperäistekstissä

Nate 9 kirosanaa
David 4 (2) kirosanaa
Claire 2 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 0 kirosanaa
Keith 0 kirosanaa
Federico 0 kirosanaa
Muut sivuhenkilöt 11 kirosanaa

yhteensä 27 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

18 aihealueen 1 kirosanaa
8 aihealueen 2 kirosanaa
0 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 26 kirosanaa

Käännöksessä

5 aihealueen 1 kirosanaa
13 aihealueen 2 kirosanaa
0 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 18 kirosanaa

Alkuperäistekstin repliikeissä sanoja yhteensä 4622

Nate 999
David 923
Ruth 364
Claire 323
Nathaniel 107
Brenda 338
Keith 147
Federico 215
Muut sivuhenkilöt yhteensä 1206

Käännöksen repliikeissä sanoja yhteensä 2444

Kirosanat käännöksessä

Nate 5 kirosanaa
David 2 kirosanaa
Claire 2 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 0 kirosanaa
Keith 0 kirosana
Federico 0 kirosana
Muut sivuhenkilöt 8 kirosana

yhteensä 18 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

13 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
4 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
0 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
9 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 26 kirosanaa

Käännöksessä

10 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
5 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
1 kirosana käyttötarkoituksena 3
3 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 19 kirosanaa

Nate 533
 David 411
 Ruth 192
 Claire 157
 Nathaniel 71
 Brenda 174
 Keith 70
 Federico 121
 Muut sivuhenkilöt yhteensä 715

10.3. LIITE 3

Taulukko 3. Jakso 3.

Alkuperäinen kirosana	Kiroilija	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus	Käännetty kirosana	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus
Jesus	Muu sivuhlö	2	1	Jessus	2	1
Fuck	Muu sivuhlö	1	4	Helvetissä	2	4
God	Nate	2	1	Ei käännetty		
Hell	Nate	2	4	Ei käännetty		
Shit	Federico	1	1	Ei käännetty		
Jesus	Nate	2	1	Ei käännetty		
Foot slut	Muu sivuhlö	1	2	Jalanimijälutka	1	2
Fucking	David	1	4	Ei käännetty		
Bitch	Keith	3	3	Narttu	3	3
Nazi fuck	Nathaniel	1	2	Natsipaska	1	2

Fucking	Claire	1	4	Helvetin	2	4
Asshole	Claire	1	2	Kusipää	1	2
Asshole	Muu sivuhlö	1	2	Runkkari	1	2
Whores	Brenda	1	3	Ei käännetty		
Gosh	Brenda	2	1	Ei käännetty		
Nazi fuck	Nate	1	2	Natsipaska	1	2
Christ	Nate	2	1	Kristus	2	1
God	Nate	2	1	Luoja	2	1
Hell	David	2	4	Helvettiä	2	4
Oh, my God	Ruth	2	1	Hyvä luoja	2	1
Toe slut	Muu sivuhlö	1	2	Varvaslutka	1	2
Jesus	David	2	1	Jessus sentään!	2	1
Shut the fuck up	Keith	1	4	Älä helvetissä	2	4
Fuck	Nate	1	4	Helvettiä	2	4
Fuckin'	Nate	1	4	Ei käännetty		
Fuck	Nate	1	1	Ei käännetty		
Motherfucker	Keith	1	3	Ei käännetty		

Oh, God	Muu sivuhlö	2	1	Ei käännetty		
Fucking	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		

Kirosanat alkuperäistekstissä

Nate 9 kirosanaa
David 3 kirosanaa
Claire 2 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 2 kirosanaa
Keith 3 kirosanaa
Federico 1 kirosanaa
Nathaniel 1 kirosana
Muut sivuhenkilöt 7 kirosanaa

yhteensä 29 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

17 aihealueen 1 kirosanaa
11 aihealueen 2 kirosanaa
1 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 29 kirosanaa

Käännöksessä

6 aihealueen 1 kirosanaa
10 aihealueen 2 kirosanaa
1 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 17 kirosanaa

Kirosanat käännöksessä

Nate 4 kirosanaa
David 2 kirosanaa
Claire 2 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 0 kirosanaa
Keith 2 kirosana
Federico 0 kirosana
Nathaniel 1 kirosana
Muut sivuhenkilöt 5 kirosanaa

yhteensä 17 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

11 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
6 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
3 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
9 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 29 kirosanaa

Käännöksessä

5 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
6 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
1 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
5 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 17 kirosanaa

Alkuperäistekstin repliikeissä sanoja yhteensä 5630

Nate 1097
David 1006
Ruth 761
Claire 454
Nathaniel 43
Brenda 341
Keith 466

Federico 299
Muut sivuhenkilöt yhteensä 1163

Käännöksen repliikeissä sanoja yhteensä 2668

Nate 497
David 478
Ruth 360
Claire 197
Nathaniel 23
Brenda 210
Keith 165
Federico 214
Muut sivuhenkilöt yhteensä 524

10.4. LIITE 4

Taulukko 4. Jakso 4.

Alkuperäinen kirosana	Kiroilija	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus	Käännetty kirosana	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus
Piece of shit	Muu sivuhlö	1	2	Paska	1	2
Piece of shit	Muu sivuhlö	1	2	Ei käännetty		
Lazy-ass punk motherfucker	Muu sivuhlö	1	2	Laiska paska	1	2
God	Muu sivuhlö	2	1	Luoja	2	1
Fuck	Muu sivuhlö	1	4	Vittu	1	4
Bitch	Muu sivuhlö	3	2	Ei käännetty		
Nazi fuck	Muu sivuhlö	1	2	Natsipaska	1	2

Dear God	Muu sivuhlö	2	1	Ei käännetty		
Damn	Federico	2	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Federico	1	4	Ei käännetty		
God	David	2	1	Ei käännetty		
Damn	Keith	2	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Helvetin	2	4
Fags	Muu sivuhlö	1	2	Hinttarit	1	2
Fuckin'	Keith	1	4	Ei käännetty		
Fag	Keith	1	2	Hinttariksi	1	2
Fag	Keith	1	2	Ei käännetty		
Fuckin'	Keith	1	4	Vitun	1	4
Bitch	Keith	3	2	Nössö	-	-
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		

Fuckin'	David	1	4	Ei käännetty		
Fag	David	1	2	Hintiksi	1	2
Fag	Muu sivuhlö	1	2	Hinttariksi	1	2
Fucking	Brenda	1	4	Ei käännetty		
God	Nate	2	1	Luoja	2	1
God	Nate	2	1	Luoja	2	1
Shit	Muu sivuhlö	1	1	Hitto	2	1
God	Muu sivuhlö	2	1	Luoja	2	1
Fucking	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
God	Muu sivuhlö	2	1	Luoja	2	1
Jesus	Claire	2	1	Jessus	2	1
Bitch	Muu sivuhlö	3	3	Narttu	3	3
Goddamn	Muu sivuhlö	2	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Born bitch	Muu sivuhlö	3	2	Täysmulkk u	1	2

Damn (straight)	Muu sivuhlö	2	4	(totta) Munassa	1	4
Fag	Muu sivuhlö	1	2	Hintti	1	2
Jesus	Brenda	2	1	Jessus sentään	2	1
Fucking	Brenda	1	4	Ei käännetty		
Fucking	Nate	1	4	Ei käännetty		
Bitch	Nate	3	2	Narttu	3	2
Shit	Muu sivuhlö	1	1	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Motherfucker	Muu sivuhlö	1	2	Runkku	1	2
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Corporate Fuck	David	1	2	Luuseripas ka	1	2
Fuck	Nate	1	4	Helvettä	2	4

Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Vitun	1	4
Fag	Muu sivuhlö	1	2	Hintti	1	2
Jesus	David	2	1	Ei käännetty		
Bitch	Muu sivuhlö	3	3	Nössö	-	-
Shit	Keith	1	1	Paska	1	1

Kirosanat alkuperäistekstissä

Nate 5 kirosanaa
David 5 kirosanaa
Claire 1 kirosanaa
Ruth 0 kirosana
Brenda 3 kirosanaa
Keith 7 kirosanaa
Federico 2 kirosanaa
Muut sivuhenkilöt 29 kirosanaa

yhteensä 53 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

33 aihealueen 1 kirosanaa
14 aihealueen 2 kirosanaa
6 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 53 kirosanaa

Käännöksessä

17 aihealueen 1 kirosanaa
10 aihealueen 2 kirosanaa
2 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 29 kirosanaa

Kirosanat käännöksessä

Nate 4 kirosanaa
David 2 kirosanaa
Claire 1 kirosanaa
Ruth 0 kirosana
Brenda 1 kirosanaa
Keith 4 kirosana
Federico 0 kirosana
Muut sivuhenkilöt 18 kirosana

yhteensä 30 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

13 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
17 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
2 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
21 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 53 kirosanaa

Käännöksessä

9 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
12 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
2 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
6 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 29 kirosanaa

Alkuperäistekstin repliikeissä sanoja yhteensä 4514

Nate 727
David 807
Ruth 387
Claire 207
Nathaniel 0
Brenda 426
Keith 258
Federico 224
Muut sivuhenkilöt yhteensä 1478

Käännöksen repliikeissä sanoja yhteensä 2493

Nate 391
David 392
Ruth 199
Claire 114
Nathaniel 0
Brenda 252
Keith 124
Federico 116
Muut sivuhenkilöt yhteensä 905

10.5. LIITE 5

Taulukko 5. *Jakso 5.*

Alkuperäinen kirosana	Kiroilija	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus	Käännetty kirosana	Aiheluokitus	Käyttötarkoitus
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Helvetin	2	4
Shit	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Bitch	Muu sivuhlö	3	3	Muija	-	-
Fuckin'	Muu sivuhlö	1	4	Ei		

				käännetty		
Fucking	Muu sivuhlö	1	4	Jumalauta	2	1
God	Muu sivuhlö	2	1	Ei käännetty		
Pigs	David	3	3	Sikoja	3	3
Jesus	Nate	2	1	Ei käännetty		
Holy, moly	Nate	2	1	Jessus sentään	2	1
Shit	Federico	1	1	Ei käännetty		
Heck	Federico	2	4	Ei käännetty		
God	Nate	2	1	Ei käännetty		
Shit	Federico	1	1	Ei käännetty		
Dammit	Nate	2	1	Ei käännetty		
Ugly	Claire	-	-	Saatanan	2	4
Fuck	Claire	1	2	Paska	1	2
Asshole	Claire	1	2	Kusipää	1	2

Jesus	Claire	2	1	Ei käännetty		
God	Nate	2	1	Ei käännetty		
Fucking	Brenda	1	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Nate	1	4	Ei käännetty		
Academic fucks	Brenda	1	2	Asiantuntijo iden	-	-
Fucking	Brenda	1	4	Ei käännetty		
Fuckin'	Nate	1	4	Ei käännetty		
Fag	Muu sivuhlö	1	2	Hintit	1	2
Whore	Muu sivuhlö	1	2	Huoria	1	2
Jesus	Claire	2	1	Ei käännetty		
God	Claire	2	1	Luoja	2	1
God	Claire	2	1	Ei käännetty		
God	Nate	2	1	Ei		

				käännetty		
Fucking	Keith	1	4	Perkeleen	2	4
Fucking	Muu sivuhlö	1	4	Ei käännetty		
Hell	Ruth	2	4	Ei käännetty		
Fucking	Claire	1	4	Helvetin	2	4
Goddamn	Muu sivuhlö	2	4	Ei käännetty		
Fucking	Brenda	1	4	Ei käännetty		

Kirosanat alkuperäistekstissä

Nate 8 kirosanaa
David 1 kirosanaa
Claire 7 kirosanaa
Ruth 1 kirosana
Brenda 4 kirosanaa
Keith 1 kirosanaa
Federico 3 kirosanaa
Muut sivuhenkilöt 11 kirosanaa

yhteensä 37 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

20 aihealueen 1 kirosanaa
14 aihealueen 2 kirosanaa
2 aihealueen 3 kirosanaa

yhteensä 36 kirosanaa

Käännöksessä

Kirosanat käännöksessä

Nate 1 kirosanaa
David 1 kirosanaa
Claire 5 kirosanaa
Ruth 0 kirosana
Brenda 0 kirosanaa
Keith 1 kirosana
Federico 0 kirosana
Muut sivuhenkilöt 5 kirosana

yhteensä 13 kirosanaa

Alkuperäistekstissä

13 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
5 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
2 kirosanaa käyttötarkoituksena 3
16 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 36 kirosanaa

Käännöksessä

4 aihealueen 1 kirosanaa
7 aihealueen 2 kirosanaa
1 aihealueen 3 kirosanaa

3 kirosanaa käyttötarkoituksena 1
4 kirosanaa käyttötarkoituksena 2
1 kirosana käyttötarkoituksena 3
4 kirosanaa käyttötarkoituksena 4

yhteensä 12 kirosanaa

yhteensä 12 kirosanaa

Alkuperäistekstin repliikeissä sanoja yhteensä 5740

Nate 836
David 704
Ruth 420
Claire 578
Nathaniel 0
Brenda 501
Keith 335
Federico 114
Muut sivuhenkilöt yhteensä 2252

Käännöksen repliikeissä sanoja yhteensä 2911

Nate 393
David 363
Ruth 220
Claire 278
Nathaniel 0
Brenda 298
Keith 176
Federico 53
Muut sivuhenkilöt yhteensä 1130

English Summary

Swearing and Characterisation in the Subtitles of the TV-series *Six Feet Under*

Introduction

Audiovisual translation has become a more increasingly interesting field of study within the translation studies. Swearing and swearwords in audiovisual translations, mostly subtitles and dubbed films, have also been studied, but the effect swearing has on characterisation has not been studied earlier so in that way this has been a very interesting subject. I have used as a data for my study the first five episodes of the TV-series *Six Feet Under's* first season. I chose this particular series because I felt that it offers a great variety of characters that use swearwords in very different ways.

However, it has not been studied how the hypothetical reduction of swearwords affects the building of characters in a film or a TV-show. This is the essential part of my study, to compare the effect the swearwords bring to the characterisation in the source and the target text.

The goal of this study is not give guidelines or rules on how swearwords should be translated but merely to highlight the issue of swearing and characterisation, so that in the future translators might pay more attention to the effect swearwords have on characterisation.

Theory of Swearing

Swearing is not an invention of our time; it has existed for as long as the humans have used language because swearwords have their own special function in the language system (Fernández Fernández 2009, 210–211; Fernández Dobao 2006, 222). Swearing differs in different countries and cultures as it is very much tied to the culture of the

speaker (Fernández Dobao 2006, 223; Andersson & Trudgill 1990, 57; Díaz Cintas & Remael 2007, 196; Jay 2000, 147). This is because swearwords usually have their roots in taboos, and they vary from one culture to another (Andersson & Trudgill 1990, 57; Hughes 1991, 8). Swearing evokes and transmits strong emotions, and therefore it is a very delicate and an extremely interesting subject to study.

The theory of swearing in this study mostly relies on the theories Lars Andersson and Peter Trudgill present in their book *Bad Language* (1990). Swearing and swearwords are not easy to define, but Andersson and Trudgill have defined a swearing to be a certain use of language in which the expressions a) refer to the taboos and stigmatised matters of a culture, b) are to be understood on an abstract level, and c) can convey strong emotions or attitudes (Andersson & Trudgill 1990, 53). This definition is the base of this study, and even though Andersson and Trudgill discuss English swearwords, in my opinion, the theory is applicable to Finnish swearwords as the cultures are fairly similar.

Andersson and Trudgill (1990, 15) have divided swearwords into three categories based on the concrete meanings of the words. The three categories are 1) words related to bodily functions and sex, 2) words related to religion, and 3) words related to animals. The first category contains such English swearwords as *fuck*, *shit* and *prick*. Words like *hell* and *damn* belong to the second category, when words like *pig* and *bitch* fall into the third category of swearwords.

Andersson and Trudgill also differentiate four different types of using swearwords. According to them, In this study the use of swearwords to express emotions refers to spontaneous swearing, for example if one drops a full glass of milk on the floor, usually a swearword is uttered, and it expresses annoyance. Swearwords are used to abuse or insult when the words are directed to another person, for example telling someone to go to hell is an insult, as well as calling someone an idiot. Auxiliary use refers to using swearwords as “extra words” to spice up one’s expression: for example, the word *fucking* in “*that was a fucking good book*” is used in an auxiliary way.

Audiovisual Translation and Swearing

In Finland, most of the television shows originally in English are subtitled with Finnish subtitles, bar some children's shows that are dubbed. Subtitling is a unique form of translating as the source text is present all the time alongside the translation. The source text is also essential to interpreting of the translation because the sound effects, people's tones, facial expressions, settings and everything that happens in the video is needed to understand the subtitle (Díaz Cintas & Remael 2007, 45; Tomaszekiewicz 2010, 93; Vertanen 2007, 153). Without the visual and the auditory information that the source text offers, the subtitle is incomprehensible.

Audiovisual translation is a very special branch of translation not only because the source and target texts are present at the same time for the recipient, but also because there are many challenges and limitation to producing a functional subtitling for a TV-show or a film. The translator must be aware of the space and time as well as the video and the visual and auditory information it provides. In Finnish television, the subtitles have two rows in the bottom of the screen, both rows long enough for 33 characters, and a line of two rows should stay on the screen for 4–5 seconds and a one row line for 2–3 seconds (Vertanen 2007, 151, 154).

Because of the limitations in time and space, translator must condense the original text into a fraction of what it was. Only the essential information is relayed through the subtitles (Koolstra et al. 2002, 328), and this is why the translators try to cut out all the unnecessary and redundant information. This includes, for example, titles and information the recipient can conclude from the visual information (Díaz Cintas & Remael 2007, 145–162; Vertanen 2007, 152). Usually swearwords are considered as “extra words” that carry no valuable meaning or information, and thus they are eliminated from the subtitle (Vertanen 2007, 152). However, swearwords can be essential to the building of characters, and therefore their elimination should be considered carefully.

As the source text is always present with the subtitles, it is easy for the recipients of the translation to discern the swearwords in the original soundtrack, especially in Finland where most people know some English (Hjort 2011, 7). Many translators feel that swearwords are stronger written than only said out loud, and therefore they tend to tone down the swearing (Hjort 2006, 2009). Another thing that restricts the use of swearwords and other characterising elements in subtitles is that a subtitle must above everything else

be easily legible and comprehensible (Vertanen 2007, 153). Usually the elements that enhance the individual features in each character's speech are the elements that hinder the reading and understanding, for example different dialects, colloquialisms, slang expressions and swearwords belong to this category.

Characterisation, Swearing and Subtitles

Characterisation means the way of making a fictional character seem as real and realistic as possible (Holman 1972, 91). The goal of characterisation is to create a "round" character; a round character refers to a believable fictional character who has his or her own ambitions, motives and relationships (Holman 1972, 91). The ways of creating a round character differ between mediums, for example characterisation in films is very different from the characterisation in literature. Literature can depict the inner life of the characters in a way that is not possible for cinema, but cinema can show what literature can only describe.

Characterisation functions through describing the characters either directly or indirectly (Lothe 2000, 81–82). Indirect ways of describing include the character's appearance, the dialogue written for the characters, what they do on screen, what they think, how the characters react to each other, the contrasts between characters, caricatures and repetition (Boggs & Petrie 2004, 58–66). The only direct way of describing a character in cinema is the choice of name, as names always carry in them various meanings (Lothe 2000, 82; Boggs & Petrie 2004, 64–65; Bertills 2003, 51).

Swearwords affect characterisation because certain age groups and social groups do swear more than others: for example, young people swear more than old and people with a higher social status swear less than people of a lower class status (Andersson & Trudgill 1990, 65–66; McEnery 2006, 49). Swearwords are expected of certain types of characters, and so using swearwords is a brilliant way of playing against the viewers' expectations. Swearing can also be a marker of belonging into a certain group or a gang, especially for young people, and in that way it is also important for characterisation (Hjort 2006, 1; Tammi 2007, 9). Swearing is also culturally specific, for example people from mainly catholic countries use swearwords that refer to Virgin Mary more often than people from countries that have a different predominant religion (Andersson & Trudgill 1990, 57).

Characterisation in audiovisual translation is a problematic matter, as was stated in the earlier chapter. Because the time and space is limited, and it is essential to subtitles that they are easily legible and comprehensible, it is not possible to use many markers of characterisation in subtitles. Even though swearing in films and TV-shows in general has increased because of the attempts to make the characters as “real” as possible, swearwords are often reduced from the subtitles. However, characterisation in subtitles is created by small differences, such as the use of foreign words or swearwords (Hietamaa 2008, 5–6).

The most important matter to bear in mind when choosing an appropriate swearword for the subtitling is the equivalence: the translator should be able to choose a swearword for the target text that would have a similar effect as the original swearword in the source text. The equivalence of swearwords is more significant than translating a swearword with another swearword whose meaning corresponds to the original one as the effect and influence of the swearwords can be absolutely different. (Hjort 2011, 4; Fernández Fernández 2009, 225; Díaz Cintas & Remael 2007, 196.)

***Six Feet Under* as the research data**

Six Feet Under is a TV-show that was produced by Home Box Office (HBO) in 2001–2005. The research data consists of the first season’s first five episodes and their translations.. In total *Six Feet Under* has five seasons and altogether 63 episodes. In Finnish television, the series has been showed three times. In my research, I am using the most recent translations of the episodes just because they are the newest. Riitta Leinonen from YLE kindly helped me to procure the post production scripts from HBO, and Laura Valkama from Broadcast Text International gave me Arto Vartiainen’s translations of *Six Feet Under* to use as my research data.

Six Feet Under describes the life of the Fisher family. The family’s eldest child, Nate, is coming home to Los Angeles for Christmas when Nathaniel, the father of the family, dies in a car crash. This confuses the whole dynamics of the family, and Nate decides to stay in LA with the rest of his family: Ruth, his mother, David, his little brother, and Claire, his little sister. The Fishers run a funeral home, and every episode starts with someone dying, and the Fishers take care of the funeral in the episode. In addition to the Fisher family, there

are some important characters that I have also included in the analysis. These are Brenda Chenoweth who is Nate's girlfriend, Keith Charles who is David's boyfriend and Federico Diaz who works at the funeral home with the Fishers.

Analysis

The analysis part of this study consists of four main parts: the first part deals with the condensation of the text, the second part with the translations of the swearwords and the changes between the original swearwords and the translations, the third part is about the usage of swearwords and how they change, and the fourth part describes the effect of swearwords on characterisation in the source and target text character by character. I have mostly used qualitative analysis but also quantitative methods; I counted the total word amounts in the original text (the post production script) and in the translation, and also counted the word amounts per character. Also, I counted the swearwords in every episode and also counted how many swearwords each character says. I have not included interjections in the word count as they have not been transcribed in the post production script every time they occur in the TV-show.

I have used monolingual dictionaries' style markings to help estimate the strength of the swearwords used in the series. *MacMillan Dictionary for Advanced Learners* and *Kielitoimiston sanakirja* use different kind of style markings, but they give at least some sort of a guideline on estimating how strong the swearwords are. The dictionaries have provided some help on this matter, but still I have relied strongly on my own feel of language when assessing the strength of swearwords.

I have analysed all the main characters in the series, and also few characters who are not in the centre of action all the time but who I feel to be interesting for the study. The characters studied in this thesis are Ruth, the mother of the Fisher family, the children of the family: Nate, David and Claire, and also Brenda, Keith and Federico. I have also included the father of the family Nathaniel in the analysis even though he dies in the first episode, and after that is only depicted through the eyes and thoughts of his children and wife.

Condensation

As was stated previously, the source text is always condensed greatly when subtitling a TV-show or a film, and it would not be functional to translate everything even if there was the time and the space for it. In total, the post production scripts of the five episodes comprise 25 820 words, and the Finnish translations 13 332 words, so the source text has condensed by 48.4%.

In the source text there are 191 swearwords and 103 swearwords in the Finnish translations, so the swearwords have reduced by 46.1% which is a little less than the reduction in the total word count. Out of the 191 swearwords, 90 have not been translated at all. In the source text, the percentage of swearwords is 0.7% and in the target text it is a little higher, 0.8%.

The swearwords have also been toned down and changed stylistically to reach a more suitable subtitle for different audiences, but percentually the number of swearwords has remained nearly the same in the source text and the target text.

Translating Swearwords

I have divided the swearwords in this study according to Andersson and Trudgill's categorization of swearwords. They have been classed into three categories: the swearwords that refer to human's bodily functions and sex, the ones that refer to religion and the swearwords that refer to animals. Altogether, the swearwords most used in the source text were swearwords that refer to bodily functions and sex, but in the target text, the most used swearwords were swearwords that refer to religion. 112 swearwords referring to sex or bodily functions can be found from the source text, so they make up 58.6% of all swearwords in the source texts. The case is quite different in the target texts as there are 43 swearwords of this type, and they comprise 41.7% of all Finnish swearwords in the subtitles.

The most used swearword in the source texts was *fuck*, as it appeared 74 times in the original texts. However, most of the *fuck* –swearwords, or 44.6%, have not been translated into Finnish at all. 25.7% of *fucks* have been translated with a Finnish swearword that refers to religion. Sometimes *fuck* has been toned down considerably in the translation, for example when it has been translated with words like *hitto* and *hemmetti*. Both of those

words are categorised as mild swearwords in *Kielitoimiston sanakirja* -dictionary when *MacMillan English Dictionary* categorised *fuck* as an extremely offensive swearword.

Swearwords referring to religion comprise 35.6% of the swearwords in the source texts, but in the target texts these swearwords comprise 53.4% of all swearwords making them the most popular group of swearwords in the target texts. In the source texts, *god* is the most used swearword referring to religion with 39.7% of the swearwords referring to religion, but in the Finnish translations the most used swearword is *helvetti* (engl. *hell*) that comprises 32.7% of the religious swearwords and 17.5% of all swearwords in the translations.

The swearwords referring to animals is the least used category of swearwords in both the source and the target texts. In the source texts, they comprise 5.8% of all swearwords, and in the target texts they comprise 4.9% of the swearwords. The most used swearword of this category in the source texts is *bitch*, comprising a 63.6% of all the animal-related swearwords and in the target texts its Finnish counterpart *narttu* that comprises 60% of the animal-related swearwords.

Usage of Swearwords

I have categorised the swearwords in the research data according to the usage categorization of Andersson and Trudgill. According to them, swearwords have four different uses: 1) expressing emotions, 2) abusing and insulting, 3) humoristic use, and 4) auxiliary use. The most common use in the source texts was the auxiliary use with 35.6%, but in the Finnish translations the auxiliary use only comprises 24.3%. This must be because swearwords used in an auxiliary way are often considered unnecessary as they carry no evident information in them. The swearword most used in an auxiliary way was *fuck* as it comprises 79.4% of all auxiliary swearwords.

Swearwords are also used more to express emotions in the source texts than in the target texts. The reason for this is the same as before with the auxiliary use: the swearwords are not considered to be important when considering the plot and the arch of the drama. Abusive and insulting use is the most common use in the Finnish translation with 38.8%, when in the source texts the percentage is 22%. In the source texts, there are 42 words

that have been used in an abusive or insulting way, and in the target texts 40 words are used in that particular way, so nearly all of the abusive or insulting words have been translated. I believe this to be because these abusive and insulting swearwords reveal many things about the relationships between characters.

Humoristic use does only occur in a few instances in *Six Feet Under*, and the translations are fairly loyal to the source texts. All in all, the categories have remained the same in all but two cases, and in those cases the usage has changed from auxiliary use to expressing emotions.

Characterisation and Swearwords in *Six Feet Under*

Swearwords do affect the characterisation. With every character the number of swearwords remains nearly the same, but in the cases of David, Ruth, Claire and Keith the percentage of swearwords has increased during the process of translation. In the cases of Nate, Brenda and Federico, their percentage of swearwords has decreased from the source texts to the target texts.

The most drastic change has been in Federico's dialogue: his percentage of all the swearwords in the source texts was 4.2%, but in the target texts his percentage was only 0.1%. This must be because Federico uses swearwords often to express emotions and also in an auxiliary way, and as was stated in the previous chapter, these uses are not always translated because they are not considered to be important information. However, in my opinion it would have been useful to bring more swearwords into Federico's dialogue in Finnish because when Federico and David work together, there is a clear difference in Federico and David's usage of swearwords. Swearwords are an important part of Federico's characterisation, and so I think more swearwords in the Finnish translations would have emphasised Federico as a separate and significant character. The same actually happens with Brenda, who uses swearwords considerably often in the source texts but whose percentage of swearwords reduces because of the same reasons as with Federico.

With Ruth, I paid attention to swearwords maybe more than with other characters because she uses very few swearwords. She uses mostly religious swearwords and she uses them

to express emotions. With Ruth it became very clear to me that the fewer swearwords there are in a text, the more attention the recipient starts to pay to them. Then it is very crucial that the strength of the original swearword and the Finnish swearword correspond.

In *Six Feet Under*, Nate uses swearwords to cling on to his almost gone youth and to seem cool and laid-back; Claire uses swearwords to rebel and to express all the teenage angst and turmoil exploding inside her. David clearly separates his “work-self” and “private-self”, and this can also be seen through the use of swearwords, as “work-David” rarely uses swearwords. Swearwords clearly contribute to the characterisation in *Six Feet Under*, and swearwords in this case, as in many other cases, are a lot more than they first seem.

Conclusions

This case study confirmed my presumptions that swearwords do affect characterisation, but I was wrong in assuming that the number of swearwords always decreases from the source text to the target text. This case study of *Six Feet Under* has proven that the percentage of swearwords remains nearly the same in the translation as it was in the source text.

Characterisation was a quite difficult subject to study, particularly because characterisation and swearing is a combination that has not been studied before. I had to trust my own judgment about the strength of swearwords but as this is a case study and my point is not to offer any rules on how swearwords should be translated, I feel that is acceptable.

I thought of studying only few characters and concentrate on how their personalities and their use of swearwords change, but choosing many characters gave a wider view of swearing and the changes between characters. In the future, it would be interesting to compare the strategies of translating swearwords in the different Finnish translations of *Six Feet Under* and the evolution of the characters.